

Гене́за

НОВА УКРАЇНЬКА
ШКОЛА

ОЛЕНА ГАЙДАМАКА, НАТАЛІЯ ЛЕМЕШЕВА

МИСТЕЦТВО

9
КЛАС

ЖИВОПИС • ГРАФІКА • СКУЛЬПТУРА • ФОТО • АРХІТЕКТУРА • ЛІТЕРАТУРА • МУЗИКА • ХОРЕОГРАФІЯ • ТЕАТР

ДЕРЖАВНИЙ ГІМН УКРАЇНИ

Музика *Михайла Вербицького*
Слова *Павла Чубинського*

Ще не вмерла України і слава, і воля,
Ще нам, браття молодії, усміхнеться доля.
Згинуть наші воріженьки, як роса на сонці.
Запануєм і ми, браття, у своїй сторонці.

Приспів:

Душу й тіло ми положим за нашу свободу,
І покажем, що ми, браття, козацького роду.

Олена Гайдамака, Наталія Лємешева

МИСТЕЦТВО

Підручник інтегрованого курсу для 9 класу
закладів загальної середньої освіти

Рекомендовано Міністерством освіти і науки України

Київ
«Генеза» 2026

УДК 7(075.3)
Г15

*Рекомендовано Міністерством освіти і науки України
(наказ Міністерства освіти і науки України від 27.01.2026 № 110)*

**Видано за рахунок державних коштів.
Продаж заборонено**

Відповідає модельній навчальній програмі «Мистецтво. 7–9 класи
(інтегрований курс)» для закладів загальної середньої освіти
(автори *Гайдамака О. В., Лемешева Н. А.*)

УМОВНІ ПОЗНАЧЕННЯ:

Вислови думку, досліди,
обговори

Подивись відео

Послухай

Виконай

Твори на дозвіллі

Робота з додатковими
джерелами інформації

Інтерактивний електронний додаток до підручника
<https://cutt.ly/4tS5fTcc>

Інтерактивні методичні матеріали до підручника
<https://faino.school/>

Гайдамака О. В.

Г15 Мистецтво : підруч. інтегр. курсу для 9-го кл.
закл. заг. серед. освіти / Олена Гайдамака, Наталія
Лемешева. – Київ : Генеза, 2026. – 144 с.

ISBN 978-617-8468-51-4.

УДК 7(075.3)

© Гайдамака О. В.,
Лемешева Н. А., 2026
© «Генеза», оригінал-макет,
2026

ISBN 978-617-8468-51-4

Дорогий дев'ятикласнику! Дорога дев'ятикласнице!

Перед тобою книжка, що відкриє двері в чарівний світ мистецтва сучасності.

«Все тече, все змінюється», – казав давньогрецький філософ Геракліт. І справді, світ постійно перебуває в русі: змінюються суспільства, народжуються й зникають міста і країни. Саме так твориться історія людства.

У минулому навчальному році ти ознайомився / ознайомилася із всесвітньо відомими шедеврами епохи античності, середньовіччя, Відродження та нового часу, особливостями художніх стилів, що панували в мистецтві різних епох: романського, готичного, бароко, класицизму, романтизму, реалізму. У цьому навчальному році ти поринеш у світ мистецтва 20–21 століть – строкатого, багатоголоного та надзвичайно різноманітного. Це час сміливих експериментів, руйнування традиційних канонів і пошуків нових форм виразовості. Митці та мисткині зверталися до абстракції, сюрреалізму, експресіонізму, попарту, концептуалізму та багатьох інших напрямів, прагнувши передати емоції, ідеї та відчуття сучасної людини. З розвитком технологій мистецтво вийшло за межі полотна чи сцени – з'явилися цифрові інсталяції, мультимедійні проєкти, перформанси. Мистецтво цього часу – це діалог із глядачами, відображення ритму життя, його викликів, тривог і натхнення.

Рубрики підручника збагатять твої уявлення про світові шедеври, створені в певному художньому напрямі («Видатна пам'ятка»), висвітлять досягнення мистецтва сучасності, дадуть змогу розширити свою обізнаність у сфері мистецтва («Мистецька грамотність»), самовиразитися у практичній мистецькій діяльності («Твори на дозвіллі»), перевірити рівень власних досягнень у царині мистецтва («Перевір свої досягнення»). Сподіваємося, що ти отримаєш справжнє емоційне задоволення, знайомлячись із мистецтвом нашого часу.

Тож рушаймо в цікаву, пізнавальну й розвивальну подорож світом мистецтва!

*З повагою
авторки*

ВСТУП

Софія Київська. Сучасний вигляд та реконструкція

Ратуша. Бучач

Хотинська фортеця

*Палац Кирила
Розумовського
(екстер'єр,
інтер'єр).
Батурин*

Пригадай і назви стилі мистецтва, з якими ви ознайомилися в минулому навчальному році. За ілюстраціями назви характерні ознаки декількох стилів.

На українських землях ці мистецькі хвилі також залишили яскравий слід, набуваючи власного звучання й національного забарвлення. Унікальність українського мистецтва полягає в тому, що воно завжди було своєрідним «перехрест'ям» культурних впливів: поєднувало візантійську духовність, європейську витонченість і місцеву народну традицію. В архітектурі це проявилось у феномені козацького бароко – оригінального різновиду барокового стилю. Його легко впізнати за м'якими формами, багатокупольністю та урочистою атмосферою храмового простору.

У живописі це виявляється в яскравій образності й глибокій символіці, а в декоративному мистецтві – у неповторних техніках, як-от петриківський розпис чи косівська кераміка, де кожен візерунок не лише прикрашає, а й передає культурну пам'ять і зв'язок із рідною землею. Саме ця образна й символічна мова культури простежується крізь століття: від фресок Софії Київської до новітнього цифрового мистецтва українських дизайнерів.

Поміркуй і поясни, як різні культури впливали на розвиток українського мистецтва.

Українські митці вміють поєднувати часи й стилі, залишаючись самотніми. Саме тому в кожній лінії, кольорі чи мелодії українського мистецтва відчувається глибоке коріння та жива енергія народу.

Українська музика – це як величезний плейліст, у якому є і стародавні мелодії, і сучасні хіти, але всі вони мають одну спільну рису – особливий «український звук», який впізнають у світі.

Думи, що виконували кобзарі й бандуристи, стали справжньою «музичною хронікою» історії України. Цей жанр не має аналогів у світі – це епічні пісні про героїв, волю та боротьбу.

Українське народне багатоголосся – явище справді унікальне. І, мабуть, не випадково саме в українській академічній музиці постав особливий жанр – хоровий концерт. Українські композитори зуміли поєднати європейську академічну традицію з українськими народними мелодіями. Завдяки цьому вітчизняна класична музика звучить урочисто й емоційно, зберігаючи національний колорит.

Сьогодні українські музиканти майстерно вплітають фольклор у сучасні жанри. Поєднують електроніку з народними інструментами, міксують народні наспіви з джазом, додають до репу гуцульські мотиви – і світ підспівує. Від гулу трембіт у Карпатах до найвідоміших сцен світу українська музика змінюється, але не втрачає своєї душі. Саме ця автентичність і робить її впізнаваною серед сотень інших культур.

Go_A. «Vesnianka» (<https://cutt.ly/vthJZKlw>).
 DakhaBrakha. «Шо з-под дуба» (<https://cutt.ly/QthJBABG>).
 ONUKA. «Golos» (<https://cutt.ly/VthJ1jez>).
 Kalush Orchestra. «Stefania» (<https://cutt.ly/XthKUtoj>).

Які емоції викликали прослухані треки? Чи відчувається в них національний колорит? Які народні інструменти ти впізнаєш у прослуханих піснях? Як ти вважаєш, чому світ сьогодні цікавиться саме автентичним звучанням? Чи може традиційна музика бути модною? Наведи приклади. Як ти розумієш фразу: «Українська музика змінюється, але не втрачає своєї душі»?

(Робота в групі). Інсценуйте музичний фрагмент: створіть мініперформанс або кліп на одну з прослуханих пісень у стилі DakhaBrakha чи ONUKA

На дозвіллі:

- Створи свій «український плейліст»: добери п'ять сучасних треків, у яких поєднується фольклор та сучасна музика. Обґрунтуй свій вибір.
- Розроби мініпрезентацію про одного із сучасних українських артистів, які використовують фольклор у своїй творчості.

Козак Мамай

Троїсті музики

Іван Марчук. Скрипаль

Видатна пам'ятка

ЗАВДАННЯ ДЛЯ ОБГОВОРЕННЯ (на вибір)

Кам'янець-Подільська фортеця

Софійський собор

Києво-Печерська лавра

Парк «Софіївка»

Острів Хортиця

Хотинська фортеця

Херсонес Таврійський

1. Сім чудес України – це не лише визначні пам'ятки, а й символи історії та культури нашої держави. У них поєднуються художня досконалість, історична глибина й національна ідентичність. Вони охоплюють різні епохи – від Русі-України до козацької доби. Софійський собор – фресковий шедевр 11 століття; Кам'янець-Подільська фортеця – визначний зразок оборонної архітектури; Херсонес – античне місто, що стало частиною християнської історії.

Ці об'єкти символізують дух народу: Хортиця – козацьку волю, Лавра – духовну міць. Вони стали осередками культури та вплинули на розвиток архітектури, іконопису, літератури й музики. Це не просто камінь і стіни – це живі образи епох. Деякі з них внесено до списку ЮНЕСКО, інші увійшли до книжок, фільмів і наукових досліджень.

Ці «чудеса» – віхи культурної гідності. Вони дивом зберегли не лише красу, а й силу, дух і мрію народу. І нагадують: мистецтво – це не лише про минуле. Це – про нас.

Які мистецькі стилі (бароко, Ренесанс, візантійський стиль тощо) проявляються в чудесах України? Уяви, що ти мистецький куратор чи мистецька кураторка міжнародної виставки «Сім чудес України». Який з об'єктів ти представиш і як оформиш експозицію?

Видатна пам'ятка

2. Культура народу живе не лише в архітектурних пам'ятках і музеях. Вона звучить у пісні, оживає у візерунку, зберігається в символах. Саме цю живу нематеріальну пам'ять – унікальні традиції, знання й художні практики, які важливо зберегти для майбутніх поколінь, – ЮНЕСКО визнає надбанням усього людства.

До списків нематеріальної культурної спадщини ЮНЕСКО належать петриківський розпис та косівська мальована кераміка, що поєднують красу й практичність. До цієї спадщини також внесено кримськотатарський орнамент Ornek та українську писанку – традиції, у символах яких закодовано уявлення про родину, життя й гармонію світу. Частиною цієї культурної спадщини є й козацькі пісні Дніпропетровщини та традиція кобзарсько-лірницького виконавства, що зберігають живу пам'ять про козацтво, свободу й мужність.

Разом ці традиції утворюють образ України як культури живої, глибокої й відкритої світові, культури, що зберігає свою пам'ять не лише в камені, а передусім у творчості, голосі та символах.

Чому, на твою думку, нематеріальна культурна спадщина потребує захисту не менше, ніж архітектурні пам'ятки? Які елементи нематеріальної спадщини ти вважаєш найбільш уразливими в сучасному світі й чому? Яку роль можуть відігравати твої однолітки у збереженні живих традицій у цифрову епоху?

Петриківський розпис

1

2

3

1 – Косівська кераміка; 2 – Ornek – кримськотатарський орнамент; 3 – писанки

Жульєн Маллан.
Мурал «L'Ukraine en
marche», Париж,
Франція

3. Сьогодні мистецтво відіграє ключову роль у формуванні національної ідентичності та створенні образу сучасної України у світі. Якщо колись мистецькі стилі лише віддзеркалювали дух епохи, то нині вони часто його формують. Мистецтво стає інструментом осмислення історичних подій, соціальних змін та особистих переживань.

Shchedryk - Peace 4 Ukraine (Various Artists) (<https://cutt.ly/FrKtmF8C>).

Який головний меседж передає це відео? Як ти розумієш його назву?

4. Сучасні українські митці звертаються до мистецтва як до засобу осмислення пам'яті, героїзму та свободи. Їхні твори – зокрема стінописи й мурали – оживляють міські простори, перетворюючи звичайні фасади на великі художні полотна. На них зображають захисників України, видатних особистостей або сцени повсякденного життя, що триває попри труднощі. Такі роботи можна побачити в багатьох містах, зокрема й у Києві. Мурали «Запорізький месник» та «Україна єдина» показують силу духу, єдність і віру в майбутнє.

Подібні стінописи створюють митці й за межами України. Наприклад, французький художник Жульєн Маллан (Seth) у Парижі створив мурал «L'Ukraine en marche» («Україна в русі»).

У своїх роботах митці поєднують символи, образи й кольори, щоб передати надію, пам'ять і підтримку України. Таке мистецтво органічно вплітається в міське середовище, роблячи історію видимою, відчутною й близькою для кожного.

Що символізує образ дитини, яка крокує по військовій техніці з українським прапором? Який зв'язок між минулим (епохою козацтва) та сьогоденням створює назва муралу «Запорізький месник»? Як художник передав ідею єдності у творі «Україна єдина» через кольори, образи та композицію? Чи може мистецтво бути «зброєю»? Обґрунтуй свою думку.

Мурали у м. Києві:
1 – «Запорізький
месник»;
2 – «Україна єдина»

ТВОРИ НА ДОЗВІЛЛІ (на вибір)

1. Створи коротке відео або презентацію у стилі тревел-блогу про одне із чудес України – так, ніби ти там побував / побувала як мистецький репортер.
2. Уяви, що ти митець / мисткиня майбутнього. Як би ти переосмислив / переосмислила один з унікальних українських мистецьких здобутків у цифровій формі? Створи його AR- або VR-опис.
3. Створи креативну мапу з «емоційними підписами» до кожного об'єкта культурної спадщини України. Що ти відчуваєш, коли бачиш його?
4. Створи короткий візуальний колаж «Українське обличчя кожного великого стилю» (зображення споруд, картин, декоративного мистецтва).
5. Намалюй сучасний предмет (наприклад, смартфон) у трьох різних історичних стилях – готика, бароко, романтизм.

ПРОЄКТ

Групова робота. *Теми проєкту (на вибір): «Український стиль у моєму житті», «Вишивка як код нації: від рушника до fashion-брендів», «Софія Київська – візуальна хроніка тисячоліття», «Музика Карпат: як звучить гуцульська трембіта у 21 столітті», «Сучасні обличчя українського мистецтва: хто формує артсцену сьогодні» та ін.*

Для виконання дослідження:

- об'єднайтеся у групи;
- оберіть тему проєкту чи запропонуйте свою;
- розподіліть обов'язки в групі для різнобічного дослідження і розкриття теми (добір матеріалів, аналіз, узагальнення, систематизація інформації, формулювання висновків);
- оберіть форму подання проєкту;
- підготуйтеся до захисту проєкту і відповідально проведіть його;
- проаналізуйте, чи все вдалося у процесі створення та презентації проєкту;
- обговоріть, які емоції та почуття вас охоплювали під час роботи над проєктом.

ЗАПИТАННЯ ДЛЯ УЗАГАЛЬНЕННЯ

1. Пригадай ознаки стилів мистецтва минулого за поданою схемою.

Українське мистецтво	Епоха / стиль	Європейське мистецтво
----------------------	---------------	-----------------------

2. Яку роль у формуванні української ідентичності відіграє музика? Чому думи називають «музичною хронікою» історії України?
3. «Мистецтво України – це вічне джерело, яке починається з криниці княжої доби і тече у наш цифровий океан» (Павло Гудімов). Чи погоджуєшся ти з цим висловом? Підтримай або спростуй. Підтверди прикладами.
4. Дискусія (на вибір):
 - Дехто вважає, що «мистецтво завжди інтернаціональне». Інші – що воно насамперед національне. Хто має рацію? Якщо твір мистецтва створено у Франції, але художник був українцем – це частина французького чи українського мистецтва?
 - Чи можна вважати, що мистецтво розвивається по колу, а не лише поступально? Наведи приклади.

Досліди, які мистецькі твори (картини, фільми, книжки) були натхнені «Сімома чудесами України». Презентуй знайдене.

РОЗДІЛ І. Мистецтво 20 століття: нове бачення світу

1. Враження як мова мистецтва

Берта Морізо.
Жюлі грає
на скрипці

У сутінках 19 століття, коли старі канони мистецтва ще не згасли, а нове вже зріло в душах чутливих творців, народився художній напрям, що був схожий на подих весняного вітру серед застоюного повітря академізму. Його ім'я – **імпресіонізм** (від фр. *impression* – «враження»).

Це мистецтво не кричало, не нав'язувало істин. Воно шепотіло. Ніби промінь сонця на воді – змінне, невловиме, трепетне. Воно постало в добу, коли світ змінювався: з'явилась фотографія, що відібрала у живопису обов'язок точного зображення; наука заговорила про світло й зір (розвиток оптики), а міста наповнились шумом і рухом (урбанізація й зміни ритму життя). Тож митцям хотілося вловити красу моменту, щастя мить – і перенести це на полотно.

Навесні 1874 року у фотостудії Надара в Парижі зібралися митці та мисткині, яких не приймали офіційні салони: Клод Моне, Едгар Дега, Огюст Ренуар, Альфред Сіслей, Каміль Піссарро, Берта Морізо. Це були досвідчені художники та художниці з чіткою мистецькою програмою, які мали за плечима понад 15 років наполегли-

вої праці в пошуках нових шляхів зображення навколишнього світу. Вони представили на розгляд свої «незрозумілі» полотна, вкриті кольоровими спалахами, що зливалися. Але незрозумілими для публіки ці твори були саме тому, що для їх сприйняття була потрібна інша точка зору – виявляється, розглядати їх краще здалеку. Адже якщо дивитися на картину зблизька, то побачиш укрите різнокольоровими мазками полотно, а щойно відійдеш на крок – відбувається диво: різнокольорові мазки, цяточки, нанесені пензликом упритул одне до одного, дивовижно зливаються та утворюють чарівну картину квітучого поля маків, вечірнього серпанку, буйства цвітіння саду та багато іншого.

Переглянь відео та детально вдивись у мазки, влови свої враження (<https://cutt.ly/Jrlmf37>).

Обговори з однокласниками та однокласницями питання «Чому здалеку краще?». Проаналізуй механізм сприйняття імпресіоністичних картин, порівняй за аналогією з пікселями на екрані. Картина К. Моне передає більше відчуття чи чіткий образ? Поясни. Опиши емоційні стани в картині Б. Морізо.

Клод Моне. Враження.
Схід сонця

МИСТЕЦЬКА ГРАМОТНІСТЬ. Особливості імпресіонізму:

- манера письма: живопис без попереднього рисунка, мазками одразу по полотну;
- техніка: чисті, незмішані фарби, короткі мазки, відсутність чітких контурів;
- колорит: світлі, яскраві кольори, мінімум чорного;
- тематика: миттєві враження, світло, природа, сцени повсякденного життя;
- спосіб роботи: на пленері, щоб точно передати зміну світла, часу доби й атмосфери.

На відміну від реалізму, імпресіоністи не прагнули до точного зображення. Вони передавали суб'єктивне сприйняття моменту, його настрій та світлову атмосферу.

Імпресіоністи застосували нову техніку живопису чистим, незмішаним кольором, спираючись на відкриття явища дифузії. Вони накладали короткі товсті мазки, не промальовуючи деталей, а досягаючи ефекту присутності та вібрації повітря. Фарби розміщували поряд, не чекаючи висихання, створюючи гру світла й кольору. Чорного кольору не використовували – сірі й темні відтінки змішували з інших барв. Хоча подібні прийоми траплялися й раніше, саме імпресіоністи вперше об'єднали їх у цілісну систему.

Імпресіонізм – це живопис, що пульсує світлом. Художники більше не малювали в майстернях, а виходили назустріч природі – на пленер. Вони не креслили попередніх контурів, а вільною рукою, сміливо й натхненно наносили мазки – окремі, у єдності вони створювали образ. Так митці намагалися передати мінливість світла, повітря і швидкоплинну красу миті.

Ці картини – мов поезія, написана фарбами. У них – не точність, а емоція. Не форма, а відчуття. Квітучі сади, відблиск води, вечірне сяйво – усе мерехтить і живе, затримуючи для нас ту мить, яку художник чи художниця спіймали, наче метелика, між подихом і тишею.

*П'єр Огюст Ренуар.
Портрет актриси
Жанни Самарі*

Що можна сказати про характер або настрій Жанни Самарі лише з її погляду та пози? Як кольорова гама допомагає розкрити образ актриси? Яким є тло? Як, на твою думку, художник ставиться до моделі? Що хотів сказати Ренуар цією роботою – лише зобразити зовнішність чи передати глибше почуття?

Який настрій передає картина Каміля Піссарро? Яка роль людини в цьому пейзажі? Зверни увагу на мазки та кольори: як вони впливають на сприйняття руху і простору? Чи можна сказати, що цей твір – не лише зображення сільської праці, а й поезія в буденному? Поясни.

*Каміль Піссарро.
Урожай*

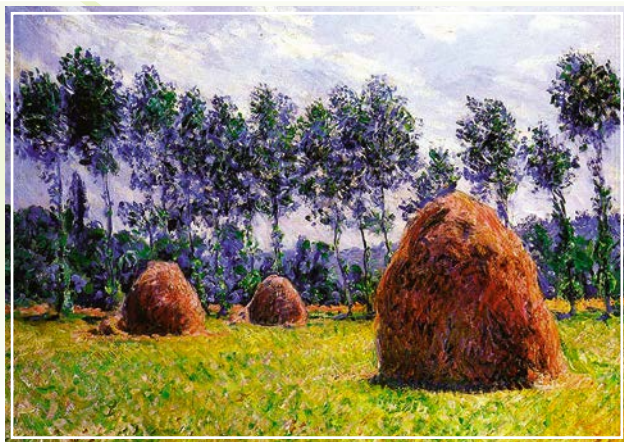
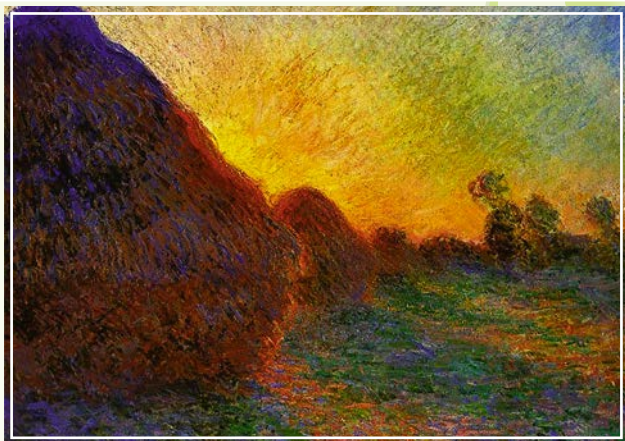
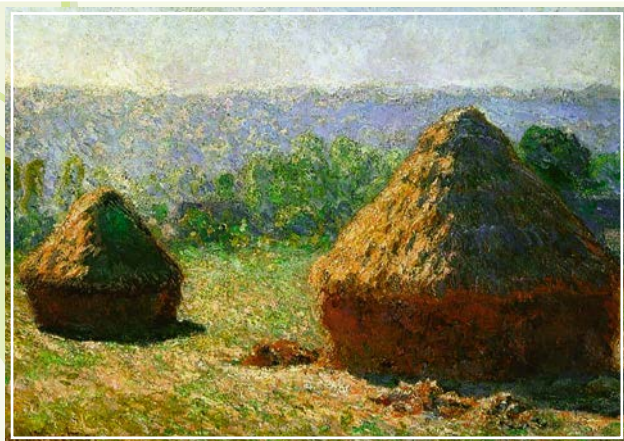
Видатна пам'ятка

ЗАВДАННЯ ДЛЯ ОБГОВОРЕННЯ (на вибір)

1. Клод Моне – ідейний провідник імпресіонізму. Щоб уловити мінливу красу миті, він звернувся до серійного живопису. Так народилася серія «Копиці сіна» – випадково й натхненно. Побачивши мотив при вечірньому світлі, Моне встиг зробити лише ескіз. Але вже за мить тіні змінили форму, і він почав нове полотно. Так виник цикл: художник «наздоганяв» час, ловлячи кожну зміну світла. У цій серії все змінне: колір копиці, тінь, небо. Саме тут імпресіоністи зробили одне з головних відкриттів: тінь має той самий колір, що й предмет, який її відкидає, – бо й вона, як і все живе в природі, дихає світлом.

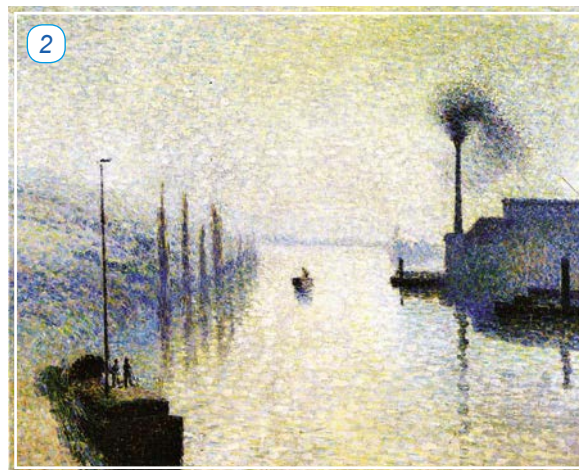

Як змінюється настрій кожної картини залежно від часу доби, сезону чи освітлення? Що було важливішим для Моне: саме зображення об'єкта чи відчуття, яке воно викликає? Якби ми прибрали колір, залишивши лише контури, – чи зберіг би твір свою силу? Поясни. Як може бути пов'язаний цей цикл із науковими відкриттями про світло та зір? Чи можуть «Копиці сіна» навчити нас інакше дивитися на навколишній світ? Поясни. Наведи приклади циклів у різних видах мистецтва.

Клод Моне. Із серії «Копиці сіна»

2. Порівняй живописні твори різних стилів. Визнач, який із них імпресіоністичний. Обґрунтуй свою відповідь.

1 – Кацусіка Хokusай. Велика хвиля в Канагава; 2 – Каміль Піссарро. Острів Лакруа, Руан. Туман

ТВОРИ НА ДОЗВІЛЛІ (на вибір)

Напиши невеликий етюд, використовуючи принципи імпресіонізму: короткі мазки, чисті кольори, відсутність чітких контурів, мінімум чорного. Можна використати акварель або гуаш, що дасть змогу експериментувати з накладанням кольорів.

ЗАПИТАННЯ ДЛЯ УЗАГАЛЬНЕННЯ

1. Як імпресіоністи змінили уявлення про те, яким має бути живопис? У чому полягає його відмінність від академічного мистецтва?
2. Як наукові відкриття вплинули на техніку живопису імпресіоністів? Чому представники та представниці цього напрямку відмовилися від використання чорного кольору? Як це вплинуло на загальне враження від картин?
3. Що нового відкрили для себе глядач або глядачка завдяки імпресіонізму – у мистецтві, природі, самих собі?
4. Які з ідей імпресіоністів актуальні й у сучасному мистецтві?

Враження як мова мистецтва

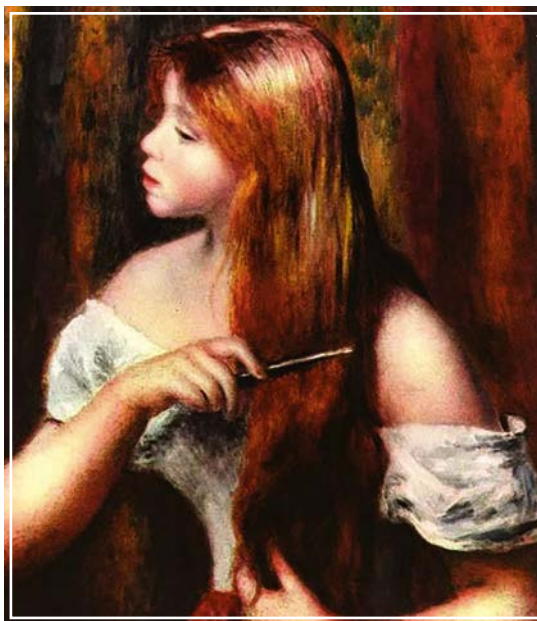
Клод Моне.
Жінка з
парасолькою –
мадам Моне із
сином

Клод Дебюссі. «Відблиски на воді» (<https://cutt.ly/7tOHut6k>), «Місячне сяйво» (<https://cutt.ly/dthJGhr8>), «Дівчина з волоссям кольору льону» (<https://cutt.ly/cthJJ6c3>).

Які твої враження від музики? Поміркуй і добери характеристики музичному імпресіонізму. Який із живописних портретів найбільше відповідає «музичному портрету» Дебюссі?

1 – Олександр Мурашко. Дівчина в червоному капелюсі;
2 – П'єр Огюст Ренуар. Дівчинка розчісує волосся

Огюст Роден і Каміла Клодель привнесли до скульптури те саме, що Моне – до живопису, а Дебюссі – до музики: рух, чуттєвість, миттєвість. Їхні твори зруйнували застиглі академічні норми, ожививши камінь і метал.

Вони вловлювали найтонші стани – напруження тіла, порух думки, внутрішній неспокій. Їхня скульптура не стоїть – вона дихає, коливається, мовби перебуває в русі. Це й робить її спорідненою з імпресіонізмом: тут головне не форма, а враження, не поза – а мить.

Спершу така пластика викликала подив, навіть спротив, але згодом стала взірцем для митців нового покоління – тих, хто шукав у мистецтві живе і справжнє.

Огюст Роден.
Дівчина в капелюшку
з квітами

Каміла Клодель.
Танець

Едгар Дега, як і всі імпресіоністи, ловив мить. Його балерини (1, 2) – це не лише фігури на сцені, а крихкі «кадри» повсякдення: розминка, втома, очікування. Залежно від твору, це може бути ніжна й задумлива постать, майже розчинена в повітрі. Та, хто не позує, а просто існує – ніби мимохідь захоплена оком митця. Це так само імпресія, як і музика, – схопити життя в русі, мить, що щойно була і вже зникла.

Пригадай улюблені балети. У чому особливості цього музично-театрального жанру? Поміркуй над специфікою професії артистів / артисток балету. Розкажи, що відбувається на картинах Едгара Дега.

Едгар Дега: 1 – Зірка. Танцівниця на пуантах; 2 – Танцювальний клас

Видатна пам'ятка

Огюст Роден. Мислитель

ЗАВДАННЯ ДЛЯ ОБГОВОРЕННЯ (на вибір)

1. «Мислитель» – одна з найвідоміших скульптур світу, створена Огюстом Роденом у 1880-х роках як частина композиції «Ворота пекла» за мотивами «Божественної комедії» Данте. Первісно фігура уособлювала самого Данте, замисленого над долею грішників. Згодом вона стала символом людської думки, внутрішнього пошуку та інтелектуального напруження. Її особливість: статична поза передає глибокий внутрішній рух – роздуми, сумнів, самозаглиблення.

Як поза й пластика тіла «Мислителя» передають напружену роботу думки?

Чому Роден зобразив мислителя не розслабленим, а напруженим? Що це говорить про процес мислення?

Порівняй «Мислителя» Родена з античними статуями. Які відмінності в передачі руху та емоцій ти помічаєш?

2. Імпресіонізм поєднує різні види мистецтва – живопис, музику, літературу – однією ідеєю: передати світ не таким, яким він є, а яким ми його відчуваємо. Усе залежить від погляду, освітлення, внутрішнього стану.

Поезія французького поета Поля Верлена, наче музика, передає враження, емоції, напівтони. У його віршах слова звучать, як ноти: він чув музику в природі – у шелесті листя, у краплі дощу, у голосі вітру. Верлен прагнув гармонії, уникав різких звуків, широко використовував алітерації, асонанси, гру тембру.

Клод Моне. Будинок Парламенту в Лондоні

Як і Дебюссі в музиці, а Моне в живописі, Верлен не просто змальовував – він творив настрій, уловлював невловиме, змушував слово звучати й світитись.

В місячнім світлі
Мліють гаї,
В ночі розквітлій
Тчуть солов'ї
Співу-узори...
О любя зоре!

В ставі срібlistім
Чорна верба,
Шепче між листям
Вітру журба
Палко і рвійно...
Разом помріймо!

(Переклад М. Лукаша)

Як ти розумієш вислів: «передати світ не таким, яким він є, а яким ми його відчуваємо»?

Чи можна цю ідею застосувати до різних видів мистецтва – музики, живопису, поезії? Поясни.

Як змінюється враження від образу, коли його передано в різних видах мистецтва – наприклад, ніч у поезії Верлена, музиці Дебюссі та живописі Моне?

3. Імпресіонізм знайшов відображення й у кінематографі. Митці вважали, що кінематограф має розмовляти з глядачем власною мовою, застосовуючи при цьому тільки йому властивий набір виразових засобів. Саме тому вони активно використовували зйомки на пленері, мистецтво ракурсу, ритм, композиції кадру, що яскраво виразилося, зокрема, у творах Луї Делюка та інших французьких режисерів. Людина у фільмах імпресіоністів зливається з навколишнім середовищем, стаючи елементом світової матерії. Її образ змодельований із переживань, спогадів, настроїв.

Луї Делюк. Жінка нізвідки (фрагмент, <https://cutt.ly/gthJ2ubq>).

Які риси імпресіонізму відчуються в кінотворі? Як у фільмі передано настрої за допомогою світла, кадру й руху камери?

Альфред Сіслей.
Церква
в Море після дощу

ТВОРИ НА ДОЗВІЛЛІ (на вибір)

1. Уяви себе журналістом / журналісткою та створи короткий подкаст про імпресіонізм, у якому окресли особливості творчого напрямку, вплив, розкажи про найцікавіші твори.

Уяви, що хтось зі спільноти імпресіоністів потрапив у наше сьогодення. Що сказав би Моне (чи Дебюссі, Роден) про сучасний світ? Що його / її найбільше вразило б? Що б він / вона захотів / захотіла «спіймати» у своїх творах?

2. Мистецька галерея вражень (групова робота). Оберіть твори імпресіонізму та підготуйте мініпрезентацію, фокусуючись на тому, як митець чи мисткиня передавали «враження» у своїх картинах.

3. Спробуй «намалювати» «музичний портрет» однієї з картин, використовуючи лише слова-характеристики.

ЗАПИТАННЯ ДЛЯ УЗАГАЛЬНЕННЯ

1. Що об'єднує імпресіонізм у різних видах мистецтва – живописі, музиці, літературі, скульптурі? Які засоби для цього використовували митці?
2. Чому імпресіоністичне мистецтво викликало спершу нерозуміння, а згодом – захоплення? Як це відбиває ставлення суспільства до нового?
3. У яких сучасних проявах мистецтва ти бачиш відлуння імпресіонізму (кіно, музика, поезія, фотографія)?
4. Який з імпресіоністичних творів – музичний, візуальний чи поетичний – вразив тебе найбільше? Чому?

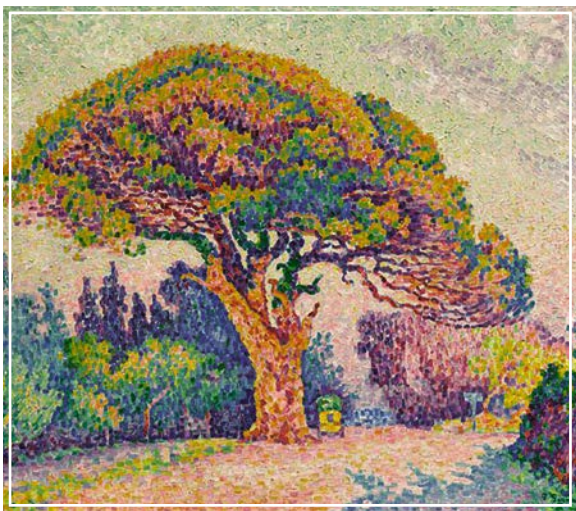

Дізнайся про ключові експерименти Ісаака Ньютона зі світлом (<https://cutt.ly/orlmf2Yq>), які привели до відкриття спектрального складу білого світла. Поясни, як саме відкриття Ньютона про розкладання світла на кольори (спектр) вплинуло на розуміння кольору художниками-імпресіоністами. З'ясуй, чому імпресіоністи почали стверджувати, що «тінь має той самий колір, що й предмет, який її відкидає». Поясни, як це твердження є не лише художнім рішенням, а й відображенням наукового вивчення світла та його поведінки у природі.

Едгар Дега.
Маленька
танцівниця

Враження як мова мистецтва

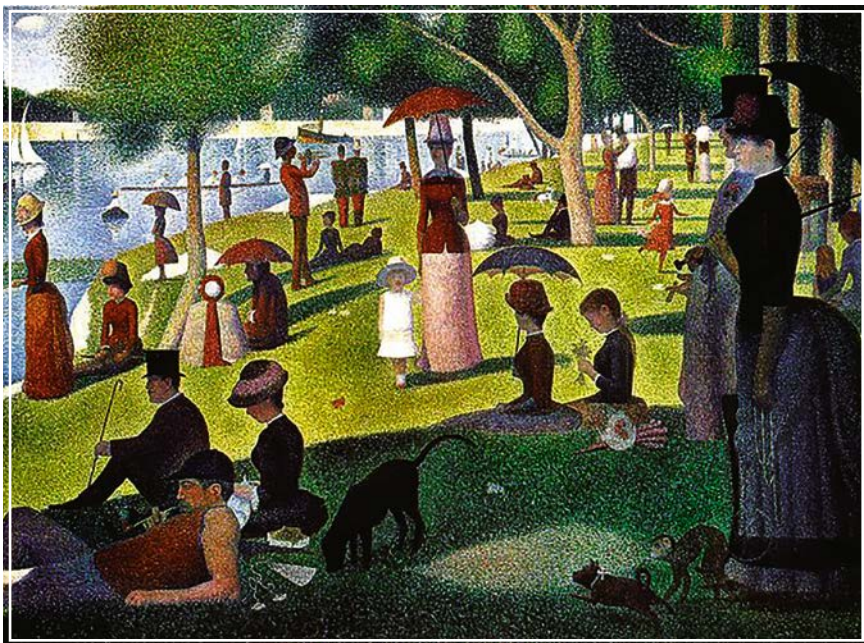
Поль Сіньяк.
Сосна в Сен-Тропе

Імпресіоністи подарували світові мистецтво зорового дива – барвисте, пронизане світлом, наповнене мінливістю миті. Вони зосередилися не на подіях, а на враженнях, не на суті, а на настрої. Фіксація зорових відчуттів у їхніх полотнах досягла надзвичайної переконливості: природа оживала у сяйві фарб, місто пульсувало ритмом сучасності. Вони відкрили художню цінність у буденному, оспівали гармонію світу в його найменших змінах.

Проте за захопленням світлом і кольором часом втрачалась глибина, сенс, внутрішнє. Імпресіоністи рідко зверталися до соціальних чи психологічних тем – це мистецтво було втечею у красу, а не дослідженням людської сутності. Саме тому розквіт імпресіонізму виявився коротким. Хоча він змінив хід істо-

рії мистецтва, його можливості були майже вичерпані вже до кінця 19 століття. Попереду чекали нові пошуки – глибші, гостріші, символічні.

У 1886 році, на останній виставці імпресіоністів, було представлено полотно Жоржа Сьорра «Недільна прогулянка на острові Гранд-Жатт». Ця картина відкривала нову сторінку – пуантилізм (неоімпресіонізм). Жорж Сьорра і Поль Сіньяк відійшли від емоційної спонтанності імпресіоністів. Вони підпорядкували мистецтво законам оптики й математики: колір розклався на мозаїку крапок, які зливалися лише в очах глядача. У цій точності – логіка й чистота форми, холодна краса розрахунку.

Що відбувається на картині Жоржа Сьорра? Яке загальне враження від неї? Яка роль кольорової гами щодо створення відповідного настрою? Зверни увагу на зображення фігур і обличч людей. Схарактеризуй їх. Сам художник зазначав: «...Подивитися на обличчя можна в театрі, а в картині головне – духовна складова, підтекст, який кожен бачить по-своєму». Вислови свої думки щодо цього твердження. Що незвичного ти бачиш на картині Поля Сіньяка?

Жорж Сьорра.
Недільна прогулянка
на острові Гранд-Жатт

Імпресіонізм, що прагнув бачити світ серцем, дав початок глибшому й сміливішому напрямку – **постімпресіонізму**. Його митці шукали не мить, а сенс.

Поль Гоген шукав земний рай, гармонію людини й природи. У спрощених формах і чистих кольорах він створив яскраві, стилізовані образи екзотичного світу Таїті, сповнені барв і тиші.

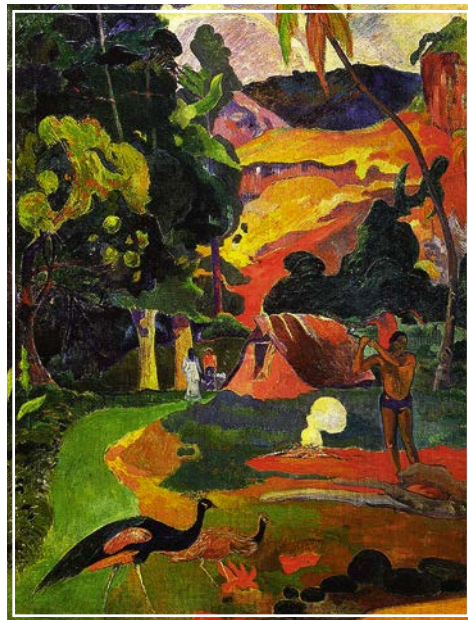
Поль Сезанн прагнув порядку і стабільності, будуючи форми, як архітектор. У його натюрмортах поєднано простоту, глибину кольору й об'ємність, що створює ілюзію тривимірності.

Вінсент ван Гог передавав на полотні внутрішній неспокій. Грубі мазки, техніка імпастро, жива рельєфність – усе це робило його картини емоційно напруженими. Його «Соняшники» – віддзеркалення душі: від квітучої сили до зламаної тиші.

Що відбувається на картині «Пейзаж із павичами»? Чому ти так вважаєш? Схарактеризуй її колорит.

Поміркуй, що є головним у композиції твору. Схарактеризуй композицію натюрморта. Поміркуй про роль у ньому білого кольору. Порівняй «соняшники» Ван Гога, поміркуй над їхнім змістом. На прикладах творчості митців-постімпресіоністів розкрий сутність поняття «стиль митця».

Поль Гоген. Пейзаж із павичами

Поль Сезанн. Натюрморт із драпіруванням, глечиком і фруктами

МИСТЕЦЬКА ГРАМОТНІСТЬ. Художні риси пуантилізму (неоімпресіонізму):

- точкове нанесення чистих кольорів;
- оптичне змішування кольору;
- науковий, раціональний підхід;
- декоративна, статична композиція.

Художні риси постімпресіонізму:

- прагнення до глибшого змісту й символіки;
- експресія кольору та лінії (В. ван Гог);
- конструктивність і геометризація форми (П. Сезанн);
- фантазія, умовність, декоративність (П. Гоген).

Вінсент ван Гог: 1 – Соняшники; 2 – Чотири соняшники, що в'януть

Видатна пам'ятка

ЗАВДАННЯ ДЛЯ ОБГОВОРЕННЯ (на вибір)

1. «Зоряна ніч» Вінсента ван Гога – картина, що відкривається з відстані. Небо, що пульсує, гігантський місяць та яскраві зірки захоплюють масштабом Всесвіту. Величні кипариси на передньому плані й тихе містечко в долині відступають перед вихором космічного простору, що нагадує Чумацький Шлях. Особливе враження справляє кольорова гама: глибокі сині, зелені, морські відтінки перегукуються з яскравим жовтим – кольором світла, життя і мрії. Це не просто пейзаж, а душевний простір, у якому світло бореться з темрявою.

Вінсент ван Гог. Зоряна ніч

Які емоції викликає картина? Чи здається небо реалістичним? Які елементи «оживають» на полотні, а які – статичні? Якою може бути музика, що могла би супроводжувати цей пейзаж? Якби ти міг / могла увійти в цей світ, куди б ти пішов(-ла) – в небо чи в село? Чому?

2. Творчість Моріса Равеля належить до музичного імпресіонізму. Але його увага до тембрових барв та атмосфери перегукується з живописними пошуками постімпресіоністів. Наприклад, його «Болеро» за емоційністю співзвучне з пейзажами В. ван Гога.

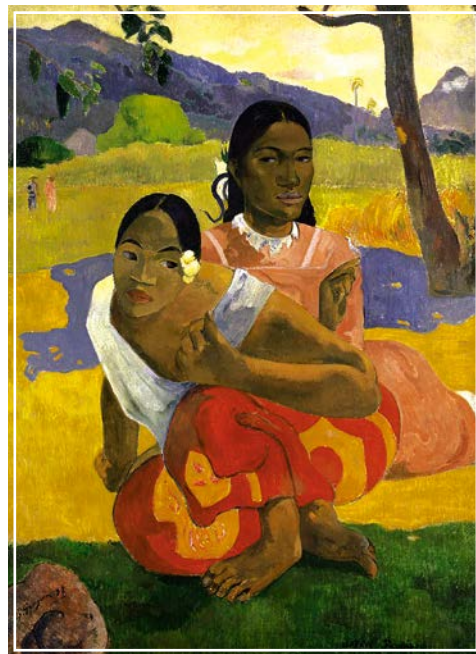
Моріс Равель. Болеро (<https://cutt.ly/gthKqm6U>).

Як розвивається музика твору? Зверни увагу на безперервний ритм барабана та мелодію, яка повторюється, але сприймається щоразу по-новому завдяки змінам тембру. Порівняй цей ефект із повторюваними закрученими мазками в «Зоряній ночі» Ван Гога. Чи відчуваєш глядач / слухач момент емоційного «вибуху» в обох творах? Поясни.

3. Поль Гоген у своєму житті багато подорожував. Він хотів відшукати рай, який, на його думку, обов'язково має бути на землі. Саме із цією метою художник відвідав Таїті, де написав майже вісімдесят полотен, присвячених людям іншої, незвичної та загадкової для митця культури.

Що може означати назва «Коли весілля?» Як вона змінює твоє сприйняття сцени? Як, на твою думку, художник відтворює настрій зображених жінок? Чи передає картина якусь культурну особливість? Як саме Поль Гоген знайомить нас із іншим світом, іншою традицією? Як ти думаєш, чому ця картина стала однією з найдорожчих у світі (300 млн доларів)?

ТВОРИ НА ДОЗВІЛЛІ (на вибір)

1. Створи «Зоряну ніч» у стилі іншого художника / іншої художниці. Як виглядала б ця картина в стилі Клода Моне або Марії Примаченко?
2. Виклади фрагмент картини у вигляді аплікації або колажу з різних матеріалів: ниток, тканини, паперу, фольги. Зосередься на передачі руху.
3. Придумай короткий діалог, який міг би відбуватися між двома жінками на картині Поля Гогена «Коли весілля?»: про що говорять? що кожна з них думає про весілля?

Поль Гоген. Коли весілля?

ЗАПИТАННЯ ДЛЯ УЗАГАЛЬНЕННЯ

1. Чому, на твою думку, імпресіонізм мав короткий період активного розвитку? Це перевага чи недолік? У чому небезпека або цінність «втечі у красу», яку обрали імпресіоністи?
2. Що спільного й відмінного між імпресіонізмом та пуантилізмом? Поміркуй, чому пуантилізм вважають «науковим живописом»? Чи не втрачається при цьому емоційний бік мистецтва?
3. Які риси об'єднують митців постімпресіонізму, незважаючи на їхню різну індивідуальність? Чи можна сказати, що постімпресіоністи повернули в мистецтво глибину, якої бракувало імпресіоністам? Наведи приклади.
4. *Робота в групах, парах.* Створіть разом «формулу художнього стилю» для кожного напрямку (імпресіонізм, пуантилізм, постімпресіонізм): які ключові слова або метафори найкраще його описують?

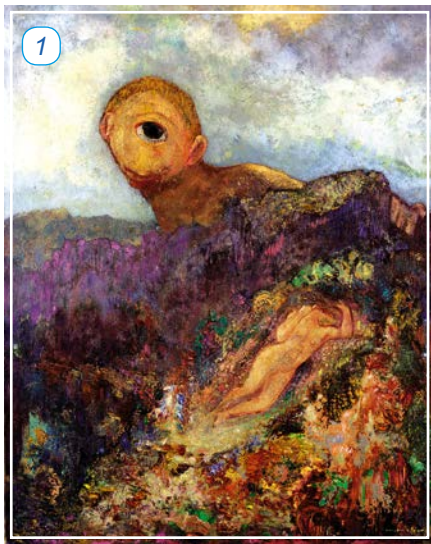

Дослідження «Оптична лабораторія». Візьми три пари кольорів (синій і жовтий, червоний і синій, помаранчевий і зелений). Змішай кожну пару і нанеси пляму. Поруч створи квадрат у техніці пуантилізму, використовуючи чисті крапки цих самих кольорів.

Досліди, як око сприймає змішані фарби на палітрі та «оптичне змішування» крапок на полотні, з якої відстані око починає «бачити» третій колір? Чи справді «оптичний» зелений видається яскравішим за змішаний на палітрі?

• Поцікався фільмами про творчість художників-імпресіоністів та постімпресіоністів (наприклад, фільмами про ван Гога: «Жага життя», «Вінсент і Тео», «Ван Гог», «Жовтий будинок», «Ван Гог: Портрет, написаний словами»). Переглянь один з кінотворів. Розкажи про свої враження від фільму або напиши рецензію на нього.

2. Символ, стиль, краса

Уяви світ, де мистецтво – це не просто зображення того, що ми бачимо навколо. Це як таємне послання, у якому предмети, кольори й форми мають прихований зміст. Тут звичайні речі можуть означати щось зовсім інше, а мистецтво стає мовою, якою передають почуття, мрії чи навіть те, що неможливо пояснити словами.

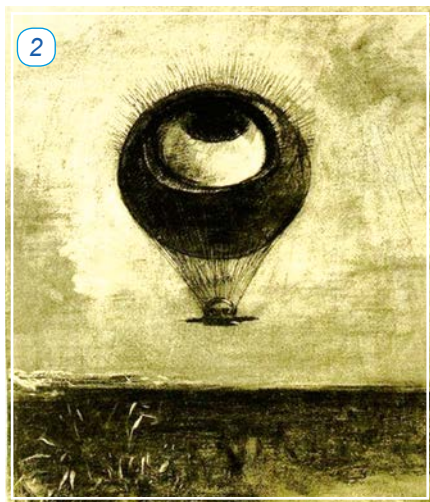
У цьому світі художники не просто копіюють реальність. Вони створюють образи-натяки, що переносять нас у світ фантазій, легенд і міфів. Тут сон і дійсність змішуються, а символи говорять із нами не словами, а емоціями, змушуючи замислитися.

Що ж таке символ? Це не просто знак чи малюнок. Це щось видиме, що вказує на невидиме – на почуття або ідеї.

Символізм – напрям у мистецтві, де художники спеціально використовують символи, щоб передати глибший сенс. Він виник у Франції приблизно в 1870–1880-х роках як відповідь на надмірну реалістичність у мистецтві того часу. Символісти прагнули вийти за межі звичайної реальності, зазирнути у світ душі, таємниць і містики, передаючи це через образну мову. Вони звертаються до внутрішнього світу людини – її емоцій, снів, фантазій, містичних переживань та підсвідомого.

У світі символізму немає меж для фантазії! Наприклад, у творі французького художника *Оділона Редона* «Циклоп» ніжність квітів переплітається з образом міфічної істоти, що спостерігає за світом. А в роботі «Око – повітряна куля» ми бачимо самотнє око, що здіймається до неба, немов дивний літальний апарат, несучи в собі думки та мрії.

У цих картинах сюжет не є головним – важливішими стають символи й настрої. Кожен елемент може натякати на інтуїцію, бачення невидимого, таємниці Всесвіту або силу внутрішнього світу людини.

Оділон Редон:
1 – Циклоп;
2 – Око

Які емоції та відчуття викликають у тебе твори Оділона Редона? Які приховані значення можуть мати кольори, форми чи навіть розташування об'єктів на полотні? Як «історія» народжується у твоїй уяві?

Навіщо митець зображує фантазії та символи замість реальності?

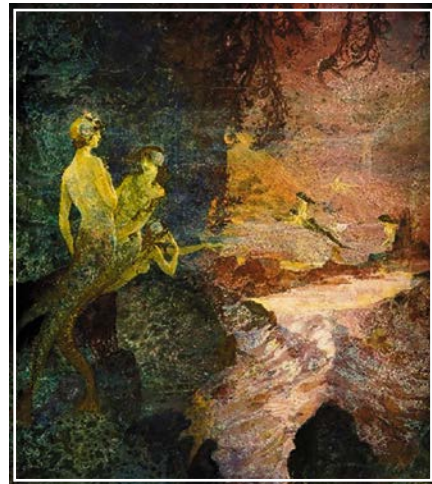
МИСТЕЦЬКА ГРАМОТНІСТЬ. Характерними ознаками творів символізму є:

- звернення до міфів, легенд і вічних образів, через які митці говорять про життя, любов, смерть і людські переживання;
- прагнення передати не зовнішній вигляд речей, а їхній внутрішній зміст і настрої;
- використання символів і образів, що можуть мати приховані значення;
- створення емоційної та загадкової атмосфери у творі;
- багатозначність: кожен глядач / глядачка може побачити у творі власний сенс;
- поєднання різних видів мистецтва.

Французька художниця *Елізабет Сонрель* знаходила натхнення в давньогрецьких міфах, середньовічних легендах, історіях про короля Артура, «Божественній комедії» Данте та біблійних сюжетах. Вона малювала сцени з цих історій, передаючи їхній символічний і філософський зміст. Наприклад, у картині «Сирени» зображено небезпечну, але дуже привабливу красу. Сирени символізують фатальну жіночу силу, яка може і захопити, і погубити, відкриваючи глядачеві / глядачці таємничий і незвіданий світ.

Що символізує образ сирен, які прагнення вони втілюють? Зверни увагу на переходи кольорів, світлі та темні ділянки. Як вони допомагають створити атмосферу та натякнути на глибинний зміст картини?

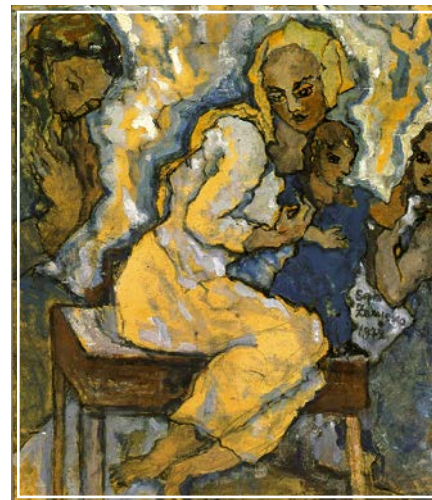

Елізабет Сонрель. Сирени

Український символізм розвивався дещо інакше, ніж західноєвропейський, часто переплітаючись із народними мотивами, релігійними сюжетами та національним відродженням. Художники шукали спосіб виразити глибинні національні ідеї та духовність.

Софія Зарицька любила створювати великі полотна. Найчастіше вона зображала дівчат, жінок і дітей. На їхніх обличчях можна побачити смуток, мрійливість, тривогу або відчай. Її роботи втілюють складний внутрішній світ людини, розповідають про жіночу та дитячу долю, відображають настрій суспільства. Картини художниці ніби запрошують глядача співпереживати з персонажами і замислитися про сенс життя.

У картині «Благовіщення» *Олександр Мурашко* вдалося поєднати символічний біблійний сюжет із сучасною інтерпретацією. Художник зобразив сцену на терасі: ангел – без німби й крил, а Марія – проста дівчина, що стоїть на колінах. Композиція нагадує звичайну сцену повсякденного життя, але водночас сповнена глибокого містичного змісту.

Софія Зарицька. Родинне щастя

Яку тему відображає картина «Родинне щастя»? Знайди символи, за допомогою яких художниця передає цінності сім'ї (виховання, навчання, підтримку, духовний зв'язок). Яке значення може мати золоте тло і світло на картині «Благовіщення»? Як вони впливають на настрій твору?

Ідеї символізму проявилися й у поезії. Вона часто звучить майже як музика – її ритм і мелодійність створюють особливий настрій. У віршах француза *Поля Верлена* і українця *Олександра Олеса* слова ніби «співають», передаючи тонкі почуття, мрійливість і красу внутрішнього світу людини.

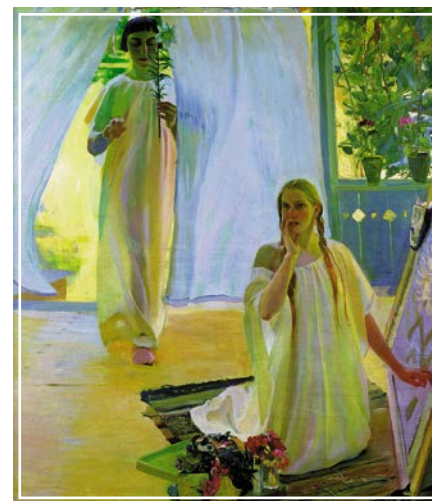

Поль Верлен. «Осіння пісня» (муз. Д. Сабатьє) (<https://cutt.ly/AtONiyzH>).

Олександр Олесь. Сміються, плачуть солов'ї (муз. Г. Жуковського) (<https://cutt.ly/CtOHofgk>).

Як музика допомагає відчувати прихований настрій і символічний зміст поезії?

Олександр Мурашко. Благовіщення

Видатна пам'ятка

ЗАВДАННЯ ДЛЯ ОБГОВОРЕННЯ (на вибір)

Михайло Жук. Біле і чорне

1. Білим і чорним хотів би я бути:
В нічку щоб ясно світить,
В день же стояти, мов велетень скрути, –
В кожному серці болить (Михайло Жук).

Творчість художника й поета *Михайла Жука* сповнена містичних, алегоричних і філософських мотивів. Його роботи з багатою символікою занурюють у світ мрій та метафор. Приклад – панно «Біле і чорне», де автор у символічних образах ангелів зобразив свого учня Павла Тичину та його перше кохання. Квіти, ангели й музика створюють атмосферу мрійливості, а композиція поєднує два світи – темний і світлий, земний і духовний.

Порівняй панно з однойменним віршем М. Жука. Поміркуй, чому один янгол тримає сопілку, а інший – склав руки в молитовному жесті? Що це може означати? Яку роль відіграє пишне квіткове тло?

Уяви, що це панно – частина театральної вистави. Яка, на твою думку, історія розгортається між Білим і Чорним образом? Створи власну інтерпретацію пари протилежностей.

Жорж Мінн. «Фонтан колінного схилення»

2. Скульптори-символісти прагнули передати не так зовнішні риси людини, як її внутрішній світ – думки, почуття, настрій. Вони вдавалися до виразної мови пластики: форм, жестів, поз і міміки, щоб утілити абстрактні поняття – мрію, смуток, надію, долю. Часто зверталися до сюжетів міфів, легенд та алегоричних образів, які надавали творам глибшого сенсу. Скульптури були узагальненими, що дозволяло глядачеві не лише зосередитися на зовнішньому, а й відчувати символічне наповнення образу. Навіть матеріали мали сенс: камінь символізував вічність, бронза – силу почуттів і внутрішню глибину.

У «Фонтані колінного схилення» *Жоржа Мінна* постаті юнаків, що стоять на колінах, символізують духовний пошук, внутрішню боротьбу чи покору перед вищими силами.

Яке «послання» приховано у скульптурній композиції? Які емоції вона викликає? На твою думку, фігури по колу символізують єдність чи самотність? Поясни.

ТВОРИ НА ДОЗВІЛЛІ (на вибір)

1. Створи символістичний автопортрет у будь-якій формі (малюнок, колаж, фото з елементами графіки). Використай два-три символи, які відображають твої думки, емоції або мрії. Додай письмове пояснення: що означають ці символи?
2. Обери вірш поетів-символістів (наприклад, Поля Верлена, Олександра Олеся або Лесі Українки у символістичному ключі) і створи до нього графічну ілюстрацію.
3. Створи постер на тему: «Чому митці та мисткині зверталися до пошуків сенсу поза реальністю?». Покажи, як події кінця 19 – початку 20 століття (індустріалізація, наукові відкриття, революційні зрушення, переоцінка духовних і моральних цінностей) сприяли виникненню символізму.

ЗАВДАННЯ НА УЗАГАЛЬНЕННЯ

1. Поясни, чим символізм відрізняється від інших художніх напрямів (реалізму, імпресіонізму). Які головні ідеї символізму ти можеш виділити? Наведи приклади.
2. Які особливості українського символізму?
3. Порівняй пам'ятники Григорію Сковороді, створені українським скульптором Іваном Кавалерідзе. Чи однаково митець використовує форму, узагальнення та символи, щоб передати не лише зовнішність, а й духовний образ філософа – глибокий, мислячий, вільний, відтворює не портрет, а символ мудрості та пошуку істини? Обґрунтуй відповідь.
4. Поміркуй, чому митці-символісти часто зверталися до міфів, легенд, біблійних сюжетів та казок. Яку роль відіграють універсальні образи в символістському мистецтві?

Досліди:

- «Символ як код часу». Обери один-два символи, які часто трапляються у творах символістів (наприклад: квітка, птах, вода, місяць, дзеркало, коло). Дізнайся, що ці образи означали в європейській культурі 19–20 століть; яке значення вони мали в українській традиції; як вони набувають нового змісту в символізмі. Результати оформи як невелику статтю з прикладами творів мистецтва.
- «Творчість українських і європейських символістів». Порівняй українського художника-символіста з європейським митцем, наприклад Михайло Жук і Гюстав Моро, Олександр Мурашко і Арнольд Беклін, Георгій Нарбут і Обрі Бердслі. Досліди: які теми та образи їх поєднують? У чому відмінність символів і технік? Чи відчувається національна своєрідність?
- «Символізм у різних видах мистецтва». Обери один символ (наприклад: ніч, троянда, птах, дерево), знайди, як він виявляється у трьох видах мистецтва: живопис (твір художника / художниці), театр або література (вірш, драма), музика (твір композитора / композиторки або пісня символістської епохи).

Пам'ятник Григорію Сковороді:
1 – в м. Лохвиці (Полтавська область);
2 – в м. Києві

1

2

Символ, стиль, краса

Антоніо Гауді.
Будинок Міла

Наприкінці 19 століття світ стрімко змінювався: людство занурювалося в епоху технічного прориву, індустріального зростання та новітніх винаходів. Ці зміни викликали в мистецтві прагнення до живого, динамічного, мінливого, такого, як і саме життя. Митці та мисткині шукали абсолютно нову художню мову, яка відповідала б духові часу та відрізнялася від попередніх історичних стилів.

Так народився **модерн** – стиль, у якому краса увійшла в повсякденність, – витончений, сміливий, новаторський. Технічні відкриття подарували митцям нові матеріали – скло, метал, бетон – і значно розширили межі творчості. Архітектори модерну зуміли перетворити досягнення інженерної думки на засіб художнього вираження. Вони свідомо відмовилися від копіювання стилів мину-

лого, натомість черпали натхнення з природи: камінь вигинався, мов квітка; скло текло, наче вода; метал вився химерною лозою. Форми стали органічними, живими. Кожна деталь – від фасаду будинку до дверної ручки – мала бути не лише функціональною, а й красивою та неповторною.

Завдяки виставкам, журналам і новим засобам комунікації модерн швидко поширився Європою, хоча в кожній країні мав свою назву й особливості: у Франції – «ар-нуво», у Німеччині – «юргендстиль», в Австрії – «сецесіон», в Америці – «Тіффані», в Італії – «Ліберті», а в решті світу – просто «модерн». Це був стиль, що дихав – як і сама доба, у яку він народився.

Що нагадують хвилясті лінії фасаду будинку Бальо? Чи можна сказати, що будинок «живе», «дихає»? Які елементи це підтверджують?

Чому А. Гауді обрав яскраві, ігрові форми для палацу Ель-Капріччо?

Антоніо Гауді:

1 – будинок Бальо;

2 – палац

Ель-Капріччо

Для кого могла бути призначена ця архітектурна казка?

Що в будинку Міла нагадує природні породи або печери? Будівля здається статичною чи динамічною? Чи можна сказати, що Гауді «створював архітектуру без прямих ліній»? Як це впливає на її виразність?

МИСТЕЦЬКА ГРАМОТНІСТЬ. Характерні риси архітектури модерну:

- декоративність, багате оздоблення;
- динамічність форм, хвилясті й плавні лінії;
- природні мотиви (рослинні та органічні);
- унікальність і неповторність кожної будівлі;
- поєднання матеріалів: метал, скло, бетон – з художніми ремеслами;
- вільне планування, функціональність та естетика внутрішнього простору;
- підпорядкування всіх елементів цілісному образно-символічному рішення;
- синтез мистецтв у єдиному ансамблі архітектури, скульптури, живопису та декоративно-ужиткового мистецтва.

Серед найяскравіших архітекторів європейського модерну – *Антоніо Гауді*, творець споруд у Барселоні, що вражають органічними формами та багатством деталей; *Отто Вагнер*, архітектор елегантних і функціональних будівель Відня, зокрема станцій міського метро; а також *Віктор Орта*, чії споруди у Брюсселі вирізняються витонченими металевими конструкціями та рослинним орнаментом.

Український модерн – це поєднання європейських тенденцій і національного духу. На зламі століть українські міста переживали будівельний бум. Нові технології, промислове піднесення, народження міського стилю життя – усе це стало ґрунтом для розквіту архітектури модерну. Вона була модною, вишуканою, але в Україні – ще й наповненою національними мотивами.

Модерн став спробою поєднати мистецтво й технології, красу й функціональність. Він докорінно змінив обличчя європейських міст, привніс нове бачення архітектури як органічної, живої структури. Хоча стиль модерн тривав відносно недовго, його вплив відчутний у сучасному дизайні та архітектурних пошуках.

1 – *Отто Вагнер*.
Майоліковий
будинок;
2, 3 – інтер'єр

Бесарабський ринок у Києві
(проект – *Генрик Гай*)

Полтавський краєзнавчий музей імені Василя
Кричевського (арх. Василь Кричевський)

Видатна пам'ятка

ЗАВДАННЯ ДЛЯ ОБГОВОРЕННЯ (на вибір)

1. Парк Гуеля в Барселоні – це більше, ніж просто парк. Це казковий простір, створений неймовірною уявою Антоніо Гауді. Його архітектура – справжнє втілення модерну, де природа органічно поєднується з мистецтвом і формує єдине ціле. Тут усе дихає органікою: стежки, що нагадують корені дерев; колони, схожі на сталактити та стовбури; мозаїки, які виблискують, мов луска екзотичних створінь. Кожен елемент – від мозаїчної ящірки до фантастичних хвилеподібних лавок та величного залу колонад – містить у собі химерну, казкову, але водночас продуману до дрібниць естетику.

Антоніо Гауді. Парк Гуеля (<https://cutt.ly/ltnEs3V5>)

Парк Гуеля – це архітектура для людини (зручна, функціональна) чи, навпаки, архітектура-мрія, що існує поза щоденними потребами мешканців? Наскільки комфортним було б повсякденне життя в такому фантазійному середовищі, на противагу туристичному відвідуванню? Як ти вважаєш, у сучасних містах пріоритетом має бути раціональність чи фантазійність?

Владислав Городецький. Будинок з химерами

2. Будинок з химерами, спроектований Владиславом Городецьким, – одна з приголомшливих перлин українського модерну (<https://cutt.ly/JtnRphY4>). Його фасади оживають завдяки фантастичним істотам: морським чудовиськам, слонам, носорогам, ящіркам і антилопам, майстерно створеним скульптором Еліо Салія з витонченого цементу. Тут модерн – це не лише архітектурна мова, а вибух уяви, мистецтво дивувати та вражати.

Які емоції викликає будівля – страх, захоплення, подив? Чому? Чи можна вважати Городецького «українським Гауді»? У чому схожість і відмінність підходів цих визначних майстрів до архітектури?

ТВОРИ НА ДОЗВІЛЛІ (на вибір)

1. *Візуальний детектив.* За поданими фото дізнайся з інтернет-джерел цікаве про одну з будівель. Досліди, як технологічні інновації безпосередньо впливають на розвиток мистецтва та які властивості матеріалів надали можливості створювати конструкції модерну.

2. Створи сторінку, де будівля «розповідає» свою історію (можна у вигляді мінікоміксу).

3. Напиши коротке есе / оповідання «Прогулянка модерном» від імені героя, який потрапляє у світ архітектури модерну.

ЗАВДАННЯ НА УЗАГАЛЬНЕННЯ

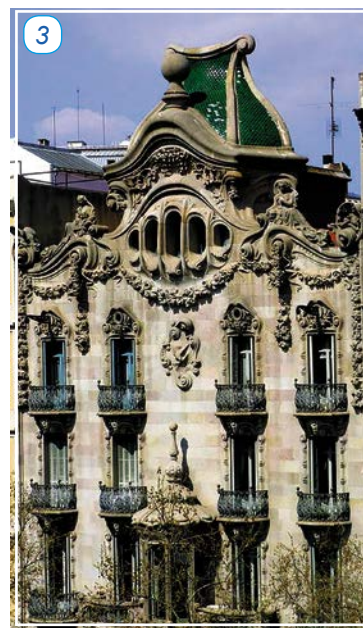
1. Які основні риси модерну в архітектурі?
2. Чому архітектори модерну часто зверталися до форм природи? Наведи приклади.
3. Чи подобається тобі архітектура модерну? Поясни свою думку.

За бажання:

- Обери місто / селище та досліди приклади архітектури в стилі модерн (будинки, фасади, елементи декору). Оформи результати дослідження в мультимедійну презентацію з коментарем чи допис у вигляді сторіс.

1 – Вілла Руджері,
Пезаро, Італія;
2 – Палац Гроф,
Сегед, Угорщина;
3 – Casa Comalat,
Барселона, Іспанія

Символ, стиль, краса

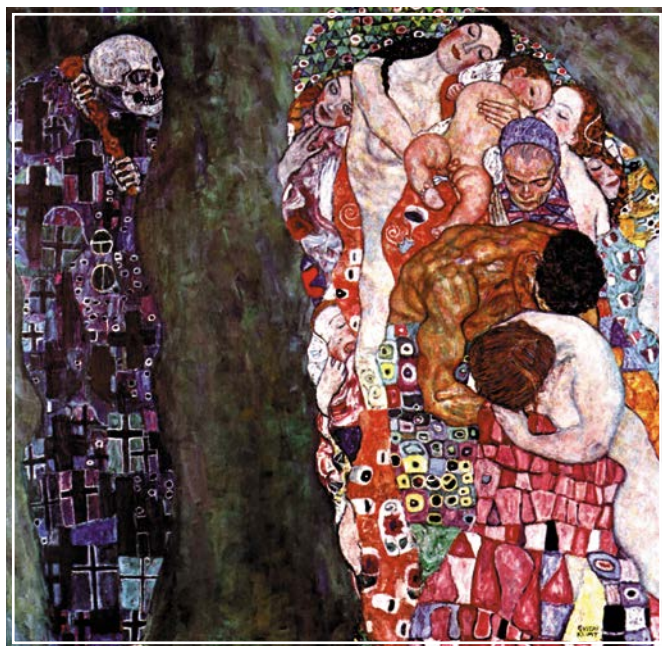
Густав Клімт.
Мати і дитина

Порівняй образи матері з дитям у творах Густава Клімта і Федора Кричевського. Як Г. Клімт протиставляє образи Життя і Смерті? Чому, на твою думку, митець залишив простір між постаттю Смерті та групою людей?

Федір Кричевський. Триптих «Життя»
(фрагмент)

Густав Клімт. Життя і Смерть

МИСТЕЦЬКА ГРАМОТНІСТЬ. Живопис у стилі модерн вирізняється винятковою декоративністю та витонченістю. Його легко впізнати за характерним поєднанням: орнаментальне, «килимове» тло – яке часто перетворюється на вишуканий візерунок. Натуралістичні, часто витягнуті й легкі фігури – образи людей та істот зберігають природні риси, але набувають особливої грації.

Простір на картинах модерну майже завжди плоский, а ефект глибини відіграє другорядну роль, підкреслюючи декоративний характер.

Основні риси стилю:

- плавні, текучі лінії та чіткі контури створюють відчуття руху та ритму;
- великі площини кольору, нерідко монохромні, посилюють виразність зображення.

Тематика творів часто алегорична. Вони зображували універсальні теми: життя й смерть, кохання, гріх, мрію, порив, трепет, занурюючи глядача у світ внутрішніх переживань та символів.

Графіка модерну розквітла завдяки розвитку літографії. Плакат став самостійним видом мистецтва. Вишукані афіші Альфонса Мухи із жіночими образами на тлі стилізованих квітів прикрашали театральні виступи Сари Бернар. Графічні твори вирізнялись узагальненим контуром, яскравими кольорами та орнаментальністю.

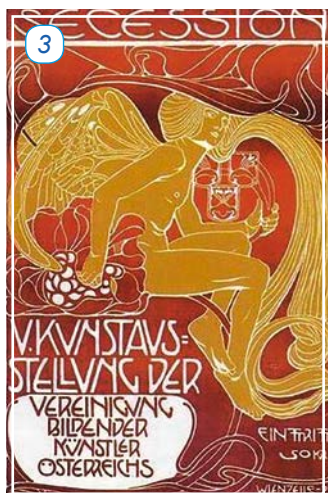
Анрі ван де Вельде, бельгійський архітектор і дизайнер, описував лінію модерну як живу енергію, що проривається крізь форму. Його знаменитий плакат «Тропон» – це стриманий витвір з глибоким ритмом ліній і чіткою геометрією.

Що спільного в цій прикладній (тиражній) графіці? Зверни увагу на лінії, форми, кольори та загальне враження. Які емоції або настрої прагнули передати художники за допомогою цих зображень? Чи бачиш тут алегорії? Чи були б вони ефективною рекламою в наш час?

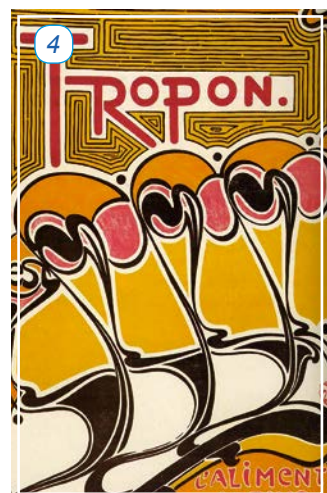

1, 2 – Альфонс Муха. Афіші для Сари Бернар;

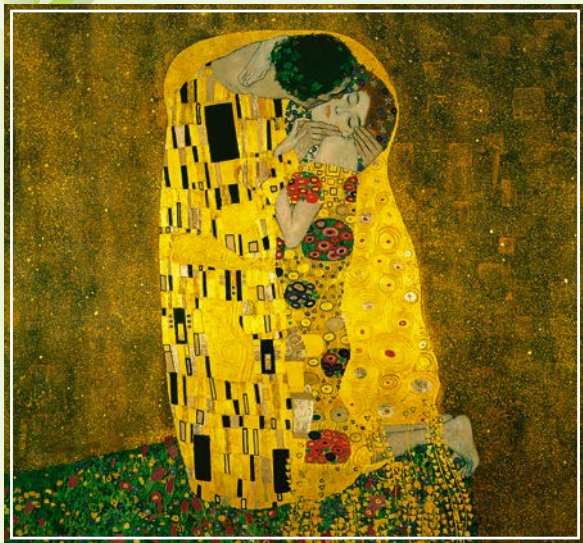
3 – Коломан Мозер. Афіші XIII виставки Віденської сецесії;

4 – Анрі ван де Вельде. Реклама продукту харчування «Тропон»

Видатна пам'ятка

ЗАВДАННЯ ДЛЯ ОБГОВОРЕННЯ (на вибір)

Густав Клімт. Поцілунок

1. «Поцілунок» Густава Клімта – одна з найвідоміших картин стилю модерн, що вражає своєю емоційною глибиною та неймовірною красою. На полотні – пара, яка ніби застигла в позачасовому просторі любові. Це не просто портрет кохання, а символ єдності душ. Спокій і трепет, краса й гармонія, які виходять за межі буденного й стають вічними.

Що, на твою думку, відчувають персонажі полотна в цей момент? Це зображення реального кохання, чи це радше мрія, ідеал, а може, навіть міф про досконалу любов? Обґрунтуй. Чому ця картина залишається такою популярною і сьогодні, через більш ніж століття після її створення? Чим вона «торкає» сучасних глядачів?

2. Кожна пора року із циклу «Пори року» Альфонса Мухи постає у вигляді жіночого образу, сповненого емоцій та характеру: Весна – юна й замріяна, Літо – тепле, щедre й радісне, Осінь – зріла й задумлива, Зима – тиха, стримана, але чарівна. Ці образи не просто ілюструють пори року, а передають їхню глибину, розкриваючи зв'язок між природою, жінкою та одвічним колом життя. Альфонс Муха майстерно використовує характерні риси модерну: пишні рослинні мотиви, плавні, вигнуті лінії та м'які, гармонійні відтінки. Це створює на полотні атмосферу казкової гармонії між людиною і природою, запрошуючи глядача зануритися у світ мрій та символів.

Що саме в цих роботах промовляє: «Це модерн!»? Яка з робіт циклу викликає у тебе найсильніші емоції? Чому? Як художник «кодує» настрій кожної пори року? (Зверни увагу на кольори, лінії та деталі.) Чи можна сказати, що кожна постань – це не лише пора року, а й певний етап людського життя (наприклад, дитинство, юність, зрілість, старість)? Поясни. Які твої власні асоціації з кожною порою року?

Альфонс Муха. Пори року

ТВОРИ НА ДОЗВІЛЛІ (на вибір)

1. За допомогою ШІ за описом створи унікальний дизайн керамічних кахлів, що втілює найкращі традиції стилю модерн. Наприклад, опис дизайну з ірисами – популярною квіткою епохи модерну. Композиція побудована на контрасті витончених фіолетово-синіх пелюсток та золотистих акцентів, що створюють благородну колірну гаму. Характерні для модерну плавні лінії стебел та листя формують органічну рамку навколо центрального мотиву.

2. Розроби дизайн афіші в Canva у стилі модерн для вигаданої мистецької події (виставки, концерту, театральної вистави). Використай декоративні рослинні мотиви, плавні лінії, символічну постать. Написи мають бути частиною композиції.

3. Розроби ескіз елемента одягу для уявних персонажів кіно (сукні, плаща або шарфа) у стилі модерн, застосовуючи його характерні художні принципи. Добери колористику – витончену й гармонійну.

4. Намалуй алегоричний образ (на вибір: «Натхнення», «Тиша», «Мрія», «Час» тощо) у стилі модерн. Надихайся картинами Густава Клімта чи плакатами Альфонса Мухи.

ЗАПИТАННЯ ДЛЯ УЗАГАЛЬНЕННЯ

1. Чим характерні живопис і графіка стилю модерн?
2. Поміркуй, чому мистецтво модерну часто називають «візуальною поезією».
3. У чому актуальність модерну в сучасному дизайні, моді, рекламі?
4. Які твори (або художники) модерну тебе найбільше вразили? Чому? Як ти опишеш настрій живопису або графіки модерну трьома словами?

Символ, стиль, краса

Еміль Галле.
Лампа у вигляді
гриба

Стиль модерн, упізнаваний за своїми плавними лініями й природними формами, оприявнився з особливою силою саме в декоративному мистецтві. Наприкінці 19 – на початку 20 століття, коли набуло розмаху промислове виробництво предметів інтер'єру, митці намагалися поєднати функціональність із витонченістю. І їм це вдалося – завдяки безмежній фантазії та майстерності.

Француз Еміль Галле експериментував зі склом так, що воно ставало подібним до живого – вигравало світлом, мерехтіло кольорами. Майстер уводив до маси скляні пластини, металеві елементи, емалі, щоб створити чарівні ефекти світла й тіні. Американець Луї Комфорт Тіффані підніс мистецтво вітражу до нового рівня. Його знамениті лампи вражають не лише поєднанням кольорового скла й бронзи, а й витонченістю форм. Вони нагадують квіти, метеликів чи фантастичні рослини, випромінюючи не просто світло – а настрій. У дизайні меблів модерн теж шукав натхнення в природі. Ніжки столів і спинки крісел майстри вигинали так, ніби це були гнучкі стебла, лапки комах або хвилі води. Поверхні прикрашали міддю, перламутром, інкрустацією з різних порід дерева. Такі речі не просто служили – вони зачаровували.

У стилі модерн не було дрібниць: кожен предмет, від лампи до дверної ручки, був витвором мистецтва. Це був стиль, у якому краса оживала в речах повсякденного вжитку – ніжно, гармонійно, з душею.

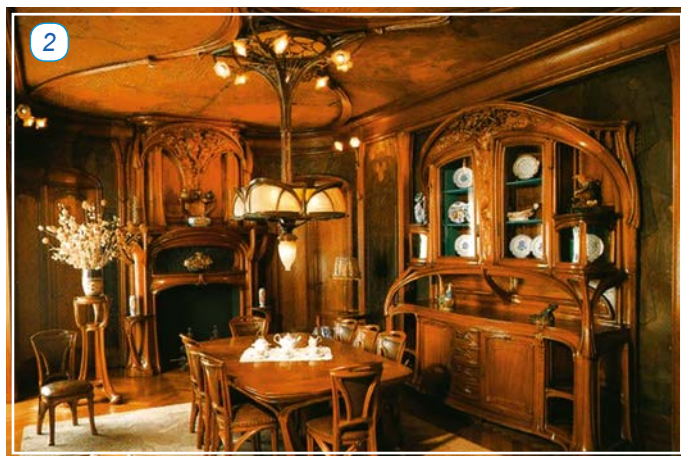
Чи може краса бути практичною? Поясни на прикладі декоративних предметів стилю модерн. Яке враження справляють меблі модерну, що імітують форми рослин або комах? Як ти вважаєш, чи можливо створити подібне середовище сьогодні? Чи хотілось би тобі жити в такому інтер'єрі? Чому?

Луї Комфорт
Тіффані. Настільна
лампа

Луї Мажорель.
Годинник

1 – Віктор Орта. Меблі;
2 – Ежен Валлен. Їдальня

Наприкінці 19 століття мода вийшла за межі аристократичних салонів і стала доступнішою завдяки модним журналам. Саме тоді з'являється культ жінки – чуттєвої, примхливої, загадкової. Паризькі модельні будинки диктували нові естетичні правила, у яких стиль модерн розкрився повною мірою, особливо у вечірньому вбранні. Ефектна асиметрія, плавні вигини ліній, вишукані тканини – усе це створювало образ жінки-мрії.

До нового вбрання пасували не менш вражаючі прикраси. З'явилися намиста з перловою або діамантовою бахромою, об'ємні кольє, широкі нашийники, тонкі обручі з підвісами, витончені гребені, інкрустовані камінням та емаллю. Ювелірні вироби стилю модерн уперше перетворили прикраси на самостійні витвори мистецтва.

Орнаменти тканин також вражали фантазією: квіти – знайомі й вигадані – вигиналися у химерному русі, ніби виростаючи з полотна. Частими мотивами були лілії, латаття, тростини, ірис. Колористика – перламутрова, бузкова, сіро-зелена – підкреслювала м'якість і ніжність образу.

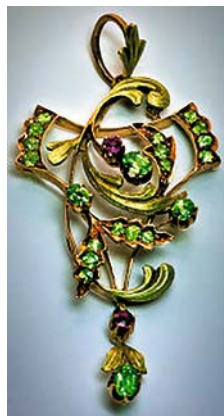
Прагнучи поєднати природу й фантазію, митці надихалися культурами далеких країн. Так у тканинах і прикрасах з'явилися орхідеї, хризантеми, екзотичні візерунки, що додавали моді елементи чарівності та східної загадковості.

*Сара Бернар
у прикрасах
від Рене Лаліка*

Чи можна вважати прикраси стилю модерн відображенням гармонії людини й природи? Поясни.

Бурхливий розвиток модної індустрії у 19 столітті спричинив виникнення в Парижі «високої моди» («от кутюр» – «високе шиття»). По суті, *кутюр'є* – творцями високої моди – можна було б назвати всіх кравчинь і модисток, які одягали королів, королев та придворних упродовж багатьох століть. Їхні творіння вирізняли висока майстерність виготовлення та художня цінність. Але кравець залишався «невидимкою», усі лаври відкриття нової моди діставалися тому, хто носив цей костюм.

Синдикат французької високої моди, заснований у 1868 році в Парижі, об'єднав модні салони, де одягалися представники вищих верств суспільства. Його метою було захищати авторські права відомих кравців і забезпечувати унікальність моделей для клієнтів.

Називатися кутюр'є могли лише члени синдикату. Для вступу потрібно було виконувати певні вимоги: створювати моделі за індивідуальним замовленням, переважно вручну, і мати особливу клієнтуру.

Згодом до правил додалися нові умови: проводити регулярні покази моделей для клієнтів і преси та представляти сезонні колекції. Кутюр'є також повинен мати Будинок високої моди в Парижі, штат співробітників і манекенниць, використовувати дорогі тканини та двічі на рік (у липні – осінньо-зимові, у січні – весняно-літні) показувати нові колекції.

Що означає термін «от кутюр» і чим він відрізняється від звичайного шиття? Чи можна вважати моду формою мистецтва? Поясни. Чому, на твою думку, в умовах індустріалізації та поширення машинного виробництва кутюр'є наполягали на ручній роботі? Як ти розумієш проблему авторського права в моді? Чому захист моделей був важливий уже в 19 столітті? Як, на твою думку, цифрові технології вплинули на авторське право в сучасній індустрії моди? Що можна вдосконалити в сучасному кодексі високої моди, щоб поєднати традиції та сучасні реалії?

ТВОРИ НА ДОЗВІЛЛІ (на вибір)

Створи ескіз елементів інтер'єру та декору в стилі модерн – фоторамки або обкладинки для записника чи вітража для інтер'єру.

Пам'ятай про обов'язкові елементи:

- плавні, вигнуті лінії (уникай прямих кутів та різких переходів);
- природні мотиви (використай стилізовані зображення рослин (квіти, листя, стебла) або елементів тваринного світу (пір'я, крила));
- асиметрія (прагни до візуальної рівноваги за рахунок асиметричної композиції);
- декор (передбач елементи декору, що імітують різьблення по дереву, металеві ковані елементи або вітражні вставки).

Техніка виконання: ескіз може бути виконаний графічними матеріалами або в графічних програмах (за наявності можливості та навичок).

ЗАПИТАННЯ ДЛЯ УЗАГАЛЬНЕННЯ

1. Чому модерн називають стилем краси у повсякденному житті?
2. Чи можна вважати моду стилю модерн відображенням гармонії людини й природи? Поясни.
3. Уяви, що ти дизайнер у стилі модерн. Які матеріали, форми й кольори ти обереш для створення прикрас або одягу? Як би виглядало твоє власне вбрання в стилі модерн?

3. Нові візуальні мистецтва

1 – Фото, Березин,
Україна. 1930;
2 – Сучасна
світлина
етнографічного
портрета

Сьогодні фотографія здається нам такою ж природною, як дихання. Ми щодня ловимо в об'єктив усе: сніданок, кота, захід сонця, селфі в дзеркалі ліфта, емоції друзів на перерві. Натиснути кнопку – справа секунди.

Але чи замислюєшся ти, що кожен клік камери – це відбиток унікальної миті, яка більше ніколи не повториться? Чи усвідомлюєш, що вмієш зупиняти час? Не в комп'ютерній грі й не у фантазії, а насправді – одним дотиком пальця.

Фотографування стало частиною нашого повсякдення. Ми знімаємо «просто так» і навіть не помічаємо, що щоразу фіксуємо миті, які назавжди залишаються в минулому. Саме в цьому й прихована магія фотографії.

Офіційним часом народження фотографії вважають 1839 рік, коли французький винахідник *Луї Дагер* показав світові, як світло може «малювати» зображення на металевій пластині. Перші світлини здаються нам дивними: люди на них серйозні, напружені, без усмішок.

Чому ж вони не усміхалися? Причина – не в настрої, а в технологіях того часу. Зйомка тривала кілька хвилин, і людині потрібно було стояти абсолютно нерухомо. Спробуй завмерти з посмішкою хоча б на п'ять хвилин – це справжній виклик!

Розвиток фотографії – це майже три століття експериментів, відкриттів і змін. Камери ставали меншими, зйомка – швидшою, а зображення – чіткішими й кольоровими. У 21 столітті ми можемо створювати якісні світлини навіть за допомогою смартфона.

Та фотографія – це не просто «натиснути кнопку». Саме фотограф вирішує, що потрапить у кадр, який ракурс обрати, як використати світло, яку мить зловити та який настрій передати. Тому фотографія поступово перетворилася на вид мистецтва, здатний розповідати історії, викликати емоції та змушувати замислитися.

Історія фотографії: від загадки світла до цифрової ери (<https://cutt.ly/5tkK1Nkl>).

Порівняй фотопортрети українок, зроблені в різні часи. Яку роль фотографія відіграє в житті сучасної людини? Які миті ти фотографуєш найчастіше – і чому саме їх? Чи є фотографія способом самовираження для підлітків? Як саме? Як би змінилося наше життя, якби фотографії раптом зникли?

Фотознімальні прилади різних часів

МИСТЕЦЬКА ГРАМОТНІСТЬ. Умовно фотографію поділяють на два різновиди: *документальну* та *художню*.

- *Документальна фотографія* створюється для того, щоб зафіксувати подію, факт або стан реальності. Такі знімки передають життя без прикрас: вони не є постановочними й часто з'являються в новинах, репортажах, архівах і соціальних медіа. Документальні фото стають візуальними свідками історії, показуючи світ таким, яким він є – інколи складним, тривожним або болючим.

- *Художня фотографія* не лише фіксує реальність, а й передає настрій, ідею або почуття. Тут фотограф свідомо працює з композицією, світлом, кольором, тінями, деталями, створюючи певну атмосферу. Така фотографія може бути як спонтанною, так і постановочною, але в ній завжди відчувається авторський задум і власний погляд на світ.

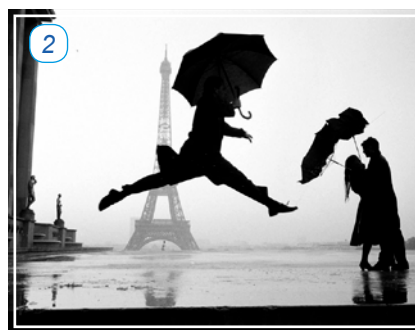
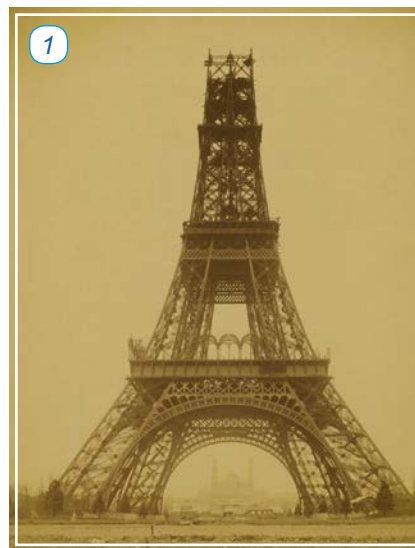
Варто пам'ятати: одна й та сама світлина може бути водночас і документальною, і художньою. Знімок реальної події здатен не лише зафіксувати факт, а й викликати сильні емоції, змусити замислитися, співпереживати. Саме тому фотографія – це не просто «зняти», а побачити, обрати й показати світ по-своєму.

Сьогодні фотографія – це: мистецтво, історичний документ, спосіб самовираження, мова соціальних змін, важлива частина цифрової культури. Вона може бути красивою або відразливою, чесною чи постановочною. Але завжди розповідає про людину та її погляд на реальність.

Для фотохудожника фотографія – це не лише технічна можливість зафіксувати подію. Це спосіб створити «картину без полотна й фарб», переосмислити реальність, передати настрій і чуттєвість через об'єктив камери.

Які фотографії ти робиш частіше: документальні чи художні? Чому? Чим художня фотографія відрізняється від документальної? Поміркуй, до якого виду належать подані світлини. Чи можна сказати, що сьогодні кожен, хто має смартфон, є фотографом? Чому так / ні?

1 – Будівництво
Ейфелевої вежі,
1888;
2 – Ервін Еліот,
100-річчя
Ейфелевої вежі.
Париж, Франція,
1989

Фотограф Ірвін Пенн

Фотограф Енні Лейбовіц

Голова статуї Свободи
на третій Паризькій всесвітній
виставці, 1878

ЗАВДАННЯ ДЛЯ ОБГОВОРЕННЯ (на вибір)

1. Одне фото може змінити думку мільйонів; змусити співпереживати; вплинути на рішення людей і країн. Фотографія не просто фіксує подію – вона формує наше ставлення до світу.

Яскравий приклад – світлина будівельників, які сидять на сталевій балці високо над Нью-Йорком (1932) (1). Це фото стало символом людської праці, ризику й відваги та змінило уявлення про робітників, показавши їх не «фоном» міста, а героями своєї епохи. «Стовпи творіння» (телескоп Габбла, 1995) (2): знімки космічних туманностей, де народжуються зірки, змінили уявлення мільйонів людей про масштаб і велич Всесвіту. А фото з України у 2022 р. (3, 4) стали доказами воєнних злочинів і вплинули на світову підтримку України. Ці світлини показали правду без слів і пояснень – таку, від якої неможливо відвернутися. Саме документальна фотографія часто стає мовою історії, коли слова безсилі.

Чи може одне фото бути важливішим за сотню новин? Чи має фотограф право знімати болючі події – війну, страждання, сльози? Чому так або чому ні? Що важливіше для документального фото: етичність чи правда?

2. Нині фотографія не завжди показує реальність такою, якою вона є насправді. За допомогою фоторедакторів та інструментів штучного інтелекту зображення можна легко змінити: прибрати або додати людей, змінити зовнішність, тло, емоції чи навіть створити сцену, якої ніколи не існувало.

Через це фото може вводити в оману: створювати фейкові новини, ідеалізовані образи в соціальних мережах, нереалістичні стандарти краси та хибне уявлення про життя інших людей. Особливо сильно це впливає на підлітків, які часто порівнюють себе з «відредагованими», а тому нереалістичними й недосяжними образами.

Тож сьогодні важливо вміти не лише фотографувати, а й критично дивитися на зображення: ставити запитання, сумніватися, аналізувати. У цифрову епоху вміння відрізнити правду від маніпуляції стає таким само важливим, як уміння зробити вдалий кадр.

Де проходить межа між редагуванням та обманом? Що небезпечніше: фейкові новини чи відредаговані «ідеальні» образи в соцмережах? Чи має фотограф (або автор зображення) відповідальність за те, як його фото впливає на інших?

Як ти особисто вважаєш, чи можна довіряти зображенню в інтернеті?

1 – Обід на вершині хмарочоса; 2 – Стовпи творіння;

3 – Бородянка; 4 – Евакуаційний потяг «Київ – Львів», Україна, 2022

ТВОРИ НА ДОЗВІЛЛІ (на вибір)

Раніше фотографи могли лише мріяти про те, що сьогодні є у тебе в кишені. Щоразу, коли дістаєш смартфон, ти стаєш автором власної історії, навіть якщо зазвичай про це не замислюєшся. Твої знімки для друзів, соцмереж чи просто «для себе» – це не просто файли в пам'яті. І кожне фото – це вибір: що я хочу показати світу? Яким / якою я хочу, щоб мене бачили? Яку мить я вважаю настільки важливою, щоб зупинити її назавжди? Тож обирай завдання і твори.

1. «Один настрій – одне фото». Обери один настрій (спокій, тривога, радість, самотність, очікування) і передай його без людей і без тексту.

2. Зроби одне фото, яке можна трактувати і як документальне, і як художнє. Наприклад: шкільний коридор, зупинка, перерва, вікно, двір. Поміркуй, що в цьому фото – факт, а що – авторське бачення.

3. Зроби фото, яке щось розповідає про тебе (предмет, деталь, тінь, кут кімнати, рюкзак), але: без твого обличчя, без підпису.

4. Зроби три світлини одного дня, які показують різні моменти; не повторюються за сюжетом. Яка з них для тебе найважливіша й чому?

5. *Робота в парах.* Зробіть два фото одного й того самого об'єкта, але: з різних ракурсів; з різним освітленням, щоб вони викликали різні враження. Обговоріть їх.

6. *Робота в парах.* «Маніпуляція без фотошопу». Зробіть фото без редагування, лише ракурс і композиція. АЛЕ так, щоб маленький предмет здавався великим або звичайний – незвичним.

Варто розуміти: фотографія не просто показує реальність. Вона показує, як ми її бачимо. І, можливо, головне питання не в тому, як зробити ідеальне фото. А в тому: *що саме ти хочеш зупинити в цьому світі?*

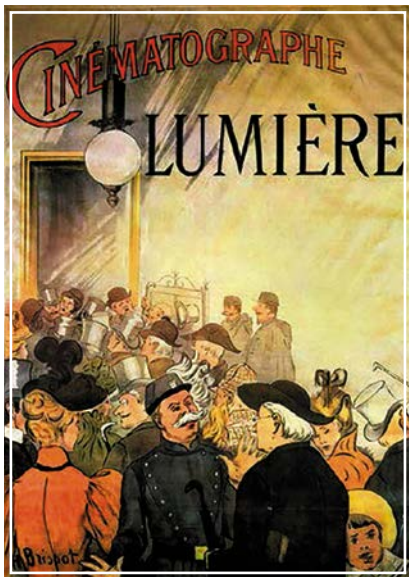

ЗАПИТАННЯ НА УЗАГАЛЬНЕННЯ

1. Якби світ завтра позбувся можливості фотографувати – що ми втратили б найбільше? Чому фотографію називають «мовою сучасного світу»?
2. Чи можна вважати художньою фотографію, якщо на ній звичайна людина і звичайна ситуація? Чи обов'язково художнє фото має бути «красивим»? Поясни.
3. Соцмережі роблять фотографію мистецтвом чи спрощують її? У них фото реальності чи часто образи, які хочуть показати іншим?
4. Які моменти ти фотографуєш частіше – щасливі чи звичайні? Чому саме їх?

Нові візуальні мистецтва

Ще з давніх часів люди прагнули зобразити рух. Художники й художниці шукали способів передати динаміку в картинах, скульптурах і театральних дійствах. Та мрії йшли далі – до живих зображень, які не лише фіксують мить, а й оживають на очах.

У 19 столітті, коли наука й техніка швидко розвивалися, ця мрія почала здійснюватися. Після появи фотографії багато винахідників у різних країнах намагалися створити пристрої, які могли б показувати рухомі зображення.

Першою успішною системою для створення кіно стали два пристрої: *кінетограф* – апарат, який знімав рух (тобто записував відео), та *кінетоскоп* – апарат, який це відео показував. Їх винайшли *Томас Едісон* та інженер *Вільям Діксон*. Але кінетоскоп був розрахований лише на одного глядача, тому його сприймали просто як цікавий атракціон.

Винахідниками справжнього кінематографа вважають братів *Луї та Огюста Люм'єрів* із Франції. Їхній апарат –

Афіша *сінематограф* – міг не тільки знімати, а й показувати фільми на великому екрані для багатьох людей одночасно. Саме від слова «сінематограф» і походить слово «кінематограф».

28 грудня 1895 року в кафе на бульварі Капуцинок у Парижі відбувся перший публічний кіносеанс. На екрані показали чорно-білий фільм «Вихід робітників із фабрики». Сюжет був простим – люди виходили з будівлі, однак для глядачів того часу це було справжнє диво! Вони сміялися, дивувалися, а дехто навіть лякався, адже зображення на екрані здавалося неймовірно реальним – ніби ожило.

Публічні покази братів Люм'єр стали дуже популярними й прибутковими. Тому саме цих винахідників вважають «батьками кіно».

МИСТЕЦЬКА ГРАМОТНІСТЬ. Кіномистецтво можна поділити на такі види:

Художній (ігровий)

Документальний

Анімаційний

Науково-популярний

Повнометражні

Короткометражні (15–20 хв)

Розвиток засобів демонстрації кінофільмів

Кадри з фільмів: 1 – «Прибуття потяга на вокзал Ла-Сьота»;
2 – «Политий поливальник» (реж. Луї та Огюст Люм'єри)

Перші покази фільмів братів Люм'єр зазвичай складалися з десяти коротких фільмів, кожен тривав приблизно 50 секунд. Найвідоміший із них – «Прибуття потяга на вокзал Ла-Сьота» (1896).

У цьому фільмі поїзд мчав просто на глядачів, і здавалося, що він ось-ось вирветься за межі екрана! Така реалістичність викликала сильні емоції – люди були вражені, а дехто навіть боявся, що поїзд справді наїде на них.

Однією з важливих стала стрічка «Политий поливальник» (1895). У ній уперше з'явився повноцінний сюжет із елементами класичної драматургії. Саме з цього фільму розпочалося використання кіно для розповіді історій – так народився *художній (ігровий) кінематограф*.

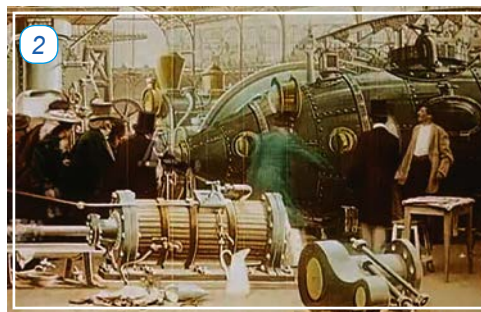

Брати Люм'єр. «Прибуття потяга на вокзал Ла-Сьота» (<https://cutt.ly/3rlmg52K>), «Политий поливальник» (<https://cutt.ly/arlmhPfo>).
Жорж Мельєс. «Подорож на Місяць» (фрагмент, <https://cutt.ly/crlmjAzs>); «Марія кіно: секрети Жоржа Мельєса. Перші спецефекти» (<https://cutt.ly/nrlmkSf2>).

Уяви, що ти – глядач / глядачка на першому кінопоказі 1896 року. Як ти відреагуєш на «Прибуття потяга...»? Опиши свої відчуття з погляду людини, яка вперше бачить рухоме зображення.
Простеж драматургію фільму «Политий поливальник», виділи й опиши її складники за сюжетом: *експозиція – зав'язка – розвиток дії – кульмінація – розв'язка*.

Жорж Мельєс став одним із перших, хто побачив у кіно не просто технічну новинку, а нову форму театрального мистецтва. Під Парижем він збудував перший у світі кінопавільйон і зняв близько 500 видовищних фільмів, зокрема «Подорож на Місяць», «Неймовірна подорож», «Завоювання полюса». На відміну від братів Люм'єр, які фіксували реальні події, Мельєс створював вигадані, театралізовані світи. Він одним з перших почав використовувати *монтаж* – об'єднання окремих епізодів у цілісну кіноісторію. Саме завдяки Мельєсу кінематограф відкрив магію уяви та став унікальним мистецтвом, що поєднує реальність і фантазію.

Кадри (реконструкція) з фільмів:
1 – «Подорож на Місяць»;
2 – «Неймовірна подорож»
(реж. Жорж Мельєс)

На початку розвитку кіно технічні можливості ще не давали змоги записувати й відтворювати звук разом із зображенням, тому перші фільми були німими. Розмови героїв передавали за допомогою написів – титрів, що з'являлися між сценами. А емоції актори передавали мімікою, жестами й пластикою. Так сформувався особливий стиль акторської гри. Серед найвідоміших зірок німого кіно – *Чарлі Чаплін*, *Макс Ліндер* і *Віра Холодна*.

Щоб посилити враження від фільму, покази супроводжували живою музикою. У невеликих залах грав тапёр – музикант, який підбирав мелодії відповідно до настрою сцен, а у великих – виступали цілі оркестри. Німе кіно стало унікальним мистецтвом, що захоплювало глядачів і збирало повні зали.

«Малюк» (фільм з Чарлі Чапліном, <https://cutt.ly/1rlmlcxH>).
Віра Холодна. Неймовірна діва німого кіно (<https://cutt.ly/MrlmzRuK>).

Український кінематограф заявив про себе ще на початку 20 століття. У 1928 році в Києві відкрили одну з найкраще технічно оснащених кіностудій того часу – майбутню кіностудію імені Олександра Довженка. Раніше, 1925 року, в Одесі *Сергій Ейзенштейн* зняв все-світньо відомий фільм «Броненосець «Потьомкін»», а стрічку «Земля» (1930) *Олександра Довженка* 1958 року визнано однією з найкращих у світовому кіно. До класики також увійшов експериментальний фільм *Дзиги Вертова* – «Людина з кіноапаратом» (1929).

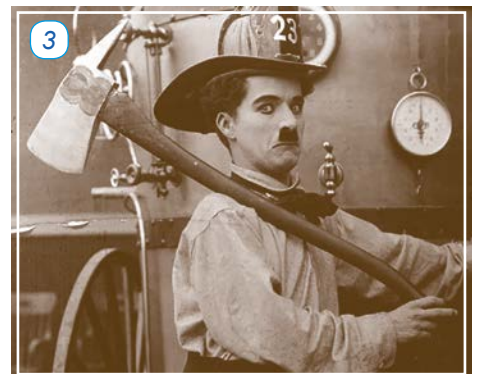
Українські винахідники також зробили важливий внесок у розвиток кіномистецтва. Ще 1893 року одесит *Йосип Тимченко* сконструював один із перших кінознімальних апаратів і зняв короткі кінофрагменти. А вже в 1896 році харків'янин *Альфред Федецький* створив першу кінохроніку і провів перший кіносеанс у своєму місті.

Чи можна сьогодні здивувати глядача так, як це було наприкінці 19 століття?

Що ти обереш: документалізм братів Люм'єр чи фантазію Жоржа Мельєса? Порівняй два напрями в зародженні кіно. Який ближчий тобі і чому? Чим схожі короткі відео в соцмережах на перші короткометражки Люм'єр?

1 – Макс Ліндер;
2 – Віра Холодна;
3 – Чарлі Чаплін

ТВОРИ НА ДОЗВІЛЛІ (на вибір)

1. *Групова робота.* Зніміть власне «німе кіно» (1–2 хвилини). Без діалогів і закадрового звуку – лише міміка, жести, музика й монтаж.

- Оберіть простий і зрозумілий сюжет (зустріч, загублена річ, несподівана допомога тощо), який можна передати без слів.
- Оскільки діалогів немає, міміка й жести персонажів мають бути виразними та зрозумілими для глядачів.
- Підберіть музику відповідно до настрою історії.
- Продумайте монтаж: короткі зміни кадрів зроблять її динамічною.

«Кіномайстерність» для дітей. Тема
«Німе кіно» (<https://cutt.ly/qrlmxSGh>).

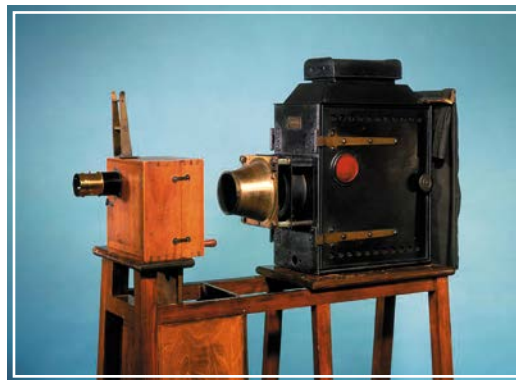

2. Проведіть мінітеатралізацію епізоду з німого кіно з використанням міміки та жестів.

3. Придумай сценарій короткометражного фільму в стилі Жоржа Мельєса: вигадлива історія з фантастичними елементами, знята «по-театральному».

4. Намалюй афішу до вигаданого фільму в стилі початку 20 століття.

5. Уяви себе тапером. Обери короткий фрагмент із будь-якого фільму (можна без звуку) і спробуй підібрати до нього музичний супровід, який би відповідав настрою та подіям на екрані. Поясни свій вибір.

Сінематограф
братів Люм'єр

ЗАПИТАННЯ ДЛЯ УЗАГАЛЬНЕННЯ

1. Чому кіно стало таким популярним мистецтвом? Чи може кіно змінювати суспільство?
2. Які особливості німого кіно ти можеш виділити? Як актори передавали емоції та сюжет без звуку? Яку роль відігравав тапер під час кінопоказів? Чому його професія була важливою?
3. Які факти свідчать про значний внесок України у світовий кінематограф на ранніх етапах його розвитку? Назви імена митців та їхні досягнення.
4. Які фільми вплинули на тебе найбільше і чому?

На дозвіллі:

- Переглянь «ВШО. 9 клас. Мистецтво. Кінематограф. Етапи становлення».
- Порівняй перші фільми та сучасні блокбастери, оформи результати в таблицю «Тоді й зараз».

Мініпроекти (на вибір):

- «Перші кінотеатри (кінозали). Чи були вони схожі на сучасні?»
- «Чому багато ранніх німих фільмів не збереглися до наших днів? Які фактори цьому сприяли?»
- «Яким чином поява кінематографа змінила життя людей на початку 20 століття? Як кіно вплинуло на дозвілля, культуру, освіту?»
- «Розвиток спецефектів у кіно від часів Жоржа Мельєса до сьогодні».

4. Мистецтво бунту

Умберто Боччоні:
1 – Безперервність
єдиних форм
у просторі;
2 – Сміх;
3 – Карло Карра.
Вершник

Упродовж більшої частини 20 століття мистецтво об'єднано спільною назвою – модернізм (від лат. *modernus* – «сучасний»), що означає нове, нетрадиційне, таке, що контрастує з усталеним. Воно справді суттєво відрізняється від попереднього, може здаватися дивним, суперечливим або незрозумілим. Втім, як завжди, мистецтво – це дзеркало епохи, де боротьба між добром і злом, війни і прагнення до миру, любов, біль, надія. Найважливішим у цьому мистецтві є прагнення передати світ людини свого часу – її почуття, думки та переживання.

Модернізм – це багато художніх напрямів і течій, що по-своєму показували хаотичність і напругу сучасності. Одні митці відкрито протестували, інші – тікали в уявний світ або шукали гармонії. Усіх їх об'єднувало спільне прагнення – знайти нові засоби художнього вираження, щоб передати стан людини, яка або бунтує проти складної й суперечливої реальності, або захищається від неї іронією, гротеском чи фантазією.

Зокрема, представники авангардизму прагнули докорінно оновити художню мову. Вони свідомо ламали традиційні канони, шукаючи несподівані способи передачі емоцій, думок і бачення світу. Тому їхні твори нерідко шокували. Серед провідних течій авангарду – футуризм, абстракціонізм, кубізм, сюрреалізм, експресіонізм.

Футуризм оспівував техніку, індустріальність, стрімкість життя. Митці-футуристи захоплювалися рухом, швидкістю й енергією, відкидали минуле й звеличували дію, динаміку та новаторство. У живописі та скульптурі вони подрібнювали форми, ламали контури, вибудовували зображення динамічними лініями, щоб передати ритм доби.

Італієць **Умберто Боччоні** у скульптурі «Безперервність єдиних форм у просторі» прагнув передати внутрішній рух людського тіла, енергію моменту. А **Карло Карра** у своїй роботі зафіксував рух коня з жокеєм у кількох фазах одночасно, створюючи ефект руху в просторі.

Футуристичні твори вражають динамікою, яскравістю, зоровою напругою. Контрастні насичені кольори, багато-спрямований рух – усе це створює враження вибуху, який захоплює глядача. Боччоні стверджував: «Художник має бути вихором сенсацій, живописною силою та енергією, а не холодним інтелектом». Його картина «Сміх» – ще

один приклад мистецької зухвалості й виклику звичному, що поєднує протест, іронію та руйнування стереотипів.

Якими засобами скульптору вдалося передати безперервність руху людини, яка йде? Чи впізнаваний образ, який створив Карло Карра? Що незвичного в зображенні вершника на картині? Як митцю вдалося відтворити кипучу енергію життя на картині «Сміх»? Який емоційний стан викликала картина в тебе?

Авангардистські пошуки відбувалися й в інших видах мистецтва. Футуристичне захоплення рухом і ритмом знайшло відображення в кіно. Так, *Ежен Деслав* (Євген Савченко, українець за походженням) у фільмі «Марш машин» (1926) експериментував із озвученням німого кіно, встановлюючи за екраном грамофон із відповідною музикою.

Ці візуальні образи руху перегукуються з музичним образом локомотива у творі *Артюра Онеггера*, де композитор створив зорове враження через музику. У творі «Пасифік 231» він прагнув передати урбаністичний образ – потужний паровоз. Митець зазначав: «У цьому творі я не хотів наслідувати шум локомотива, а прагнув музичними засобами передати зорові враження й фізичну насолоду швидким рухом. Я образ локомотиву типу “Пасифік 231” – великоваговий і швидкісний».

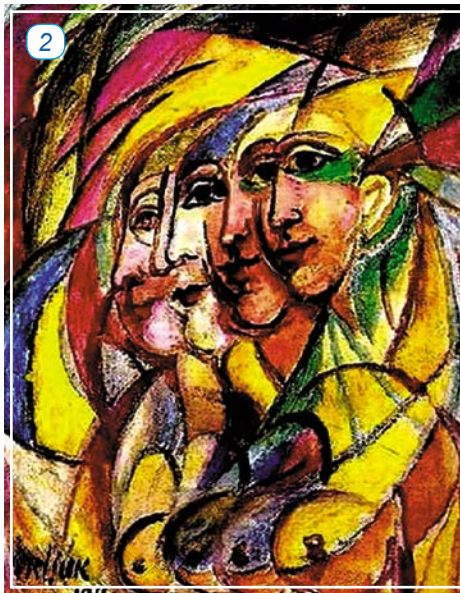
Артур Онеггер. «Пасифік 231» (<https://cutt.ly/5rJN12xk>).

Які враження справляє ця музика? Як композиторові вдалося передати рух потяга через звук? Як музика «оживлює» рух паровоза?

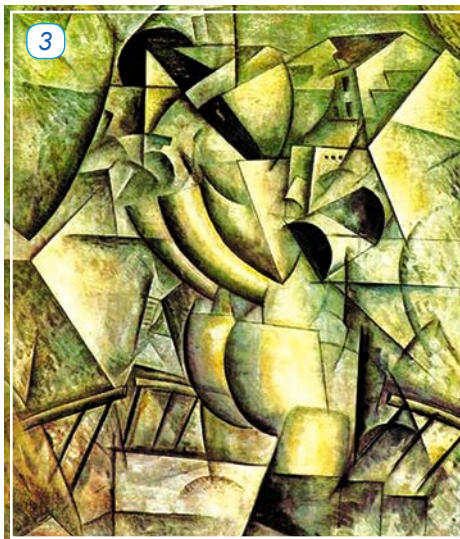

Ежен Деслав. Марш машин (Eugène Deslaw. La Marche des Machines) (<https://cutt.ly/prJNbqpd>).

МИСТЕЦЬКА ГРАМОТНІСТЬ. Художні риси футуризму:

- розрив із традиціями – відмова від класичних канонів мистецтва, реалізму й спокійних сюжетів;
- відображення руху й динаміки – фігури, предмети, сцени ніби перебувають у постійному русі;
- ушляхення технічних здобутків епохи, захоплення індустріальним світом і швидкістю;
- яскраві, часто контрастні кольори, ламані лінії, незвичайні форми (враження, ніби все вибухає, рухається або крутиться);
- новаторство у формі – використання нових шрифтів, колажів, деформацій простору й часу;
- емоційна напруженість (мистецтво має викликати сильні враження);
- мотиви майбутнього – спрямованість на прогрес, розвиток, оновлення світу.

Які ознаки руху, швидкості або динаміки можна помітити в роботах Давида Бурлюка та Карло Карра? Як художники передають образ людини: реалістично чи через спрощені форми, лінії та геометричні елементи? Яке враження це створює?

1 – Пасифік 231;
2 – Давид Бурлюк.
Футуристична;
2 – Карло Карра.
Жінка на балконі

ЗАВДАННЯ ДЛЯ ОБГОВОРЕННЯ (на вибір)

Давид Бурлюк.
В церкві

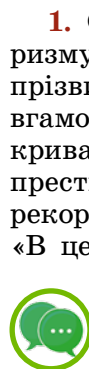
ліній, гармонію, спокій. Він створює динамічну, ламану форму, сповнену сили й руху. Боччоні стверджує: *«Справжнє мистецтво не повинно бути лише гарним. Воно має бути сильним, живим, чесним, емоційним»*.

Що ти відчуваєш, дивлячись на цю роботу? Поміркуй, чи може «негарне» мистецтво бути важливим і цінним? А як ти зобразиш маму чи знайому в стилі футуризму?

Умберто Боччоні.
Антигравітація

1. Одним із засновників і головних ідеологів футуризму був український художник *Давид Бурлюк*. Його прізвище ніби втілює силу й енергію – буремну, невгамовну, дикою хвилею вона зносить усе старе й відкриває шлях новому. Цікаво, що у 2007 році на престижному аукціоні Sotheby's було встановлено рекорд для українського мистецтва: картину Бурлюка «В церкві» продали за 650 тисяч доларів.

Уяви, що ти всередині картини: що ти бачиш навколо? Який настрій домінує? Які кольори, форми, лінії створюють або підсилюють цей настрій? Які звуки чуєш? Про що розмірковуєш у цьому просторі? Які запитання ти поставив би / поставила б художнику? (Наприклад: чому обрав саме таку палітру? Що символізують фігури чи деталі? Які сенси хотів передати?)

2. Перед тобою – футуристичний портрет матері художника *Умберто Боччоні*. Назва *Antigraceful* (Антигравітація) – це виклик традиціям. Митець свідомо руйнує класичну уяву про красу: відкидає плавність

3. Футуристи захоплювалися швидкістю, машинами й технікою, бо бачили в них символ нової епохи – динамічної, енергійної, спрямованої в майбутнє. Для них автомобіль, поїзд чи фабричний механізм були не просто предметами, а уособленнями сили прогресу, що руйнує старі традиції та створює нову реальність. Вони оспівували рух, шум міста, ритм індустріалізації, перетворюючи техніку на мистецький культ. Саме тому футуризм став мистецтвом, що намагалося почути пульс майбутнього й передати ритм нової епохи.

А чим захоплюється людина 21 століття? Чи не перетворюється вона сьогодні на додаток до технологій? І чи можна вважати штучний інтелект та цифрове мистецтво новою формою футуризму – або доказом того, що ми вже живемо в його реальності? Якби футуристи жили сьогодні, про що б вони писали й що зображали? Яке сучасне явище могло б стати їхнім новим «культом» – швидкість передачі інформації, алгоритми, штучний інтелект, віртуальні світи?

ТВОРИ НА ДОЗВІЛЛІ (на вибір)

1. Створи візуальний колаж або замальовку, яка передає динаміку сучасного життя, у стилі футуризму (можна використати фрагменти з фото, газет, вирізки, лінії руху тощо).
2. Створи короткий відеокліп (або уявний опис) під музику Онеггера: як би ти показав / показала рух і технічний прогрес засобами зображення?

ЗАВДАННЯ НА УЗАГАЛЬНЕННЯ

1. Що стало поштовхом до виникнення модернізму й чому він такий багатограний?
2. Доведи або спростуй, що модерністи були «підлітками» свого часу – задерикуватими, неспокійними, гіперчутливими до змін.
3. Чи завжди нове означає незрозуміле? Навіщо знати ці «ізми», якщо є TikTok?
4. Чи можна сказати, що футуризм був реакцією на технічний прогрес? Аргументуй. Як твори футуристів відображають ритм та динаміку сучасного їм життя?

За бажання:

- Мінідослідження: знайди сучасний артоб'єкт або рекламу, в яких помітні риси футуризму. Опиши, які саме.
- Уяви себе критиком / критикесою мистецтва. Напиши стислий відгук на футуристичну роботу – так, ніби вона щойно з'явилася в галереї.
- Підготуй мініпрезентацію на тему: «Футуризм: рух, ритм, енергія» – з прикладами з різних видів мистецтва (живопис, скульптура, музика, кіно).
- «Емоційний щоденник модерніста». Протягом тижня зроби одну мінізамальовку / замітку в довільній техніці, що відображає твої особисті страхи, мрії чи внутрішній хаос.

*Вікторіо Корона.
Піаніст*

Мистецтво бунту

На початку 20 століття художники-авангардисти прагнули змінити саму суть мистецтва. Вони шукали нову «мову» для зображення світу, яка відповідала б духові часу. Представники **кубізму** та **абстракціонізму** звернулися до світу форм, ліній і кольорів. У центрі їхньої уваги – геометрична фігура. Для кубістів геометрія стала способом «розкласти» реальність на площинні та об'ємні елементи: куби, конуси, циліндри. Вони прагнули показати предмет не з однієї точки зору, а з усіх одразу. Абстракціоністи ж повністю відмовилися від зображення реального світу. Вони бачили в колі, квадраті чи трикутнику не просто фігуру, а засіб передати емоції, думки, внутрішній стан, гармонію або, навпаки, хаос. Таким чином, геометрія стала новою мовою мистецтва, що прагнула розкрити глибину структуру буття.

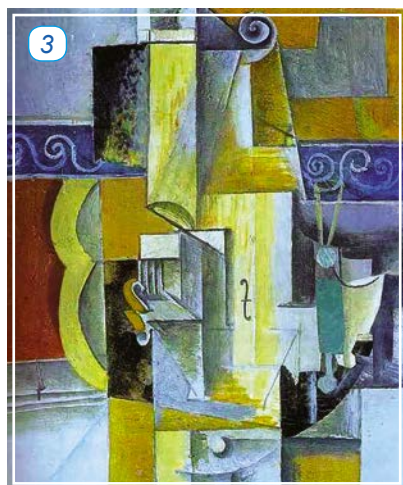
Художники-кубісти почали конструювати зображення на площині за допомогою геометричних форм. Об'єкти втрачали впізнаваність: предмети схематизували настільки, що часто лише назва роботи підказує, що саме зображено. Особливо це стосується речей повсякденного вжитку.

У натюрморті «Гітара» *Пабло Пікассо* показує предмет одразу з кількох точок зору: спереду, збоку, згори й знизу одночасно. У творі *Жоржа Брака* «Музикант» образ постає як мозаїка, створена шляхом нашарування площин різних кольорів, форм і фактур. Глядач ніби «збирає» фігуру музиканта із фрагментів, які перекривають один одного.

Деякі твори кубістів нагадують аплікацію чи колаж. Митці використовували шматочки тканини, паперу, шпалер чи дерева, приклеюючи їх на полотно, а потім допрацьовували композицію кількома лініями чи мазками. Прикладом є картина П. Пікассо «Три музиканти», де персонажі в масках італійської комедії дель арте (Арлекін, П'єро і чернець) зображені у вигляді плоских, кольорових площин.

Якою є кольорова гама у творах кубістів? Як саме художники поєднують кольори: за контрастом, нюансом чи іншим принципом?

1 – Жорж Брак.
Музикант;
2 – Пабло Пікассо.
Музиканти;
3 – Пабло Пікассо.
Гітара;
4 – Хуан Гіс.
Фантомас

Ще сміливішим кроком став абстракціонізм – мистецтво, яке відмовилося від зображення предметів і звернулося до чистої «мови» кольору та форми.

Піт Мондріан намагався передати суть навколишнього світу за допомогою суворої геометрії: перпендикулярних ліній і площин у вигляді квадратів і прямокутників. Він обмежив свою палітру до трьох основних кольорів – червоного, жовтого, синього – і ахроматичних білого й чорного. Його стиль – неопластицизм – утверджував ідею чистоти, порядку й балансу.

Василь Кандинський вважав, що головне в мистецтві – це духовність. Він створював безпредметні композиції, де колір і форма «звучали» разом, викликаючи у глядача емоції. *Казимир Малевич*, засновник супрематизму, створював композиції з простих кольорових площин – квадратів, кіл, хрестів. Його «Чорний квадрат» став символом відмови від усього зайвого. Художник вважав, що ця форма позбавлена будь-якого конкретного змісту й водночас є початком усього. За його словами, із квадрата «вийшли коло й куб, чорне й біле – це світло й темрява, площина і безмежність».

Музика також зосереджується на формі, ритмі, структурі та внутрішньому переживанні; зокрема, в деяких творах використовується політональність (одночасне поєднання кількох тональностей) і багатшаровість звучання, що створює ефект співіснування кількох «планів», подібно до того, як у кубізмі один предмет подається з різних ракурсів.

Даріус Мійо. Маленька симфонія № 1 «Весняна» (фрагмент, <https://cutt.ly/LtnEfGrI>).

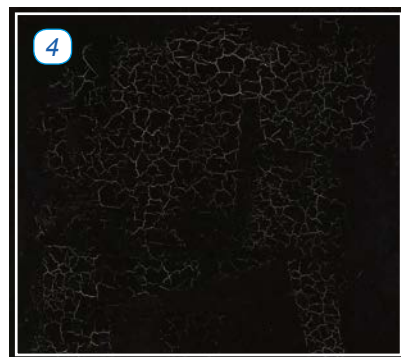
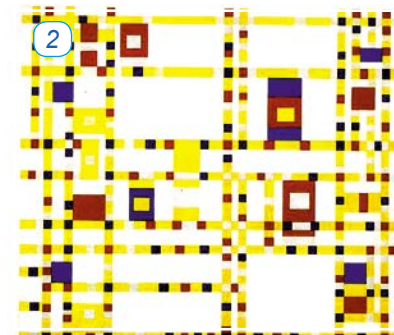
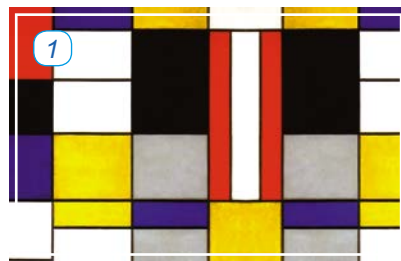
Які емоції викликають у тебе роботи абстракціоністів – спокій, напругу, натхнення? Що, на твою думку, хотіли передати ці художники глядачам? І головне: що для тебе особисто означає «Чорний квадрат» (порожнечу, початок, кінець, ... (твій варіант))?

МИСТЕЦЬКА ГРАМОТНІСТЬ. Основні риси абстракціонізму:

- відмова від точного зображення реального світу;
- головне – колір, форми, лінії та їх композиція;
- прагнення до духовного змісту й чистої емоції.

Основні риси кубізму:

- розкладання зображення на прості геометричні форми та площини;
- подання одночасно з різних ракурсів (спереду, збоку, згори);
- відмова від лінійної перспективи – простір побудований умовно, без глибини;
- штучна кольорова гама – яскраві, неприродні кольори для підкреслення умовності зображення;
- інтелектуальність – глядач / глядачка має самостійно «зібрати» зображення у власній уяві, осмислити його форму й зміст.

Піт Мондріан:
1 – Безпредметна композиція;
2 – Бугі-вугі;
3 – Василь Кандинський. Різнокольорове коло;
4 – Казимир Малевич. Чорний квадрат

Видатна пам'ятка

ЗАВДАННЯ ДЛЯ ОБГОВОРЕННЯ (на вибір)

Олександр
Архипенко. Жінка,
що розчісує волосся

1. «Родом з України». *«Українська земля, український хліб, український дух свободи та індивідуальності лягли в основу моєї креативності»* – це слова Олександра Архипенка (<https://cutt.ly/ZrJNKnCs>), одного з найвідоміших скульпторів-новаторів, представника кубізму. Його скульптура будується на різкій деформації та геометричній стилізації пластичної форми, зберігаючи лише віддалений зв'язок із реальністю.

Що незвичного у творі О. Архипенка? Як ти думаєш, чи може скульптура без обличчя «говорити» про внутрішній стан людини? Як поняття «внутрішнього простору» змінює уявлення про тіло в мистецтві? Що в скульптурі Архипенка перегукується з тим, як ти бачиш людину в сучасному світі?

2. Українка Соня Делоне – яскрава постать мистецького авангарду – не зупинялася в межах полотна. Вона переносила живопис у повсякденність: її сукні, парасолі, книжки, взуття, інтер'єри ставали полем для візуальних експериментів з кольором та формою. Делоне перетворила одяг на живе мистецтво – створювала балетні костюми, дизайнерські речі, оформлення книг та сценографію. Вона вважала, що мистецтво має жити не лише в музеях, а й поруч із нами – щодня. Її творчість доводить, що авангард може бути і практичним, і стильним.

Покази Dolce & Gabbana (2017, <https://cutt.ly/BrJNR4xc>). Світ Соні Делоне (<https://cutt.ly/1rJNUdf1>).

Який настрій викликають у тебе роботи Соні Делоне? Чому саме? Що тобі здається головним у її картинах – колір, форма, ритм? Як можна пояснити популярність її творів не лише в галереях, а й у повсякденному житті (наприклад, у текстилі, оформленні предметів та інших сферах практичного застосування)?

Соня Делоне: живопис, дизайн одягу, мода

ТВОРИ НА ДОЗВІЛЛІ (на вибір)

Варіант 1. Створи абстрактні композиції-імпровізації на теми улюблених музичних творів.

Варіант 3. Створи власну кубістичну скульптуру у стилі Олександра Архипенка з паперу чи картону, пластиліну чи глини, фольги або за допомогою цифрових інструментів. Назви свою скульптуру і стисло поясни, що вона символізує (наприклад: «Танець ліній», «Скрипаль у просторі», «Постать у часі»).

Варіант 2. Створи образи тварин на основі кубічного принципу.

Варіант 4. Уяви, що ти – дизайнер / дизайнерка сучасного бренду. Які сучасні речі (аксесуари або предмети одягу) можна оформити у стилі Делоне? Наприклад: шопер, худі, чохол для телефона, кепка, обкладинка для щоденника чи постер у кімнату.

ЗАПИТАННЯ ДЛЯ УЗАГАЛЬНЕННЯ

1. Порівняй абстракціонізм і кубізм: спільне та відмінне. Як ці художні течії змінюють уявлення про реальність у мистецтві?
2. Чому, на твою думку, художники та художниці початку 20 століття відмовляються від зображення «видимого світу»? Які ідеї та цінності були головними для абстракціоністів і кубістів?
3. Як ти поясниш людині без мистецької освіти, що таке абстракціонізм і кубізм?

На дозвіллі:

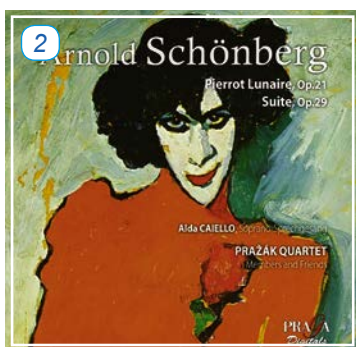
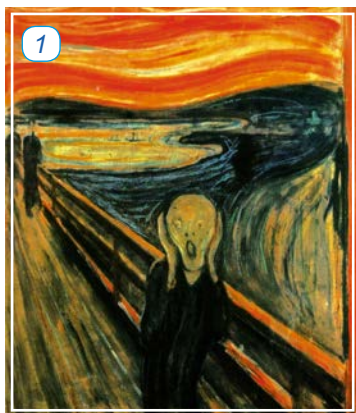
- Спостерігай і фіксуй (фото, відео) риси абстракціонізму та кубізму в сучасному дизайні, графіці, рекламі, моді, довкіллі тощо.

До прикладу, у стилі кубізму споруджено пам'ятник Тарасові Шевченку в Полтаві (за проектом українського скульптора Івана Кавалерідзе). Великий п'єдестал – нагородження площин, над якими «вирастає» постать поета.

Іван Кавалерідзе. Пам'ятник Т. Г. Шевченку в Полтаві

Мистецтво бунту

- 1 – Едвард Мунк.
Крик;
2 – Конверт-
обгортка
грамофонної
платівки;
3 – Афіша до
фільму «Кабінет
доктора Калігарі»

На межі 19–20 століть світ зазнавав глибоких трансформацій. Швидкий технічний прогрес і соціальні потрясіння спричинили занепад традиційних цінностей, а люди відчували тривогу, розпач і страх перед невідомим майбутнім. Мистецтво не могло залишатися осторонь – воно стало голо-сом покоління, яке втратило віру в стабільність.

У Німеччині та Австрії виник **експресіонізм** – напрям, що відкидав академічну гармонію і реалізм на користь глибокої емоційності. Це був бунт проти байдужості сучасного світу, крик душі, який прагнув достукатися до людської свідомості.

Символом експресіонізму стала картина *Едварда Мунка* «Крик». За допомогою деформованих обрисів, вогнених кольорів та хвилястих ліній Мунк передав стан паніки й напруги персонажа, який чує «страшний, безкінечний крик природи».

Так само й музика експресіоністів стала вираженням внутрішньої катастрофи. Композитор *Арнольд Шенберг* заявляв: «Мистецтво – це крик про допомогу». Його музика була не про гармонію, а про біль, розпач і розколоту свідомість сучасників. Експресіонізм показав, що мистецтво може бути негармонійним, але чесним – це дзеркало бентежного світу, де традиції вже не працюють.

Музиканти-експресіоністи ламали класичні правила, упродовжуючи нові засоби. Вони відмовилися від звичних гармоній, створивши атональну музику, зокрема додекафонію – систему, де всі 12 звуків рівноправні й не підпорядковані жодному центру. Серед нових засобів виразовості з'явилися шепіт, говоріння і крик у вокалі, а в інструментальній музиці – темброва мелодія, де звук «мандрує» між інструментами, змінюючи свій «колір» (тембр).

Експресіонізм проник і в кіно. Його риси легко розпізнати у гротескному гримі, викривлених декораціях, «зламаний» перспективі, драматичній грі світла й тіні. У фільмі *Роберта Віне* «Кабінет доктора Калігарі» простір здається нереальним, наче створеним зі снів і кошмарів, що є віддзеркаленням зраненого світу й людської душі.

А. Шенберг. Місячний П'єро (фрагмент, <https://cutt.ly/arJNnPyR>).

«Кабінет доктора Калігарі» (трейлер до фільму, <https://cutt.ly/6rJNmmVV>).

Опиши свої відчуття після перегляду. Якби ці твори були емоціями – то якими саме? (Наприклад, паніка, злість, самотність, страх, зневіра...) Зверни увагу на: звук (у музиці), голос (у вокалі), світло й тіні, форми та рухи (у кіно).

Подивись ще раз на картину Е. Мунка «Крик». Уяви, що ти – психолог / психологиня. Який емоційний або психічний стан переживає персонаж картини? Як саме художник це передає (колір, форма, простір...)? Як звучала б музика до цієї картини?

Зовсім інший, але також надзвичайно емоційний мистецький напрям початку 20 століття – **фовізм**. Його творці хотіли малювати не те, що бачать очі, а те, що відчуває серце. Вони відмовилися від традиційних правил зображення – перспективи, тіней, об'ємів – і натомість зробили головним героєм своїх творів колір: яскравий, чистий, енергійний. Їхні картини ніби звучали, мов кольорова музика.

За свій сміливий, дикий стиль ці художники отримали назву «фовісти» (від фр. *les fauves* – «дикі звірі»). Вони не прагнули точно відтворити навколишній світ. Натомість їх приваблювали емоції, ритм, свобода самовираження. Пейзажі, портрети, натюрморти – усе стало нагодою «гратися» кольорами, передавати настрій, радість, захоплення.

Анрі Матісс, один із найвідоміших фовістів, стверджував, що його мета – не копіювати дійсність, а створювати відчуття щастя, спокою, внутрішньої гармонії. Фовізм – це мистецтво, яке заряджає позитивом і нагадує: кольори здатні говорити мовою почуттів.

*Анрі Матісс.
Вид з вікна*

Схарактеризуй кольорову гаму цих творів. Чи є вона природною, чи умовною? Які риси фовізму можна помітити в цих роботах? Поміркуй: де проходить межа між гармонією і сміливістю в мистецтві?

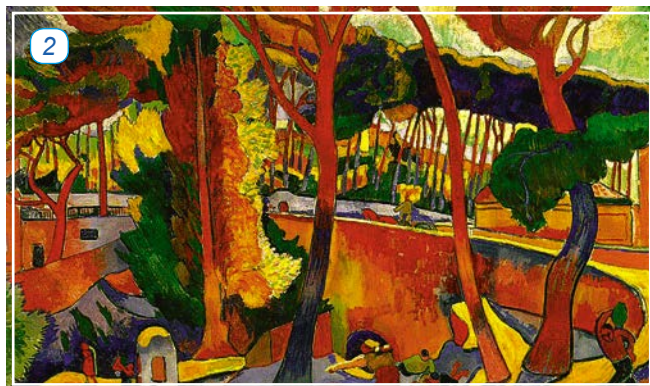
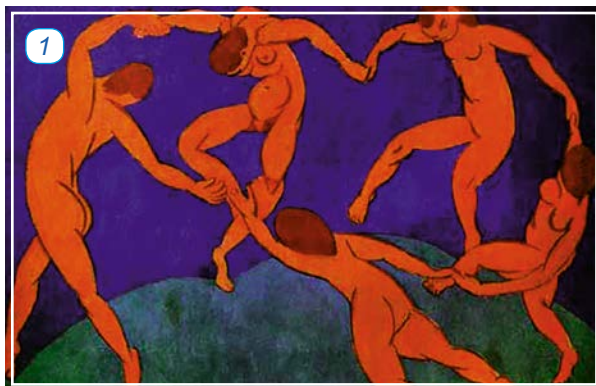
(Робота в групі на вибір). Дослідіть, як поява фовізму співвідноситься з політичною та культурною свободою початку 20 століття? Подумайте, чому саме в цей період митці почали свій «бунт кольору». З'ясуйте, як зміни в суспільстві, науці, філософії та техніці вплинули на нове бачення мистецтва.

- Проведіть «кольорову діагностику»: як кольори у фовізмі впливають на настрій людини? Створіть карту емоцій кольору на прикладах робіт А. Матісса, А. Дерена.

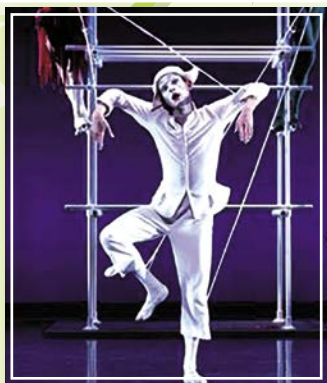
МИСТЕЦЬКА ГРАМОТНІСТЬ. Головне в експресіонізмі – передати внутрішній, часто трагічний стан: страх, тривогу, гнів, самотність. Митець зображує не світ, а свої емоції, використовуючи: • яскраві, неприродні кольори; • спотворені форми для підсилення емоцій; • тривожну, напружену атмосферу; • людину як символ зламаності.

Фовісти також не відтворювали світ буквально, а прагнули викликати сильні почуття у глядачів через яскраві, чисті кольори, що передають настрій; спрощені форми, щоб зосередитися на кольорі як головному виразнику почуттів.

*1 – Анрі Матісс.
Танець;
2 – Андре Дерен.
Поворот дороги*

Видатна пам'ятка

Фрагмент вистави
Арнольда Шенберга
«Місячний П'єро»

ЗАВДАННЯ ДЛЯ ОБГОВОРЕННЯ (на вибір)

1. Вокальний цикл А. Шенберга «Місячний П'єро» – це музичний гротеск, у якому трагічне, ліричне й сатиричне зливаються в одне. Замість традиційної мелодії – говірка, замість оркестру – різке звучання камерного ансамблю. Герої твору – ляльки, якими керують зловісні сили. Шенберг забороняє співати партію голосу звично: вона має звучати як мовленнєвий спів – із дотриманням ритму, приблизною висотою звуків і характерною інтонацією, яка не є ані розмовною, ані вокальною. Так композитор створює дивний, тривожний світ, де звичні образи постають у спотвореному, гротескному вигляді.

Арнольд Шенберг. Місячний П'єро. № 5 «Вальс Шопена» (<https://cutt.ly/ZthifJL0>, № 19 «Серенада» (<https://cutt.ly/ythiP6bB>).

У чому незвичність цієї музики? Пригадай характерні ознаки жанрів вальсу і серенади. Порівняй їх з особливостями прослуханих творів. Поміркуй, завдяки чому музика передає напружені душевні переживання.

2. Експресіонізм і рок-музика – неочікувано? Два абсолютно різні способи творчості, народжені в різний час, але з однією місією: дати голос тому, що відбувається всередині нас – протест, крик, біль, надриг, тривога, страх, розпач. А ще – це бунт. В експресіонізмі – проти правил, класичних форм, норм; у рок-музиці – проти системи, буденності, мовчання. Обидва не бояться бути незручними – бо правда ніколи не буває зручною. Рок-музика й експресіонізм – це два потужні голоси свого покоління. Коли світ стає надто холодним або несправедливим, вони не мовчать – вони кричать і бунтують мовою кольору та звуку.

Pink Floyd. The Wall (<https://cutt.ly/krJNQIOp>).
Океан Ельзи. Квіти мінних зон (<https://cutt.ly/nrJNMSSj>).

Пригадай характерні риси рок-музики. Чи може музичний чи візуальний твір «розповісти» більше, ніж звичайні слова? Який спосіб вираження емоцій тобі ближчий – через звук чи через зображення?

3. Анрі Матісс – справжній майстер емоцій у живописі. Він передавав почуття не деталями, а кольором і формою. У серії робіт «Джаз», що містить 20 яскравих аркушів, художник використав техніку паперових аплікацій, створюючи композиції, подібні до джазових імпровізацій, у пошуках гармонії в кольорі, ритмі, формі.

Henri Matisse. Jazz feat. Miles Davis (<https://cutt.ly/8rJNEeBM>, (<https://cutt.ly/FrJNVOjF>).

Яку роль відіграють колір і форма в серії «Джаз»? Як вони передають настрої? У чому полягає «імпровізація» у живописі, як у джазі?

ТВОРИ НА ДОЗВІЛЛІ (на вибір)

1. «Якою мовою говорить моя емоція?». Відтвори в малюнку сильну емоцію (страх, гнів, надію). Використовуй прийоми експресіонізму: спотворені форми, неприродні кольори, різкі контрасти.

2. У стилі фовізму намалюй портрет або композицію «Мій дім» / «Моя кімната», але не так, як він виглядає, а як він відчувається. Головне – це колір, а реальні форми – другорядне. Використовуй несподівані кольори для обличчя, тла, деталей.

3. Обери одну емоцію (спокій, радість, злість, тривога) й створи композицію із трьох-п'яти кольорів у стилі фовізму без сюжетних зображень. Назви цю композицію.

ЗАПИТАННЯ НА УЗАГАЛЬНЕННЯ

1. У чому особливості експресіонізму й фовізму?
2. Порівняй засоби виразовості, теми зображень, емоції у творах цих мистецьких течій.
3. **Колективний проєкт.** Створіть макет або спільну мапу «Фовістичне місто». Уявіть, що ви – дизайнери / дизайнерки сучасного міського простору в стилі фовізм. Якими будуть будинки, парки, вулиці, вивіски?

На дозвіллі:

- Уяви себе героєм / героїнею твору у стилі експресіонізму (наприклад, персонажем із «Крику» Мунка). Напиши короткий монолог від його / її імені. Що відчуває цей персонаж? (Страх, самотність, лютя?) Що його / її лякає чи тривожить? Яка історія стоїть за його / її поглядом?
- Створи експресіоністський цифровий плакат на актуальну тему: війна, екологічна катастрофа, тиск соцмереж, міграція. Поясни: чому обрав / обрала цю тему? Як кольори та композиція передають твій меседж?
- Поміркуй, як фовісти відреагували б на сьогоднішній світ. Створи фовістичну інтерпретацію сучасного явища (гаджети, соцмережі, урбанізація).

Андре Дерен. Міст
Чарінг-Кросс

Мистецтво бунту

Рене Магрітт.
Терапевт

Після трагічних подій Першої світової війни багато митців відчули глибоке розчарування. Вони перестали вірити, що логіка, наука та розум можуть врятувати людство від жахливих страждань. Шукали нові шляхи для творчості, занурюючись у світ мрій, уяви та підсвідомого. Так виник **сюрреалізм**, представники якого вважали, що правда ховається не в реальності, а в глибинах людської психіки. Їхня мета – відтворити ці внутрішні світи через абсурд, алегорії та символи.

Сюрреалістичні картини часто дивують і збивають з пантелику. У них несподівані поєднання абсолютно несумісних предметів, наприклад, парасолька на операційному столі або залізничний локомотив, що виїжджає з каміня; об'єкти не підкоряються законам фізики, а їхні форми та пропорції часто деформовані (розтягнуті або розміщені в незвичному для них

середовищі); символізм кожного елемента, щоб викликати у глядача подив і спонукати до роздумів.

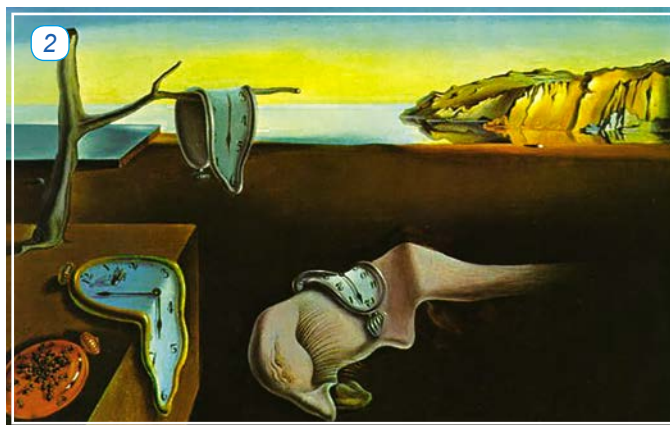
Бельгієць *Рене Магрітт* досліджував у своїх картинах тему «внутрішнього простору людини». Його роботи сповнені загадок. Наприклад, чоловік із прихованим обличчям може символізувати невидимі почуття або бажання захиститися від зовнішнього світу. Образ птаха в клітці у грудях людини може бути символом внутрішньої свободи або емоцій, які не можуть вийти назовні.

Картини іспанського митця *Сальвадора Далі* часто називають «ребусами». Наприклад, у картині «Невільничий ринок зі зниклим погруддям Вольтера» йому вдалося «заховати» портрет філософа Вольтера серед фігур двох ченців. А картина «Постійність пам'яті» з «м'якими» годинниками на безлюдному пейзажі змушує нас замислитися проплинність часу, його умовність і пам'ять, яка є мінливою та суб'єктивною.

Сальвадор Далі:
1 – Невільничий
ринок;
2 – Постійність
пам'яті

Які емоції та роздуми у тебе виникають під час споглядання картини Рене Магрітта «Терапевт»? Як ти розумієш символ клітки з птахом у середині фігури людини? Які враження та ідеї пробуджує у тебе твір Сальвадора Далі «Постійність пам'яті»?

Поки одні митці занурювалися у складний світ підсвідомого і фантазії, інші шукали натхнення в простоті, щирості та первісній чистоті образів. Так виник **примітивізм** – течія, творці якої прагнули втілити мрії, фантазії та щирі, дитячі почуття. Вони свідомо відмовилися від складних правил і технік, характерних для академічного живопису. Їхні картини схожі на дитячі малюнки – прості, емоційні та безпосередні. Замість того щоб зображувати сучасні міста або техніку, вони шукали натхнення в народних традиціях, старовинному мистецтві та душевних спогадах. Їхні роботи можуть здаватися простими, але вони сповнені глибокого змісту, тепла та любові до життя.

Картини французького митця *Анрі Руссо* схожі на казки: вони рясніють екзотичними тваринами та фантастичними пейзажами. Руссо малював, як підказувало йому серце, і тому його твори, незважаючи на уявну простоту, сповнені мрій, фантазій і щирих емоцій.

Роботи грузинського митця *Ніко Піросмані* (*Піросманішвілі*) змальовують життя його народу: урочистості, святкування, портрети простих людей. Особливо зворушливими є його зображення тварин із «людськими» очима, які торкаються серця і змушують замислитися.

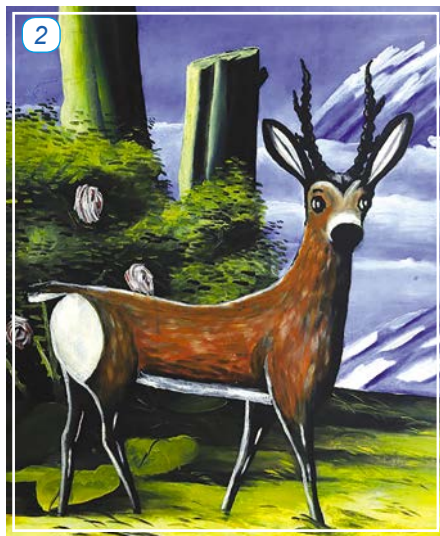
Українка *Марія Примаченко* – одна з найвідоміших у світі художниць-примітивістів. Вона створила свій неповторний світ фантастичних істот і квітів, що вражає яскравістю, оригінальністю та глибокою народною мудрістю. Її твори – це справжнє джерело натхнення, що зберігає традиції та дух українського народу.

Схарактеризуй один із творів художників та художниць – примітивістів. Поміркуй, чи можна назвати примітивізм поверненням до щирості. Чому? У примітивізмі більше емоції чи раціональності? Поясни.

МИСТЕЦЬКА ГРАМОТІСТЬ. Творам примітивізму властиві:

- прості, наївні форми (фігури та предмети виглядають дуже просто, без реалістичних деталей, часто схожі на дитячі малюнки);
- площинність зображення (відсутність тіней та об'ємів);
- яскраві, насичені кольори (палітра не завжди реалістична, але завжди життєрадісна);
- емоційність і щирість (головне – передати почуття і настрої, а не ідеальність форми).

1 – Анрі Руссо;
2 – Ніко Піросмані. Олень і пейзаж;
Марія Примаченко. 3 – Зелений слон;
4 – Українські танцюристи

Видатна пам'ятка

ЗАВДАННЯ ДЛЯ ОБГОВОРЕННЯ (на вибір)

Сальвадор Далі. Лебеді

1. Картина Сальвадора Далі «Лебеді, що відображаються в слонах» – яскравий приклад сюрреалістичної загадки. На перший погляд, ми бачимо лебедів на озері. Але якщо придивитися, їхні тіла та гілки дерев у водному віддзеркаленні перетворюються на слонів. Це – так зване подвійне зображення, яке показує, як фантазія та реальність можуть існувати одночасно. Ліворуч на картині стоїть людина, яка відвернулася від води. Можливо, це сам Далі. Він ніби не помічає дива, що відбувається. Цей прийом змушує нас замислитися, де закінчується реальність і починається ілюзія.

Розглянь картину «Лебеді, що відображаються в слонах». Опиши свої враження. Які елементи композиції допомагають створити ефект подвійного зображення? Як подвійне зображення в цій картині змушує тебе сприймати реальність?

2. Сюрреалізм не оминув і українських митців, які прагнули вийти за межі реалістичних канонів. *Емму Андієвську* – сучасну українську художницю та письменницю – вважають основоположницею українського сюрреалізму. У своїх творах вона прагне втілити неможливе, схопити несвідоме, відтворити ірраціональне. Її роботи поєднують фантастичні образи й глибокі символи, відкриваючи дивовижний світ підсвідомого та мрійливого.

Що, на твою думку, символізують фігури на картинах? Чим вони схожі, а чим відрізняються? Про що вони змушують тебе замислитися? Уяви, що ці персонажі можуть говорити.

Емма Андієвська:
1 – Подорож:
п'ятеро в човні,
комахи і водяний
слон;
2 – Наближення

3. Сюрреалістичне мислення в музиці 20 століття виявляється у творах *Дьордя Лігеті* та *Джона Кейджа*, де звук перестає бути мелодією й перетворюється на простір переживання, тишу або несподіваний звуковий ефект. У «Атмосферах» Лігеті музика звучить як рухома звукова хмара, створюючи відчуття сну й «зависання» поза логікою. А 4'33" Дж. Кейджа радикально показує, що музикою може стати саме усвідомлення тиші й випадкових звуків довкола.

Дьордь Лігеті. Атмосфери (<https://cutt.ly/ltnRufU6>). Джон Кейдж. 4'33" (<https://cutt.ly/UtnEhWpc>).

Чи здалася тобі ця музика дивною? Якщо так – чому саме? Що ти почув(-ла) в тиші під час твору Дж. Кейджа – звуки навколо чи власні думки?

ТВОРИ НА ДОЗВІЛЛІ (на вибір)

1. Уяви звичайний предмет (годинник, парасольку, дзеркало) у сюрреалістичному вигляді. Перетвори його та опиши або намалюй.

2. Намалюй графічну композицію «Мій світ очима примітивіста»: відобрази свій дім, родину. Спрощуй форми, використовуй яскраві кольори, не дотримуйся перспективи.

3. Створи цифрову ілюстрацію у стилі примітивізму на одну з тем сьогодні: смартфони, соцмережі чи шкільне життя.

ЗАПИТАННЯ ДЛЯ УЗАГАЛЬНЕННЯ

1. У чому полягає основна ідея сюрреалізму? Де, на думку сюрреалістів, ховається справжня правда про людину?
2. Чи актуальний сюрреалізм сьогодні? Де можна побачити його прояви в сучасній культурі (наприклад, у кіно, рекламі, відеоіграх)?
3. Чому художники-примітивісти свідомо відмовлялися від академічних правил і технік? Що вони прагнули передати таким підходом? Чи можуть твори, схожі на дитячі малюнки, передавати глибокі емоції? Чим приваблюють глядача фантастичні світи Марії Примаченко?
4. Сюрреалісти прагнули дослідити підсвідоме. Як, на твою думку, мистецтво може допомогти людині краще зрозуміти саму себе?

На дозвіллі:

- Знайди в сучасному мистецтві (анімація, логотипи, книги) зразки, що нагадують примітивізм. Обговори з однолітками в класі, чому ця стилістика популярна.
- Досліди взаємозв'язок між візуальним, поетичним і музичним мистецтвами у творчості Емми Андієвської.

Мистецтво бунту

У 20 столітті мистецтво активно змінювалося й розвивалося. Попри відмінності між мистецькими напрямками й течіями, їх об'єднувало головне: мистецтво перестало бути лише дзеркалом реальності. Воно дедалі частіше ставало викликом, маніфестом, способом поставити запитання про саму природу мистецтва.

Деякі митці почали замислюватися: а що, якщо мистецтво – це не річ, а дія? Не образ, а жест? Не картина, а висловлювання?

Одним із радикальних мистецьких напрямів початку 20 століття був **дадаїзм** – мистецтво протесту й провокації. Дадаїсти поставили під сумнів саму природу мистецтва: важливим стало не те, що створено, а те, що осмислено і проголошено мистецтвом. Саме в цьому середовищі з'явився художній прийом **реді-мейд** (ready-made) – коли повсякденну річ оголошують мистецьким твором. У цей момент предмет перестає бути просто річчю – він стає ідеєю або запитанням до глядача.

Марсель Дюшан показав це особливо яскраво. Він виставив звичайний пісуар як скульптуру «Фонтан» або домалював вуса на репродукції «Мони Лізи». Так художник заявив: мистецтво – це не лише те, що зроблено руками, а й те, що обрано і осмислено митцем. Ідея може бути важливішою за сам предмет. А глядач чи глядачка має вирішити: прийняти цей виклик чи відкинути його.

Пізніше митці почали поєднувати різні предмети між собою, створюючи **асамбляжі**. Відомим прикладом є скульптура **Пабло Пікассо** «Голова бика», створена зі звичайних предметів – велосипедного сидіння і керма. Поєднавши їх майже без змін, художник показав, що навіть прості речі можуть перетворитися на новий художній образ.

З часом мистецтво вийшло за межі окремих об'єктів і перетворилося на простір або дію – інсталяції, перформанси, гепенінги, мистецькі акції тощо.

Поміркуй, чи обов'язково мистецтво має подобатися; чи має право глядач / глядачка не приймати сучасне мистецтво. Чи можна вважати вибір звичайної речі творчим актом? Поясни свої думки.

Марсель Дюшан.

1 – «L.H.O.O.Q.»;

2 – Фонтан;

3 – Пабло Пікассо.

Bull's Head

(асамбляж)

На відміну від картини чи класичної скульптури, інсталяцію неможливо сприйняти лише здалеку. Глядач стає її частиною: він входить у простір твору і взаємодіє з ним через рух і власні відчуття. Тут важлива не так краса окремих предметів, як атмосфера і сенс, що виникають у цьому просторі. Інсталяція може бути й спільною творчою дією. Прикладом є український проєкт «Плетіння сіток», представлений на Венеційській бієнале 2024 року. У ньому кожен вузлик стає символом єдності, пам'яті та опору.

Акція – це «короткий удар» у ціль. Це продумана дія, якою митець або мисткиня каже світові: «Зверніть увагу!». Вона може тривати кілька хвилин, але відлунювати роками. В акції головне не **ЩО** відбувається, а **НАВІЩО**. Це спосіб зупинити нас посеред буденності й змусити замислитися над темами війни, свободи, пам'яті чи екології. Акція не розважає – вона пробуджує.

Гепенінг (від англійського *happen* – «ставатися») – це мистецтво, що виникає несподівано. У нього немає жорсткого сценарію чи «правильного» фіналу. Головне тут – участь. Ти можеш просто йти вулицею й раптом опинитися в мистецькій події. Гепенінг ніколи не повторюється, він живий і хаотичний, як життя. Тут ти не просто глядач / глядачка, а співавтор чи співавторка події.

Перформанс – це глибоке й особисте висловлювання. Якщо в гепенінгу панує хаос, то в перформансі є чітка логіка та ідея. Митці використовують власне тіло, час і простір, щоб передати емоцію. Це може бути напружено, дивно або навіть незручно, але саме так він «пробиває» байдужість. Ти вже не спостерігач, а свідок. Головне – не те, як це виглядає збоку, а те, що ти відчуваєш разом із митцем чи мисткинею. Усі ці форми об'єднує перетворення мистецтва на живий досвід.

«Голос води» створено природною водою разом з українськими музикантами. Ця синергія людини і природи доводить, що ми можемо творити прекрасне разом (<https://cutt.ly/ZtnEAAWK>).

Чим цей проєкт відрізняється від традиційних музичних виступів? Що важливіше в цій композиції – гарний звук чи ідея, яка за цим стоїть? Що ти можеш зробити, щоб берегти воду (у своєму житті / у своїй громаді)? Пригадай та опиши сучасні мистецькі практики, які траплялися тобі у повсякденному житті.

1–5 – Сучасні артпрактики

ЗАВДАННЯ ДЛЯ ОБГОВОРЕННЯ (на вибір)

1. Сучасне мистецтво дедалі частіше об'єднує людство, стаючи простором для зустрічі людини із собою та іншими. Чи може звичайний погляд змінити людину? У 2010 році *Марина Абрамович* довела, що так. Під час перформансу «У присутності художника» (<https://cutt.ly/8tnEGFPg>) вона впродовж трьох місяців нерухомо сиділа в музеї, дивлячись в очі людині навпроти. У чому секрет цього акту? Поки ми ховаємося за екранами, художниця запропонувала щирий контакт «очі в очі». Глядачі реагували по-різному – хтось плакав, хтось усміхався, але ніхто не залишався байдужим. Головне тут – почуття людей.

Що тут є твором: сама мисткиня, глядач чи та невидима емоція, що виникла між ними? Чому мовчання іноді здатне «прокричати» більше, ніж довгі промови? Чи відчуваєш ти дефіцит такого живого контакту?

2. Українське мистецтво нині – це не лише естетика, це зброя, спосіб закарбувати правду про злочини агресора. Митці перетворюють наслідки руйнувань на символи, які світ не зможе ігнорувати. Наприклад, проєкт «Повторюю за мною» (*Open Group*). У ньому люди, які пережили жахи обстрілів, відтворюють звуки ракет, гуркіт «Градів» та дзижчання дронів-камікадзе. Глядач чи глядачка у тихій галереї Європи чи Америки раптом опиняється в реальності українців. Це звукова документація геноциду, де кожен звук – це звинувачення агресора. *Жанна Кадирова* створила орган («russian modern baroque») з уламків російських снарядів та гільз, зібраних на місцях воєнних злочинів. Коли він звучить, ми чуємо «голос» заліза, що призначалося для вбивства. Це акт вищого духовного опору: загарбник несе смерть, а українське мистецтво переплавляє жах на голос пам'яті та надії.

Замислися: чи має мистецтво моральне право торкатися таких моторошних матеріалів війни? Чи здатне воно, перетворюючи уламки зброї на носії пам'яті, загострювати відчуття трагедії, аби світ не сприймав війну як буденність?

3. Сучасні інсталяції також звертаються до переживання краси, спільності й надії, розкриваючи мистецтво як простір зустрічі людини зі світом і з собою. Так, у проєкті «The Weather Project» *Олафура Еліассона* (<https://cutt.ly/GtnEJKjL>) гігантське «сонце» створює в музеї відчуття тепла, спокою та єдності. Інсталяція «The Floating Piers» *Крісто і Жанни-Клод* подарувала відвідувачам унікальну

- 1 – «The Artist Is Present»;
- 2 – Russian modern baroque;
- 3 – «The Weather Project»

можливість – буквально «пройти по воді». Твір продемонстрував гармонійне співіснування людини, технологій і природи.

Проєкт «The Floating Piers» (<https://cutt.ly/1tnEK5ye>).

Обговори з однолітками, чому сьогодні суспільству потрібні мистецькі проєкти? Поміркуйте, які події або простори у вашому житті дають відчуття спільності та віри в майбутнє.

ТВОРИ НА ДОЗВІЛЛІ (на вибір)

1. Проєкт «Мистецтво як жест» (робота в парах або групах). Придумайте концепцію короткої мистецької акції або інсталяції, яка висловлює важливу для вас ідею (тривогу, надію, пам'ять, протест або турботу про довкілля). Підготуйте опис проєкту за планом:

- ідея (яку думку чи проблему ви хочете порушити?);
- локація (де це відбувається (вулиця, парк, шкільне фое)?);
- вигляд (опишіть дію або конструкцію, якщо це інсталяція);
- мета (розкрийте, навіщо ви це робите і які емоції має відчувати глядач або глядачка).

2. Артмоб «Мистецтво надії» (командний проєкт). Створіть артмоб, який передасть ідею єдності та підтримки без слів, дотримуючись таких етапів:

- Дослідіть у мережі «Інтернет» інформацію про флешмоб та артмоб – мистецькі явища сучасності, що поєднують дію та простір.

Флешмоб у Відні (Австрія)

Флешмоб у Відні (Австрія, <https://cutt.ly/atnEV8pb>).

Флешмоби. «Звуки музики» на вокзалі Антверпена (<https://cutt.ly/ktnEXy49>).

Виконання «Оди до радості» Л. ван Бетховена на площі (<https://cutt.ly/otnECOyt>).

- Обговоріть задум: що для нас означає надія сьогодні? яку емоцію ми хочемо викликати в глядацької спільноти? яке повідомлення має «прочитатися» без слів?
- Сформууйте команду: розподіліть ролі (сценаристи, режисери-координатори, візуальна група, виконавці).
- Створіть сценарій: оберіть місце (шкільне подвір'я, коридор, площа) та тривалість (1–3 хв); придумайте фінальний образ-символ (спільне коло, підняті предмети, ліхтарики).
- Оформлення: доберіть звуковий супровід (музика, ритмічні звуки або свідома тиша) та реквізит (стрічки, папір, природні матеріали).
- Презентація та рефлексія: проведіть артмоб та обговоріть: чи вдалося глядачам зрозуміти ідею без пояснень? яку роль відіграв кожен учасник / кожна учасниця у створенні спільного досвіду?

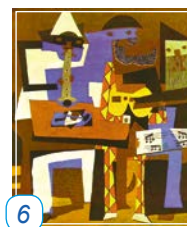
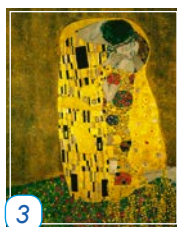
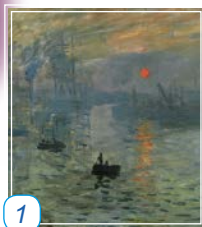
ЗАПИТАННЯ ДЛЯ УЗАГАЛЬНЕННЯ

1. Чому мистецтво 20–21 століть перестало бути просто «красивим об'єктом» і перетворилося на жест, позицію та виклик для глядача?
2. Чи згодні ви, що мистецтво може бути цінним і важливим, навіть якщо воно викликає дискомфорт або не подобається з першого погляду?
3. Які форми сучасного мистецтва вам особисто ближчі: ті, що гостро протестують, чи ті, що дарують надію та спокій? Поясніть чому.
4. Чи здатне мистецтво змінити людину не зовнішньою формою, а глибиною пережитого досвіду? Чи готові ми сьогодні сприймати мистецтво як частину нашого життя, а не лише як експонат у музеї?

ПЕРЕВІР СВОЇ ДОСЯГНЕННЯ

I. До якого художнього стилю чи напрямку належить кожен твір? (макс. 3 бали)

II. Музичним творам якого стилю / напрямку притаманні такі характеристики:

- м'яка гармонія, плинні мелодії, тонкі темброві відтінки; (1 бал)
- дисонанси, різкі ритми, контрастна динаміка, атональність? (1 бал)
- використання шумів, механічних звуків і ритмів машин? (1 бал)

III. У відповідні. (макс. 3 бали)

Опис особливостей в образотворчому мистецтві та назву відповідного напрямку мистецтва 20 ст.

- Передача миттєвих вражень за допомогою легких мазків і мінливих відтінків
- Вираження сильних емоцій через спотворені форми, контрастні кольори й драматичні композиції
- Створення фантастичних, ірраціональних образів, що поєднують сон і реальність
- Використання образів-символів для передання духовних ідей, емоцій та внутрішніх станів
- Відмова від реальних зображень, вираження змісту через колір, форму й лінію
- Розкладення об'єкта на геометричні форми та показ їх одночасно з різних точок зору

Кубізм

Футуризм

Символізм

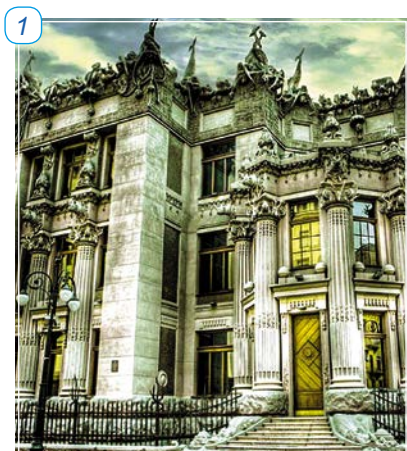
Сюрреалізм

Імпресіонізм

Експресіонізм

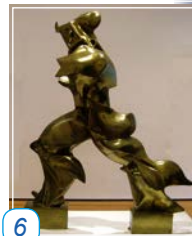
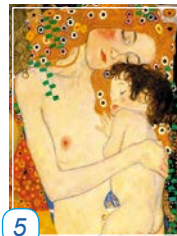
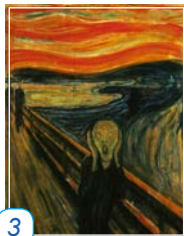
Абстракціонізм

IV. Що об'єднує ці твори мистецтва? Схарактеризуй та узагальни риси стилю. (3 бали)

I–IV. Поділись у форматі презентації чи відео своїми творчими досягненнями у 9-му класі (малюнки, музичні композиції, проекти тощо).

I. Яке із зображень втілює радість і піднесеність, ніжність і любов, енергійність і рух, гармонію і спокій, зосередженість і напругу, жах і тривогу? (макс. 3 бали)

II. Музичним творам якого стилю / напрямку притаманні такі характеристики:

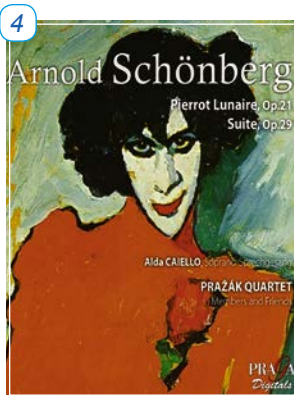
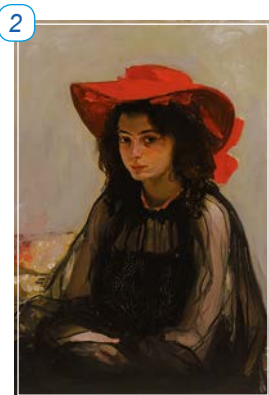
тривога, напруга, неспокій (1 бал)
мрійливість, завороженість, легкість (1 бал)
енергія, динаміка, хаос, агресія, шум? (1 бал)

III. У відповідь. (макс. 3 бали)

Провідні цінності / емоційну сферу і стиль / напрям мистецтва

- Миттєве враження
- Таємничість, містика
- Підсвідоме, ірраціональне, нелогічне
- Динаміка, швидкість, техніка та енергія сучасного світу
- Інтенсивність внутрішніх переживань, тривоги та емоцій
- Цінність об'єкта, його структури – геометричне розкладання форми й простору

IV. Опиши послідовність розвитку емоційних станів від «спокійно»: *спокійно, рішуче, тривожно, переможно, журливо, бурхливо.* (1 бал)
Що об'єднує ці твори мистецтва? Поясни. (1 бал)
Яке зображення, на твою думку, «зайве» (зверни увагу на власні емоції). (1 бал)

РОЗДІЛ II. У ритмі часу: мистецтво сучасності

Національний експоцентр України

Кабінет Міністрів України

Кас Гілберт. Вежа PNC
у Цинциннаті, Огайо, США

Розглянь будівлі на світлинах (1–3). Знайди ознаки неокласицизму.

5. Діалог часу: минуле як джерело нового

Уяви: іноді пісні, фільми або стиль одягу, які були популярними багато років тому, знову повертаються в моду. Люди відкривають їх заново й поєднують із сучасними ідеями. Так само відбувається і в мистецтві.

На початку 20 століття світ був сповнений експериментів – це був час авангарду. Водночас багато митців звернулися до минулого, шукаючи в ньому натхнення. Так виникли неостилі – звернення до стилів попередніх епох із сучасним змістом, серед яких неокласицизм, неоготика, необароко, неофольклоризм. Це було не копіюванням, а творчим діалогом із минулим: знайомі форми перемислювалися і наповнювалися новими ідеями.

У минулому митці та мисткині шукали порядок і гармонію, прагнули відродити духовні цінності та підкреслити національну ідентичність, звертаючись до народного мистецтва. **Неокласицизм** став реакцією на надмірну декоративність модерну і прагнув повернути мистецтву спокій, гармонію та логіку. Водночас цей стиль часто використовували для підкреслення величчя державних установ і культурних центрів.

Для архітектури неокласицизму характерні монументальність, парадність, строга симетрія, використання колон, портиків і фронтонів (як в античних храмах), пишні інтер'єри та скульптурні композиції.

Художники також прагнули до чіткості, гармонії та симетрії. Вони вибирали спокійні, чисті кольори й уникали зайвих емоцій – замість цього робили ставку на продуману, логічну побудову образу. У **Пабло Пікассо** (4) фігури жінок стають монументальними, «кам'яними», з античними профілями, що створює враження спокою та величчя. У **Джорджо де Кіріко** (5) античні статуї та арки розміщені в загадкових, порожніх просторах. Це створює відчуття ідеального, але трохи моторошного порядку та відчуженості.

4 – Пабло Пікассо. Три жінки біля джерела;
5 – Джорджо де Кіріко. Обличчя метафізики

У музичному мистецтві неокласицизм також відображав прагнення композиторів повернутися до гармонійності, ясності та зрозумілості музики. Композитори зверталися переважно до жанрів непрограмовної музики (сюїта, поліфонічний цикл, концерт) і часто використовували камерний оркестр. Проте, поєднуючи ці класичні форми, вони застосовували новітні засоби, складні гармонії та загострені ритми, щоб передати динамізм і контрасти сучасності. Яскравим прикладом є творчість *Пауля Гіндеміта*. Його симфонія «Гармонія світу» присвячена астроному Йоганну Кеплеру, який шукав гармонію в русі планет.

Пауль Гіндеміт. Симфонія «Гармонія світу» (фрагмент, <https://cutt.ly/7tqMAzWS>).

Які емоції викликає музика – спокій, тривогу, урочистість чи щось інше? Ти відчуваєш у музиці боротьбу чи гармонію й рівновагу між різними силами (світло – темрява, людина – космос)? Якби «Гармонію світу» екранізували, який жанр фільму це був би – документальний, фантастичний, філософський, драматичний?

Неоготика виникла як прагнення поєднати нові технічні можливості архітектури з образною мовою середньовічної готики. У добу індустріалізації та швидкого зростання міст архітектори звернулися до готичних форм, адже їхня спрямованість угору добре відповідала ідеї висотного будівництва. Готична вертикаль надавала будівлям урочистості, монументальності та відчуття динамічного зростання.

Нові матеріали – сталеві каркаси та залізобетон – дали змогу зводити значно вищі споруди, а готичні форми стали їхньою художньою оболонкою. Саме тому перші хмарочоси часто набували рис неоготики.

Костел Святого Миколая (<https://cutt.ly/NtqMY35O>).

Пригадай художні риси готичного стилю в архітектурі. Знайди їх у сучасних спорудах. Поміркуй та опиши, чому готика (неоготика) лишається актуальною впродовж століть.

Костел Святого Миколая, Київ

Хмарочос «Триб'юн Тауер», Чикаго, США

Собор Святого Патріка, Нью-Йорк, США

ЗАВДАННЯ ДЛЯ ОБГОВОРЕННЯ (на вибір)

1 – Капітолій,
Вашингтон, США;
2 – Рейхстаг,
Берлін, Німеччина;

3 – постер
«Batman»;
4 – фото Бйорк
в образі
з готичними
мотивами;
5 – Siouxsie and the
Banshees

атмосферу таємничості й допомагають людям виразити свої почуття та індивідуальність.

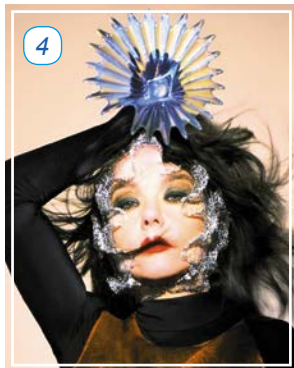
У сучасній культурі неоготика по-новому звертається до образів середньовічної готики. Якщо готичні собори прагнули до світла й духовного піднесення, то сьогодні ці образи частіше передають настрій загадковості, драми та емоційної глибини. Так люди намагаються знайти в мистецтві більше емоцій і таємниці у світі, де багато раціонального й технічного.

Wednesday (фрагмент, <https://cutt.ly/ptoc9Epm>).
Siouxsie And The Banshees – The Passenger (<https://cutt.ly/ntobRqqu>).

Знайди приклад сучасного фільму, кліпу, гри чи дизайну, у якому використано готичні або неоготичні мотиви. Поясни, які емоції викликає цей образ і чому така естетика залишається привабливою для людей сьогодні.

Зверни увагу на готичні елементи образів музикантів та акторів – «поєднання краси й тривоги»: одяг, макіяж, інтенсивне використання темних відтінків, тіней; створення атмосфери загадковості, частково містики – через незвичні зачіски, великі аксесуари. Які емоції викликає, яку атмосферу створює?

ТВОРИ НА ДОЗВІЛЛІ (на вибір)

1. Напиши саундтрек для сучасного емоційно напруженого серіалу (наприклад, політичний трилер чи психологічна драма). Використай принципи неокласицизму (чіткий ритм, прозора оркестровка, логіка форми) або неоготики (орган, мінор, містичні гармонії, масивний хор тощо). Поясни свій вибір неостилію.
2. Обери будь-який історичний стиль (готика, бароко, класицизм) і творчо переосмисли його в сучасному вигляді: у вигляді костюма, афіші, скетчу тощо.
3. *Робота в групі.* Створіть власний образ готик-рок музиканта / музикантки, використовуючи елементи з фото (кольори, аксесуари, світло). Коротко поясніть, який настрій вам хотілося передати.

ЗАПИТАННЯ ДЛЯ УЗАГАЛЬНЕННЯ

1. Чому, на твою думку, сучасні митці звертаються до мистецтва минулого?
2. У чому відмінність між стилем і неостилем? Як нове переосмислює старе?
3. Як виглядав би неоготичний костюм або кліп сучасного виконавця?
4. *Обговорення в парах / групах.* Прочитайте гасла, що відображають філософію неостилів: «Гармонія – у дотриманні правил» (неокласицизм); «Гармонія – у свободі духу та нескінченному прагненні» (неоготика). *Поміркуйте та обговоріть:*

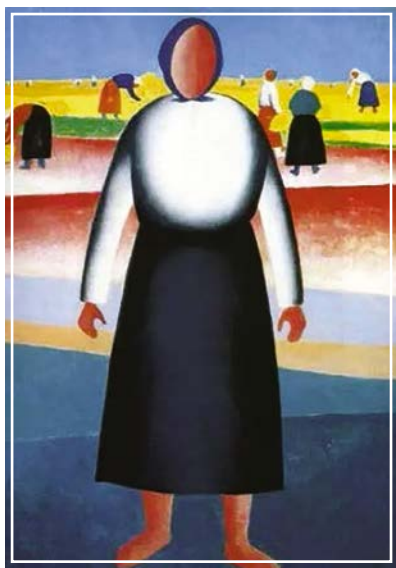
Як можна застосувати ці гасла до сучасного шкільного життя? Що у вашому повсякденному середовищі більше нагадує неокласицизм – порядок, правила, форма, розклад? А що, навпаки, відображає неоготику – прагнення до індивідуальності, творчості, неформального спілкування чи навіть протесту?

Який із двох підходів – порядок чи свобода – допомагає молодій людині краще зберігати внутрішню рівновагу в стресових ситуаціях? Аргументуйте свою думку.

Вулворт-білдинг, Нью-Йорк, США

Діалог часу: минуле як джерело нового

1 – Казимир
Малевич;
2 – Михайло
Бойчук

Ти слухаєш **ОНУКА** чи **ДахаБраха**? Спостерігаєш круті вишиванки в колекціях сучасних дизайнерів? Вітаємо, ти цікавишся неофольклоризмом! Це не просто мода на етніку. Це потужний культурний рух, де митці та мисткині беруть прадавні народні мотиви – мелодії, орнаменти, символи – і дають їм нове, сучасне звучання. Це ніби культурний «ремікс»: поєднання енергії минулого з ритмами сьогодення. У 20 столітті, як і нині, неофольклоризм став поверненням до коренів – захопленням народним мистецтвом. В Україні це стало важливим шляхом осмислення культурної спадщини та утвердження національної ідентичності.

Звернення до народних образів і традицій можна побачити в творчості багатьох митців того часу. Наприклад, у ранньому «селянському циклі» Казимира Малевича відчутні мотиви народного мистецтва, а Михайло Бойчук і його учні поєднували українську іконописну традицію з монументальним живописом 20 століття. Хоча їхня творчість належить до різних мистецьких напрямів, усіх їх об'єднує прагнення переосмислити народні джерела в сучасному мистецтві.

Як кожен митець інтерпретує тему людини, землі та праці? Порівняй «почерк» митців. Як вони «говорять» з нами через форму, колір, композицію? Який настрій створює кожна картина: спокій, гармонію чи силу й напругу? Яке символічне значення може мати дерево з плодами та фігури жінок у народному одязі у творі М. Бойчука?

Неофольклоризм – це оновлення музичних і художніх засобів через звернення до джерел народного мистецтва та поєднання їх із новітніми авангардними течіями. Це не просте наслідування фольклору, а його творче переосмислення, коли народна традиція стає основою індивідуального авторського стилю.

Народні мелодії здавна слугували невичерпним джерелом натхнення для композиторів, адже саме в них найповніше відображається душа народу. Митці-неофольклористи сприймають народну мелодію не як цитату, а як поштовх до створення нової музичної мови, використовуючи сучасні гармонії, ритміку та фактуру.

В українській музиці початку 20 століття особливого розвитку набуло хорове мистецтво, представлене творчістю *Кирила Стеценка*, *Миколи Леонтовича*, *Якова Степового* та інших композиторів. Микола Леонтович увійшов до світової культури як видатний майстер хорових мініатюр, створених на основі української пісенності. Його твори, зокрема всесвітньо відомий «Щедрик», стали прикладом художнього перетворення й оновлення народної пісні, надавши їй нового звучання в сучасному мистецькому контексті.

Микола Леонтович. «Щедрик» (у виконанні хору «Гомін», <https://cutt.ly/QtqMEoF6>; Нідерландського оркестру й хору, <https://cutt.ly/stoc7h1D>).

Що нового вносить композитор до народної пісні в хоровій обробці? Пригадай обробки українських народних пісень та їхніх авторів.

У візуальному мистецтві художники поєднували народні мотиви з авангардними стилями, як-от футуризм чи кубізм.

У роботах *Ганни Собачко-Шостак* елементи народного розпису наповнилися динамічністю футуризму. Кутастість ліній у композиціях відображає вплив кубістичних віянь. Її композиції – це буйний колорит, асиметрія та фантазійний малюнок квіткових мотивів.

Михайло Білас – майстер текстильної пластики та аплікацій. Його твори спираються на традиції українського декоративного мистецтва, але водночас відображають дух нової епохи й сучасні художні пошуки.

Георгій Нарбут (с. 74) – видатний український графік. Завдяки глибокому знанню українських стародруків він створив власний художній стиль. На основі давніх рукописів митець розробив новий український шрифт і знамениту «Українську абетку», у якій поєднав прості форми з витонченими рослинними орнаментами. Його графічні композиції стали класикою українського мистецтва.

Ганна Собачко-Шостак. Жар-птиця

МИСТЕЦЬКА ГРАМОТНІСТЬ. Характерні риси неофольклоризму:

- у музичному мистецтві: використання народних мелодій, ритмів та ладів; поєднання народної музики із сучасними гармоніями та ритмами; народна мелодія стає основою музичного твору, а не лише прикрасою;

- у візуальному мистецтві: стилізація народного мистецтва (розпису, вишивки) через поєднання з авангардними прийомами (футуризмом, кубізмом); збереження яскравого, буйного колориту, притаманного народному мистецтву; створення нового національного художнього стилю на основі використання українських мотивів (архітектури, садиб, персонажів переказів).

Схарактеризуй колорит твору Г. Собачко-Шостак. Що відбувається на картинах М. Біласа? Завдяки чому створено атмосферу свята? Чи можеш ти назвати зображення реалістичними? Поясни. Як узгоджені з літерами «Абетки» Г. Нарбута слова із зображеннями (с. 74)?

Михайло Білас:
1 – Гуцульське
весілля
(центральна
частина
триптиха).
Гобелен;
2 – Косівський
базар

ЗАВДАННЯ ДЛЯ ОБГОВОРЕННЯ (на вибір)

Георгій Нарбут. Українська абетка

1. Георгій Нарбут у своїх творах віртуозно поєднав традиції українських стародруків із сучасними мистецькими тенденціями.

Розглянь сторінки з «Української абетки» Георгія Нарбута. Знайди пишну, декоративну літеру та її простий, функціональний відповідник. Опиши їхні візуальні особливості та стильові відмінності.

Для ефективного художнього оформлення будь-якого видання необхідні контрастні шрифти, оскільки вони виконують чітко розділені ролі.

Декоративний шрифт / буква / ініціал привертає увагу, робить стилістичний візуальний акцент, задає настрій (наприклад, урочистість, унікальність). У сучасному графічному дизайні та вебдизайні його застосовують у логотипах, унікальних заголовках, на обкладинках книжок та в глянцевиx журналах тощо. Натомість функціональний шрифт (простий / без засічок) є основою легкості читання. Він забезпечує високу швидкість та комфорт сприйняття великих обсягів тексту, підтримуючи універсальність та мінімалізм. Ці шрифти оптимальні для основного тексту, підписів, навігаційних елементів, а також тексту на вебсайтах та в додатках. Контраст між декоративним та простим шрифтом основного тексту створює візуальний баланс та ритм сторінки.

Обери будь-який вебсайт (наприклад, сайт улюбленого бренду одягу чи взуття) або сторінку з друкованого видання (наприклад, сторінка з підручника). Зроби скриншот або фото. Обведи на ньому, де використано декоративний, а де – простий, функціональний шрифт. Поясни, чому дизайнери обрали саме ці типи шрифтів у відповідних місцях. Поміркуй, чому для якісного оформлення електронного видання чи книжки важливе поєднання контрастних типів шрифтів. Дай свою оцінку: чи відповідає оформлення сторінки / видання змісту? Що ти змінив би / змінила б і чому?

2. Сьогодні неофольклор є досить популярним явищем. Наприклад, у музиці народні мелодії звучать у різних сучасних стилях. У моді часто використовують елементи традиційного одягу та народного декору.

(На вибір). ДахаБраха. Карпатський реп (<https://cutt.ly/AtqMnMU7>).

Воплі Відоплясова. «Весна» (<https://cutt.ly/Mtoc6R1B>).

Українські народні пісні «Сумна я була» (<https://cutt.ly/utqPRdHu>); «Порізала пальчик» (у виконанні хору «Гомін», <https://cutt.ly/ftqPT2KQ>); «Пливе човен» (у виконанні гурту «ДахаБраха», <https://cutt.ly/PtqPUMsA>).

Що ти відчуваєш, коли чуєш чи бачиш етномотиви в сучасному виконанні? Навіщо, на твою думку, сучасні митці використовують народні мотиви у своїй творчості?

ТВОРИ НА ДОЗВІЛЛІ (на вибір)

1. Придумай сучасний постер музичного гурту або фестивалю, в якому поєднаєш елементи фольклору та сучасної графіки.
2. Уяви, що ти артблогер / артблогерка. Створи допис для Instagram, де ти порівнюєш роботи М. Бойчука та К. Малевича або зразки неофольклору. Використай хештеги #бойчукізм #авангард #неофольклоризм. Яке фото збере більше лайків і чому?

ПРОЄКТ

Проект «Бренд України». Уяви, що тобі потрібно створити візуальний стиль для міжнародного фестивалю сучасної української культури. Розроби: логотип, що поєднає елементи з «Абетки» Г. Нарбута і сучасний мінімалізм; шаблон допису для Instagram з анонсом хедлайнера (наприклад, музичного гурту); дизайн мерчу (футболки або стікерпака), натхнений орнаментами Г. Собачко-Шостак або М. Біласа.

ЗАПИТАННЯ ДЛЯ УЗАГАЛЬНЕННЯ

1. Чому, на твою думку, неофольклоризм є популярним упродовж понад століття?
2. Яка мета неофольклоризму важливіша: зберегти народну спадщину для музеїв чи адаптувати її до сучасних естетичних потреб, щоб народна музика та візерунки продовжували жити й розвиватися?
3. Неофольклоризм – це спосіб врятувати нашу культуру чи просто тимчасовий хайп? Як думаєш, чи будуть слухати етнелектроніку через 10 років?

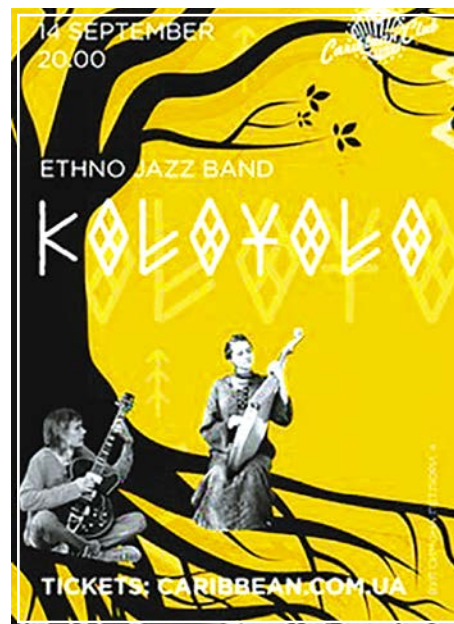

«Колекція етностилю» (на вибір):

- збери добірку прикладів сучасного одягу або дизайну, у яких використано народні мотиви (колекції дизайнерів, прикраси, принти на одязі тощо);
- створи плейліст сучасних треків з етномотивами.

Створи власну версію твору «Щедрик» у новому стилі. Уяви, як би звучав «Щедрик» у стилі хіп-хоп, як саундтрек до фільму фентезі. Як зміниться його темп, ритмічний чи звуковий супровід, емоційне наповнення?

Етномотиви в дизайні афіш

Щед - рик, щед - рик, щед - рі - воч - ка, при - ле - ті - ла ла - сті - воч - ка,

Діалог часу: минуле як джерело нового

Віктор Зарецький.
Поцілунок

Марія Куліковська.
Святе сімейство

У мистецтві звернення до стилів минулого відбувається постійно. Особливо помітним цей процес став у другій половині 20 століття. Світ швидко змінювався: з'являлися нові технології, розвивалися засоби спілкування, посилювалися культурні контакти між країнами. У таких умовах митці зверталися до багатой спадщини світового мистецтва, обираючи близькі їм образи й стилі та поєднуючи минуле із сучасністю.

Так, наприклад, художник *Віктор Зарецький* використав ідеї модерну, але створив із них зовсім нову, сучасну мову мистецтва: наповнив його українським фольклором. Його полотна – це поєднання орнаментів, яскравих кольорів і ритмів, що створюють відчуття музики у фарбах. Особливе місце займають жіночі образи – ніжні, таємничі, символічні. Через них митець показував красу, гармонію й духовність української культури.

Сучасна художниця *Марія Куліковська* теж веде «діалог із минулим», перетворюючи традиційні образи на символи сучасності.

Айріс Скотт створює свої полотна пальцями – це техніка *fingerpainting*. Її дотики фарби ніби світяться, передаючи тепло і рух кольору. А *Роб Гонсалвес* дивує магічним реалізмом: у його картинах одна сцена непомітно переходить в іншу, стираючи межу між реальністю та фантазією.

Що вирізняє авторський стиль кожного та кожної з митців і мисткинь? Яку емоцію викликають ці твори? Як митці та мисткині поєднують реальне й уявне? Які стилі минулого ти впізнаєш? Переглянь в інтернеті роботи сучасних українських художників і художниць.

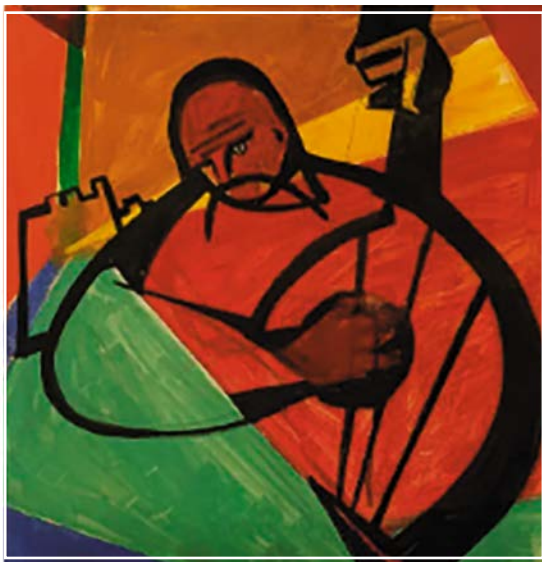
1 – Айріс Скотт. Собака в бризках води; 2 – Роб Гонсалвес. Плавання на заході сонця

Подібні процеси відбуваються не лише у живописі, а й у музиці. Минуле і сучасність зустрічаються в музиці, щоб створити новий, непередбачуваний стиль. Композитори та виконавці сміливо змішують класику, джаз, народні мотиви, рок та електроніку, створюючи **полістилістику** – поєднання різних музичних стилів в одному творі.

Альфред Шнітке – один із перших композиторів, хто поєднав «високу» класику з новими інтонаціями 20 століття. Його музика нагадує діалог між епохами, у якому звучать «голоси» Баха, Моцарта й сучасного кіно. Його «Сюїта у старовинному стилі» – це подорож у часі, де стародавні танці (пастораль, менует, фуга) ніби відроджуються в сучасному оркестровому звучанні. Твори А. Шнітке ніби запитують слухача: чи існує межа між «класикою» і «попкультурою»? Чи може старовинна музика звучати актуально сьогодні? Звучання Шнітке схоже на саундтрек до фільму про вічність: знайомі бароккові інтонації поступово розчиняються в гармоніях 20 століття, створюючи дивне відчуття одночасної присутності минулого й сучасного.

Український композитор *Євген Станкович* продовжує традиції європейської класичної музики, поєднуючи їх з українськими мелодіями та сучасними ритмами. У творі «Симфоніета» звучать мотиви Баха і Бетховена, але вони постають у новому, сучасному звучанні. Музика передає рух, енергію та настрій нашого часу. Творчість Станковича – це діалог між класичною традицією і сучасністю, у якому музика минулого набуває нового змісту.

Повернення митців до мови стилів попередніх епох – це вміння бачити минуле не як архів, а як джерело натхнення. Кожен звук, образ чи слово можуть отримати нове життя в сучасному контексті. Музика 21 століття – це нескінченний діалог між епохами, у якому класика звучить електронно, а народна пісня – глобально.

Алла Горська. Козак
Мамай

Альфред Шнітке. Сюїта у старовинному стилі (<https://cutt.ly/qtqMhd3c>).

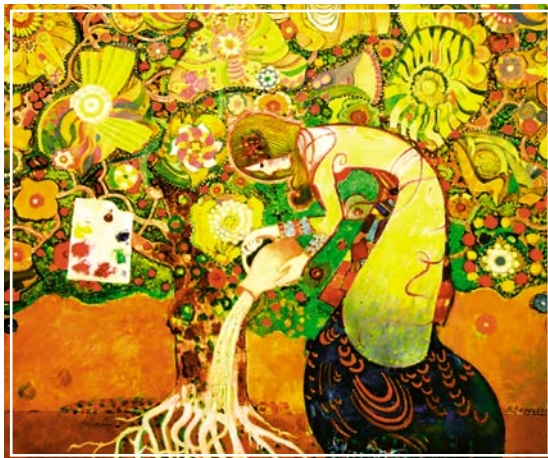
Євген Станкович. Симфоніета (<https://cutt.ly/YtqMkSOP>).

Які емоції викликає музика А. Шнітке? Які риси музики стилю бароко ти пам'ятаєш? Чи відчуваєш у ній щось «давнє» і водночас сучасне?

У «Симфонієті» Є. Станковича звучать цитати з Л. ван Бетховена і Й. С. Баха. Як ти думаєш, навіщо сучасний композитор звертається до музики минулого? Яка з двох композицій – Шнітке чи Станковича – ближча тобі й чому?

Які особливості стилю модерн можна зауважити в картині «Витоки мистецтва»? Чим відрізняється образ козака Мамая від традиційного народного зображення?

Віктор Зарецький.
Витоки мистецтва

ЗАВДАННЯ ДЛЯ ОБГОВОРЕННЯ (на вибір)

Віктор Зарецький.
Солдатка

1. У картині «Солдатка» Віктор Зарецький створив образ жінки, яка чекає свого коханого з війни. Він поєднує реалістичне зображення з декоративністю; кольори м'які, стримані, що підкреслюють глибокий емоційний стан. Це не просто портрет жінки – це узагальнений образ любові, вірності та терпіння.

Які почуття викликає в тебе ця картина? Як ти думаєш, що переживає героїня? Вона – сумна, ніжна, тривожна? Це момент очікування, розлуки, спогадів? Як художник передає стан жінки – її позою, поглядом, кольорами? Що може символізувати білий одяг, орнаменти на тлі?

2. Змішування та стилізації характерні і для творчості поп- та рок-музикантів. Вони вільно поєднують різні жанри: джазові чи фанкові ритми можуть поєднуватися з симфонічними вставками; можна почути «цитати» з класики, джазу, репу або народної музики. Наприклад, гурт Cherry Poppin Daddies (США) поєднує класичні танцювальні ритми свінгу з енергетикою року та панку; Parov Stelar (Австрія) – джаз і свінг з електронною музикою; ONUKA – етнічні українські інструменти та народні мотиви з електронною музикою (хаус, техно). Митці вільно комбінують «цитати» з минулого, щоб створити щось нове – іноді іронічне, іноді ностальгічне, але завжди свідоме своєї належності до величезної музичної історії.

ОНУКА

Cherry Poppin' Daddies. Kings Of Swing (неосвінг, <https://cutt.ly/dtqMz2iB>).

Parov Stelar. Catgroove (<https://cutt.ly/UtOHmnRy>).

ОНУКА. NAONI Orchestra. Megamix (<https://cutt.ly/ZtqMv0I4>).

Чи впізнаєш у цих композиціях спільну ідею – можливо, це не просто музика, а розмова між епохами? Як поєднання різних стилів змінює звучання? Чому музиканти звертаються до минулого?

Чи можна вважати, що «висока культура» і «попкультура» сьогодні зрівнялися у впливі? Доведи або спростуй.

3. Уяви такі ситуації: художниця повторює композицію старовинної картини; музикант використовує фрагмент народної пісні; сучасний художник стилізує свою роботу під К. Моне чи П. Пікассо; дизайнерка копіює стиль В. Зарецького.

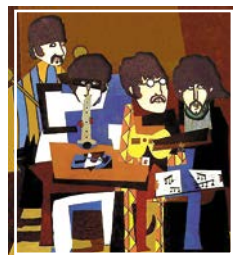
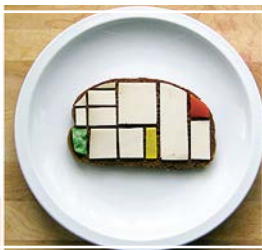
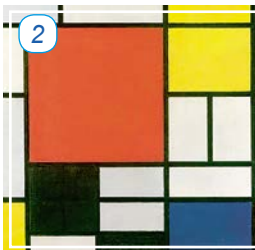
Де межа між натхненням і плагіатом? Чи завжди потрібно називати джерело? Коли звернення до стилів минулого є творчістю, а коли – копіюванням?

ТВОРИ НА ДОЗВІЛЛІ (на вибір)

1. «Мій діалог з минулим»: створи цифровий ремікс – наприклад, зроби творче відтворення відомої картини чи колаж у Canva або коротке відео-ремейк у CapCut, де поєднаєш минуле й сучасність (наприклад, «Мона Ліза» з айфоном чи античні статуї у вуличному стилі).

Ідеї для творчості

Надхнення від картин:

- 1 – Е. Мунка,
- 2 – П. Мондріана,
- 3 – К. Малевича,
- 4 – П. Пікассо,
- 5 – Г. Курбе

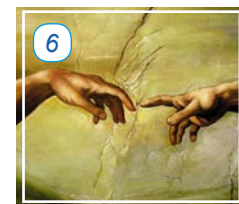

2. «Музика епох»: добери два-три уривки музичних творів різних стилів (класика, джаз, реп, фольклор). Створи власну музику або звуковий колаж (зокрема в безкоштовних застосунках, як-от BandLab чи Soundtrap). Можеш додати звучання несумісних на перший погляд тембрів – наприклад, трембіту й електрогітару, барабан і скрипку. Як змінився настрій музики? Чи можна сказати, що це «твоє минуле і твоє сьогодні»?

3. «Фольклор 2.0»: обери українську народну пісню або мелодію.

Перероби її у стилі сучасної музики: реп, поп, електроніка, рок, свінг. Можна записати відео або зробити презентацію з прикладами.

4. «Візуальний ремікс»: створи колаж (цифровий або паперовий) з фрагмента будь-якої відомої картини (наприклад, руки з фрески Мікеланджело) (6). Уяви цей колаж у сучасному середовищі (вулиця, метро, смартфон, реклама тощо). Поміркуй, чи змінився б сенс зображення в новому контексті.

ЗАВДАННЯ ДЛЯ УЗАГАЛЬНЕННЯ

1. Як ти думаєш, чому митці 21 століття звертаються до мистецтва минулого? Чи погоджуєшся ти з думкою, що «все вже було придумано, але кожен може сказати це по-новому»? Поясни.
2. Що означає поняття «полістилістика» в музиці? Як змінюється сенс музики, коли поєднуються елементи з різних епох і жанрів? Хто з мистецького кола тобі найближчий – і чому? Який твір справив на тебе найбільше враження?
3. Як ти розумієш вислів «минуле – не тягар, а скарбниця ідей»?
4. Напиши коротке есе-мініатюру або зроби сторіз / відео (до 1 хв): «Що для мене означає поєднання минулого і сучасного?». Можеш відповісти через образ, фразу, звук, фото або коротку сценку.

6. Протест і свобода: народження сучасної культури

1 – Ле Корбюзьє.
Вілла Савой. Пуасі,
Франція;
2 – Людвіг Міс ван
дер Роє.
Павільйон,
Барселона, Іспанія

Архітектура останніх ста років – це ніби довга захоплива подорож, у якій змінюються настрої, ідеї, технології та уявлення про те, що таке красива й зручна будівля. На цьому шляху можна побачити і віру в майбутнє, і пошук нових форм, і прагнення зробити міста кращими для життя.

Початок 20 століття приніс відчуття небаченої швидкості: нові машини, заводи та матеріали (сталь, бетон, скло) буквально змінювали ритм життя. У цьому вирі архітектори усвідомили, що людині потрібен простір без зайвих прикрас, але з максимальною зручністю. Саме з цих пошуків поступово формується новий напрям у мистецтві архітектури – **модернізм**. Модерністи вважали, що споруда має виглядати так, як цього потребує її призначення: житловий будинок – для комфортного життя, фабрика – для ефективної роботи. Великі вікна, світлі інтер'єри й вільні плани стали відповіддю на соціальний виклик часу – забезпечити доступне й раціональне житло. Відмова від орнаментів та історичних стилів була свідомим кроком до архітектури нового, технічного світу.

Прості геометричні форми – рівні лінії, кубічні об'єми, плоскі дахи – формували відчуття чіткості й порядку. Завдяки новим матеріалам будівлі стали легшими й прозорішими. Саме модернізм приніс скляні фасади, відкриті простори та «вільний план», що дозволяв підлаштовувати житло під потреби мешканців. Модернізм змінив бачення міста та спосіб життя людей. Архітектори почали формувати не лише окремі будівлі, а й цілі міські середовища: з'явилися висотні будинки серед зелених зон, поділ територій на функціональні райони, широкі проспекти й транспортні розв'язки.

Такі принципи дали змогу швидко зводити великі житлові масиви та розвивати інфраструктуру в містах, що стрімко зростали. Масове й доступне будівництво, стандартизація та типові проекти стали основою інтернаціонального стилю – універсальної мови архітектури 20 століття, яку й сьогодні можна впізнати в сучасних мегаполісах.

Водночас проявилися й слабкі сторони модерністського підходу: одноманітність забудови, брак громадських просторів і надмірна залежність від транспорту. Попри це, саме модернізм заклав основи урбаністичного простору, який нині сприймається як норма сучасного міста.

Ле Корбюзьє, 1931. Le Corbusier – Villa Savoye (<https://cutt.ly/UtovwReV>).

Які форми та лінії переважають у будівлях? Як це впливає на їхній характер? Як, на твою думку, архітектура впливає на настрій і поведінку людей? Який із цих модерністських творів тобі найближчий – і чому?

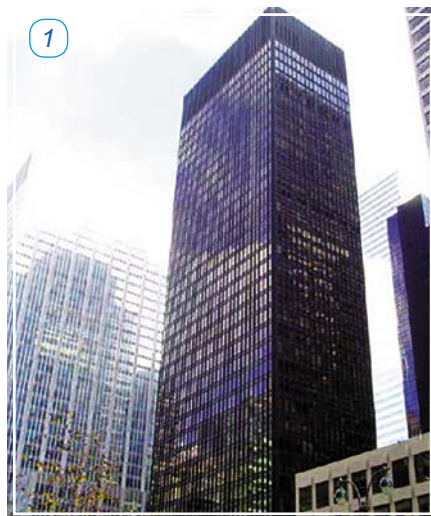
МИСТЕЦЬКА ГРАМОТНІСТЬ. В архітектурі модернізму:

- функціональність понад усе: будівля має виглядати так, як цього вимагає її призначення; кожен елемент має працювати на зручність і практичність;
- перевага віддається новим матеріалам і технологіям, як-от: бетон, сталь, скло, що дозволяє будувати легкі, просторі, прозорі та міцні споруди;
- відмова від декору; чіткість геометричних об'ємів і простота (будівлі часто нагадують куби, прямокутники, плоскі дахи, рівні фасади);
- відкриті плани, великі скляні площини;
- каркасні конструкції, що дають свободу внутрішньому простору;
- масове будівництво та стандартизація.

Як використання скла на всіх поверхх змінює вигляд хмарочоса? Чи здається така архітектура надто холодною, чи, навпаки, сучасною? Чому? Яке враження створюють ці будівлі у Харкові: легкості, руху, сили чи стабільності? Які елементи конструкції викликають це відчуття?

Одним із найяскравіших, хоча й радикальних, проявів модернізму, що був особливо помітний в архітектурі колишнього СРСР, став **конструктивізм**. Це ранній модерністський напрям 1920-х років, у якому будівля трактувалася як «механізм для життя». Основною ідеєю були користь, технологічність і соціальна функція, а не естетичні прикраси. Споруда мала виглядати так, як працює, без «краси заради краси», і складатися з максимально простих форм: кубів, прямокутників, плоских дахів, відкритих планів. Конструктивізм запропонував найпослідовніше й найсміливіше втілення модерністської думки: архітектуру без декору, без історичних стилів – лише логіка, матеріал і функція.

1 – Хмарочоси в Чикаго;
2 – Держпром. Харків

Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна

Вальтер Гропіус.
Баухауз, Дессау,
Німеччина

ЗАВДАННЯ ДЛЯ ОБГОВОРЕННЯ (на вибір)

1. Баухауз – школа мистецтва, дизайну й архітектури, заснована *Вальтером Гропіусом* у 1919 році в Німеччині. Це була справжня лабораторія нового мислення, де поєднували мистецтво, технології та повсякденне життя. Митці й ремісники вивчали матеріали, експериментували з формами й прагнули зробити дизайн доступним кожному.

У Баухаузі сформувалися ключові принципи сучасного дизайну (<https://cutt.ly/Ztonhvau>):

- простота форм і відмова від зайвого декору;
- міцність матеріалів – скло, бетон і сталь – образ будівлі;
- гнучкий, відкритий простір;
- дизайн як частина повсякденного життя;
- краса в продуманих і зручних речах.

Кажуть, що Баухауз «навчив світ сучасності»: скляні фасади, плоскі дахи, відкриті плани та мінімалізм у інтер'єрах виросли з його ідей. Він вплинув і на предметний та графічний дизайн – меблі, світильники, шрифти й побутові речі стали простішими й функціональнішими. Принципи Баухаузу впізнаються навіть у цифровому середовищі: у лаконічних інтерфейсах, іконках, структурах сайтів і мобільних застосунків,

що будуються на логіці простоти та зручності.

Попри прогресивність, у 1933 році школу закрили нацисти, вважаючи її надто «вільною» та «міжнародною». Але викладачі й студенти роз'їхалися по світу – і ідеї Баухаузу поширилися глобально, сформувавши основи міжнародного стилю.

Ле Корбюзьє.
Монастир Сент-Марі де ла Туретт,
с. Ево-сюр-л'Арбрель, Франція

Житловий будинок,
Марсель, Франція

Переглянь відео. Чому, на твою думку, ідеї Баухаузу сучасні, хоча школі вже понад сто років; чому багато виробів Баухаузу досі виробляють серійно? Що робить їх такими «часостійкими»? Чи можуть простота й мінімалізм бути «красивими» для всіх людей? Митці Баухаузу вважали, що дизайнер має розуміти технології та матеріали. Чи справедливо це й сьогодні, коли все створюється цифровими інструментами?

2. *Ле Корбюзьє* сформулював нову мову архітектури у вигляді п'яти принципів, які визначили вигляд 20 століття: будинок на пілонах, що піднімає споруду над землею; вільний фасад, який не залежить від несучих стін; стрічкові вікна, що пропускають багато світла; відкритий план, який дозволяє легко змінювати внутрішній простір; та експлуатований плоский дах, перетворений на терасу чи сад. Завдяки цим ідеям будівлі стали легкими, світлими й гнучкими.

П'ять принципів нової архітектури від Ле Корбюзьє (<https://cutt.ly/ttovtY9d>).

Які з принципів Ле Корбюзьє ти вважаєш найважливішими для сучасних будівель і чому? Який вигляд мав би твій район, якби в ньому повністю втілити ідеї цього архітектора?

3. Композитори-модерністи також шукали нову мову музики. Вони пробували незвичні гармонії та ритми, експериментували зі звуком, формою й інструментами. Їхня музика може звучати дивно або незвично, але саме це робить її особливою – модернізм відкрив слухачам нові враження та нові способи сприйняття. *Карлгайнц Штокгаузен* одним із перших активно працював з електронними тембрами, вигадував нові способи запису звуку й навіть експериментував із розташуванням музикантів у просторі.

У ранніх творах *Мирослав Скорик* поєднував джазові ритми, складні гармонії та сучасні музичні прийоми, створюючи сміливе й модерне звучання.

Карлгайнц Штокгаузен «Gesang der Jünglinge» («Пісня юнаків») (фрагмент, <https://cutt.ly/HtondnTf>) – перша у світі велика композиція, що поєднує живий голос та електронні звуки.

Мирослав Скорик. Джазова п'єса у народному стилі (<https://cutt.ly/ptovigQl>).

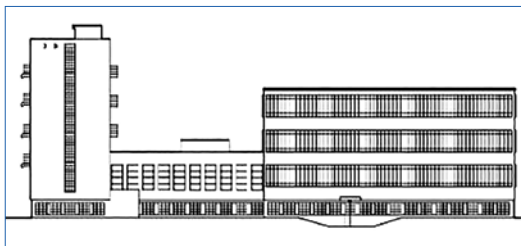
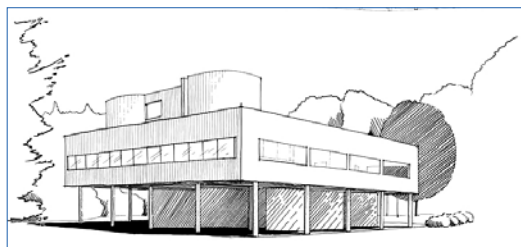
Які твої враження від цих творів? Що незвичного в музиці? Згадай композиторів-модерністів: А. Шенберга, А. Онеггера та інших. Які нововведення вони привнесли в музичну мову?

ТВОРИ НА ДОЗВІЛЛІ (на вибір)

1. Створи ескіз будівлі в стилі модернізму: використай прості геометричні форми – плоский дах, великі вікна, відкрите планування. Поясни, чому твоя будівля зручна та функціональна.

2. Сконструй будинок з паперу: за 20 хв створи «модерністську» будівлю з білого картону – плоский дах, велике вікно, виступ або тераса. Поясни свої рішення в контексті принципів створення модерністської архітектури.

ЗАПИТАННЯ ДЛЯ УЗАГАЛЬНЕННЯ

1. Чому архітектори модернізму відмовлялися від декору? Яку ідею вони хотіли підкреслити будівлями? Як нові матеріали (бетон, сталь, скло) змінили спосіб проєктування та вигляд будівель? Чи можна сказати, що модернізм зробив міста зручнішими для людей? Чому?
2. Як ти опишеш настрій модерністської архітектури – і які емоції вона викликає у тебе? Чи вважаєш ти модернізм актуальним сьогодні? Чому?

На дозвіллі (на вибір) досліди:

- «Модернізм у моєму місті / селищі». Сфотографуй одну будівлю, у якій помітні ознаки модернізму (навіть часткові). Опиши їх у п'яти-семи реченнях.
- «Модернізм та екологія»: досліди, чи відповідають принципи модернізму сучасним уявленням про екологічність. Порівняй матеріали, енергоефективність, комфорт.
- «Життя без декору: за і проти». Знайди приклади будівель, де декор прибрано повністю. Порівняй їх з історичними стилями (бароко, готика). Зроби висновок: чи завжди мінімалізм кращий?
- «Віртуальна екскурсія»: створи короткий відеоролик або презентацію-екскурсію про одну модерністську споруду. Поясни, як архітектор реалізував принципи модернізму.

Протест і свобода: народження сучасної культури

Пабло Пікассо.
Стілець-скульптура

Євген Воденічаров.
«The Pearlescent
Chair»

Скульптура «The
Chair and Hat»

Озирнися навколо: твій смартфон, кросівки, улюблений постер і навіть те, як організована твоя класна кімната, – усе це результат діяльності дизайнера.

У 20 столітті, в епоху активної індустріалізації та масового виробництва, художня творчість «вийшла» з галерей і потрапила на виробництво. Постало завдання: як зробити мільйони однакових речей не лише якісними, але й функціональними (корисними) та естетично привабливими (красивими)? Так виник і розквітнув дизайн. Сьогодні **дизайн** – це не просто «прикрашання». Це потужна діяльність із проектування, що має на меті зробити наш світ зручним і красивим одночасно.

І мистецтво, і дизайн потребують креативності, але їхні цілі – різні. Митці творять, щоб викликати емоції, практична мета для них не важлива. Дизайнери навпаки – творчо розв'язують конкретну проблему, дотримуючись балансу двох ключових принципів: корисності (функція) і краси (естетика). Головне призначення дизайну – зробити впорядкованим і злагодженим наш предметний світ. Дизайнери працюють, щоб покращити якість життя – зробити речі зручними та приємними в користуванні. Коли ти тримаєш у руці, наприклад, сучасну мишку, її форма повторює вигин долоні, бо дизайнер думає про тебе, а не лише про механізм.

Та річ має ще й подобатися! Дизайнер надає їй виразності й гармонії, створює емоційний зв'язок. Він передає зміст без слів – завдяки інтуїтивним символам. Коли ти вперше відкриваєш новий застосунок, одразу розумієш значки «Кошик», «Лупа» чи «Сердечко». Це і є сила дизайну. Сучасний дизайнер – це фахівець, який поєднує в собі багато ролей: відповідає за красу, гармонію та емоційну привабливість; думає про функціональність, матеріали та про те, як здешевити виробництво без втрати якості; розуміє потреби та поведінку користувачів, щоб зробити продукт максимально зручним; робить продукт упізнаваним, розробляє логотипи, фірмовий стиль.

Сьогодні дизайнери створюють не лише предмети, а й цілі системи – від транспортних маршрутів до зручного міського простору чи медичних сервісів. Отже, дизайн – це мистецтво впорядковувати світ: робити складне простим, а життя – комфортнішим, безпечнішим і красивішим.

Поясни на прикладі (наприклад, стілець) різницю між художнім твором і дизайн-об'єктом.

Зразки дизайну стільців

МИСТЕЦЬКА ГРАМОТНІСТЬ

• 1. *Промисловий (індустріальний) дизайн (industrial design)* – різновид дизайну, що став поштовхом для всього напрямку. У сфері його впливу художньо-технічне проектування предметів, які будуть масово вироблятися на фабриці: меблі, автомобілі, побутова техніка, посуд, інструменти тощо. Головний фокус – на ергономіці (зручність використання) та функціоналізмі. Дизайнери намагаються зробити масовий продукт не тільки доступним, але й гармонійним, поєднуючи красу та інженерію.

Автомобіль Volkswagen Beetle («Жук», Фердинанд Порше, 1938) – символ функціонального, доступного та впізнаваного дизайну

• 2. *Графічний дизайн (graphic design)* – це візуальна комунікація. Його сфера – створення візуальних образів, які передають інформацію, викликають емоції та формують ідентичність. До творів графічного дизайну належать, зокрема, плакати, логотипи, шрифти, обкладинки книжок, рекламні макети та вебінтерфейси. Розквіт цього різновиду дизайну нерозривно пов'язаний з масовою культурою та рекламою.

Логотип (Мілтон Глейзер, 1977) – символ міста Нью-Йорк

• 3. *Дизайн середовища / інтер'єру (environmental / interior design)* працює з простором, у якому живе або працює людина. Це організація внутрішнього простору (інтер'єр) або невеликих зовнішніх просторів (архітектурне середовище). Сюди входить планування, вибір кольорів, освітлення, меблів та оздоблювальних матеріалів.

• 4. *Ландшафтний дизайн (landscape design)* – мистецтво організації та впорядкування відкритих просторів. Це проектування садів, парків, скверів, прибудинкових територій та міських зон відпочинку, що поєднує архітектуру, ботаніку та мистецтво. Ландшафт стає не просто «декорацією», а місцем для активного відпочинку та соціальної взаємодії. Активний розвиток цього напрямку пов'язаний з потребою створення комфортного міського простору.

Наведи приклади різних видів дизайну у твоєму повсякденні.

Дизайн інтер'єру. Вілла Савой (Ле Корбюзьє, 1931)

Ландшафтний дизайн

ЗАВДАННЯ ДЛЯ ОБГОВОРЕННЯ (на вибір)

1960-ті: РЕВОЛЮЦІЙНІ МЕРІ = КУАНТ І МІНІ

СЬГОДЕННЯ: МАС-МАРКЕТ І СВОБОДА

1. Дизайн моди – це мистецтво створення одягу та аксесуарів. Але мода – це не лише про красу. Це потужний інструмент соціальних змін і спосіб заявити про себе. У 20 столітті мода пройшла шлях від жорстких корсетів, що сковували рухи, до бунтарських мініспідниць *Мері Куант*, що стали символом жіночої свободи. Дизайн моди трансформувався від «високої моди», доступної одиницям, до «масмаркету» – стильного та доступного одягу для мільйонів.

Сьогодні дизайнери / дизайнерки не лише створюють одяг, а й реагують на глобальні виклики. Важливою тенденцією став став

сталлий дизайн – використання екологічних матеріалів, переробки та технологій, що зменшують шкоду довкіллю. Сталий підхід нагадує, що мода може бути стильною і водночас дбайливою до планети. Паралельно розвивається різноманіття стилів: від авангарду до вуличної моди й мінімалізму. Люди вільно комбінують напрями, створюючи власну індивідуальність. Так мода стає демократичною й відкритою до самовираження.

Чи може мода бути мовою соціальних змін? Який сучасний елемент одягу або тренд сьогодні виражає протест чи важливу ідею?

Чому мода тривалий час просуvala нереалістичні стандарти краси?

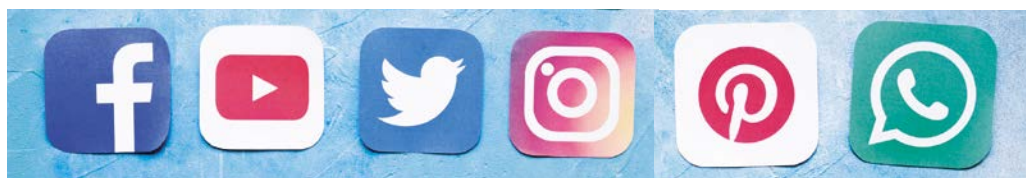
Чи має сучасний дизайн бути інклюзивним і відображати різноманіття людей? Як мода впливає на довкілля? Які звички у споживанні одягу можуть зробити її більш сталою?

2. Вебдизайн народився в 1990-х роках разом із появою всесвітньої мережі «Інтернет». Сьогодні це один із найвпливовіших напрямів, адже він визначає, який вигляд мають та як працюють сайти й мобільні додатки, якими ти користуєшся щодня. В основі сучасного вебдизайну лежить абревіатура UX/UI. Це і є той самий баланс «користі та краси»: UI (інтерфейс користувача) – це те, що ти бачиш (візуальна частина). Які кнопки, який шрифт, де розташовані картинки, які кольори. Це «краса» й естетика. UX (досвід користувача) – це те, що ти відчуваєш (загальне враження від взаємодії). Наскільки легко знайти потрібну кнопку? Чи логічно побудоване меню? Чи не дратує тебе щось у процесі? Це «корисність» і зручність.

Дизайнери UX/UI прагнуть зробити додатки «захопливими». Але де межа? Наприклад, нескінченна стрічка новин (скролінг) або автоматичне ввімкнення наступного відео – це зручність чи свідоме «затягування» користувача, щоб він провів у додатку більше часу?

Найпоширеніші символи веб-інтерфейсу (UI-іконки)

3. Дизайн може бути якісним або неякісним з точки зору доступності. Наприклад, якщо сайт чи додаток має дрібний або неконтрастний шрифт, то людям із порушеннями зору ним буде складно користуватися. Навіть якщо зовні він виглядає «красиво», такий дизайн можна вважати невдалим, адже він не враховує потреби всіх користувачів. Принцип доступності – важливий елемент сучасного дизайну: інтерфейси мають бути зручними та зрозумілими для кожної людини, незалежно від її можливостей.

Якщо інтерфейс красивий, але недоступний для певних груп людей – чи можна його назвати вдалим? Чому доступність має бути базовим принципом дизайну, а не «додатковою опцією»?

ТВОРИ НА ДОЗВІЛЛІ (на вибір)

Уяви, що ти успішний дизайнер / дизайнерка. Створи ескіз або словесний опис одягу, який має виражати твою власну унікальну ідентичність (твої цінності, хобі, мрії) і бути максимально екологічним. Поясни, чому саме такий крій чи колір є «рушійною силою» твого особистого ставлення до світу.

ЗАВДАННЯ ДЛЯ УЗАГАЛЬНЕННЯ

1. Чому дизайн став особливо важливим саме у 20 столітті, з початком масового виробництва? Чому дизайнерів можна назвати одночасно інженерами і психологами?
2. Знайди у класній кімнаті приклади естетичних та зручних речей і поясни, чому ти їх такими вважаєш.
3. Обери професію в галузі дизайну, яка тебе найбільше зацікавила, і поясни, які твої особисті риси чи захоплення допомогли б тобі досягти в ній успіху.
4. Чому під час створення дизайну важливо враховувати цільову аудиторію? Як знання про її вік, потреби, інтереси та спосіб використання продукту впливають на вибір форми, кольорів, матеріалів та функцій?

Досліди:

- «Темні патерни» – це елементи дизайну, створені так, щоб навмисно вводити користувача в оману або спонукати його робити дії, яких він насправді не планував. Наприклад, інтерфейс може пропонувати дуже легко оформити підписку, але ховати кнопку «скасувати» у малопомітному меню або робити процес надмірно довгим, чи кнопка «Відмовитися» подається дрібним і непомітним шрифтом тощо. Такі прийоми створюють ілюзію вибору, але фактично підштовхують людину до небажаних дій. Чи траплялися тобі в житті приклади «темних патернів»? Які були відчуття? Досліди, якими «темними патернами» наповнене сучасне цифрове середовище. Поміркуй і вислов ставлення, чи можна вважати якісним дизайн, який навмисно вводить користувача в оману. Як ти вважаєш, чи варто законодавчо обмежувати використання «темних патернів»? Чому так або чому ні?
- «Антизалежний додаток»: створи концепцію (опиши або намалюй) інтерфейсу соціальної мережі, яка буде максимально етичною і не провокуватиме користувача на залежність. Продумай, яке відчуття (спокій, концентрація, задоволення) має викликати у користувача твій додаток.

Дизайн моди

Протест і свобода: народження сучасної культури

Марсель Дюшан.
Колесо
велосипеда

Пригадай, чому ще на початку 20 століття Марсель Дюшан та його однодумці вважали, що навіть звичайний предмет може стати мистецтвом. Що змінюється, коли ми дивимося на знайому річ у новому контексті?

У 1950–1960-х роках світ переживав справжній бум реклами, брендів і телебачення. Полиці магазинів сяяли яскравими упаковками, а улюблені актори та акторки перетворювалися на нових «богів» масової культури. Саме тоді виник **попарт** – один з найвиразніших напрямів 20 століття. Його лідерами стали: *Енді Воргол*, *Рой Ліхтенштейн*, *Річард Гамільтон*. Вони кинули виклик традиційним уявленням про мистецтво: перенесли в нього логотипи, комікси, рекламу, фото знаменитостей, предмети повсякденного життя.

Енді Воргол.
Портрет королеви
Єлизавети

Роботи в стилі попарт важко сплутати з іншими. Митці використовували чисті та контрастні кольори й чіткі контури, щоб роботи були такими ж помітними, як реклама. Як на конвеєрі, один і той самий

образ міг повторюватися багаторазово, натякаючи на масове виробництво товарів (серійність, множення одного образу). Митці та мисткині часто використовували техніку шовкодруку (метод друку через трафарет, що дозволяє легко тиражувати зображення) та робили картини схожими на постери чи сторінки коміксів.

У скульптурі попарт проявився у збільшенні повсякденних предметів до гігантських масштабів (с. 89): величезні пам'ятники губній помаді, гігантські гамбургери, воланчики для бадмінтону тощо.

Попарт – це прославляння масової культури чи, навпаки, її висміювання? Він балансує між двома полюсами: одночасно і захоплюється масовою культурою, і іронізує над нею. Саме в цій двозначності й полягає його сила. З одного боку, митці милувалися яскравістю сучасного світу та показували, як товари й знаменитості стають «новими богами». З іншого – тонко висміювали поверхневість культури споживання, змушуючи глядача замислитися: як медіа та реклама впливають на наші бажання? Чи не зникає справжня глибина, коли все довкола перетворюється на блискучу оболонку?

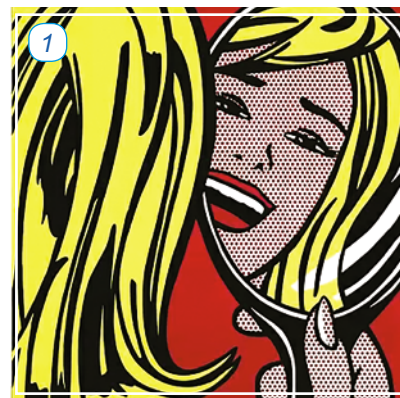
Попарт довів, що мистецтво може народитися будь-де: у майстерні, у супермаркеті, на рекламному білборді чи навіть у стрічці соцмереж. Він зробив кілька важливих кроків, стер межу між високим і масовим мистецтвом, показав, що будь-який об'єкт може стати артоб'єктом, перетворив медіа на художній матеріал, зробив іронію дієвим прийомом і продемонстрував, як образи можуть нескінченно повторюватися та копіювати самі себе. Саме тому попарт вважають одним із ключових напрямів постмодернізму.

МИСТЕЦЬКА ГРАМОТНІСТЬ. Основна ідея постмодернізму: світ складний і суперечливий – мистецтво теж може бути таким. Це мистецтво:

- змішання стилів (еклектика);
- цитування та переробки готових образів;
- іронії та гри, навіть із серйозними темами;
- роботи з масовою культурою, рекламою, медіа;
- відсутності єдиної «правильної» відповіді.

Чому митці попарту обирають звичайні речі як тему для мистецтва? Поміркуй, попарт висміює масову культуру чи, навпаки, її прославляє? Чи змінив цей напрям ставлення людей до мистецтва загалом та художників зокрема?

1, 2 – Рой Ліхтенштейн

3 – Клас Олденбург. Ложка і вишенька;
4 – Клас Олденбург і Казі ван Брюгген. Бадмінтонний воланчик

Видатна пам'ятка

ЗАВДАННЯ ДЛЯ ОБГОВОРЕННЯ (на вибір)

Енді Воргол. Чотири Мерилін

Енді Воргол

1. Енді Воргол – американський художник українського походження, лідер попарту. Він перетворив повсякденні речі на мистецтво. Його студія The Factory об'єднувала мистецтво, моду, музику й рекламу.

Робота в групах. Обговоріть, чому зображення Мерилін Монро стало символом мистецтва, а не просто фото. Чому митець зображує продукти? Чи критикує Воргол суспільство споживання, чи захоплюється ним? Як ви думаєте, Е. Воргол був більше художником, дизайнером чи геніальним маркетологом?

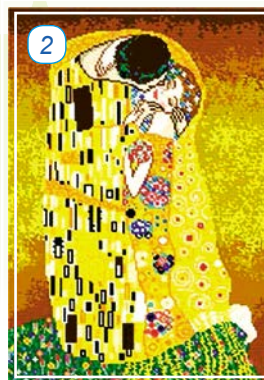
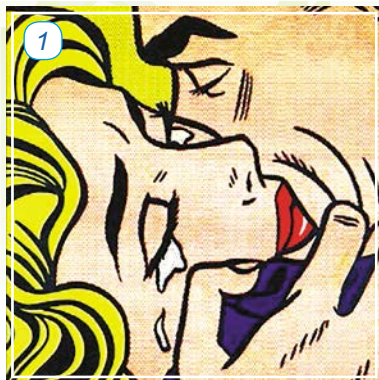
2. Митці попарту часто цитували, копіювали або переосмислювали наявні зображення. Водночас цей напрям пояснює: цитата, колаж або пародія не є плагіатом, якщо автор створює новий сенс і визнає джерело. А копіювання без змін і без посилання на автора є порушенням доброчесності.

Обговоріть, чи створив Енді Воргол щось нове, чи повторив чуже. У чому творчість, якщо художник лише змінює кольори або множить зображення? Як це співвідноситься з поняттями плагіату й цитування в мистецтві? Коли доречно посилатися на джерело? Обговоріть приклади сучасних мемів або цифрових колажів. Чи це авторський твір? Як поводитися з чужими зображеннями у власних роботах?

3. Порівняй однойменні твори «Поцілунок» (стиль, кольори, форми, емоційний вплив). Яка робота здається більш «реальною» і чому?

Обери слово-характеристику для кожної з картин: *пристрасть, вічність, гармонія, золото, драма, іронія, холод, медіа*. Поясни свій вибір.

- 1 – Рой Ліхтенштейн;
- 2 – Густав Клімт;
- 3 – Віктор Зарецький

Попарт не просто змінив мистецтво – він докорінно трансформував наш спосіб бачити світ. Його ідеї сьогодні є основою моди, дизайну, реклами й цифрової культури. Попарт довів, що красивим може бути будь-що – від банки супу до рекламного плаката. Цей напрям «пода-рував» моду на яскравість і контраст, адже контрастні кольори, великі форми та повторення прийшли з попарту. Його енергія відчувається в сучасному одязі, обкладинках альбомів і навіть емоді.

Ще в 1960-х роках Енді Воргол передбачив: «У майбутньому кожен матиме свої 15 хвилин слави». Сьогодні це реальність – будь-хто може стати відомим у TikTok чи Instagram, що робить соцмережі прямими спадкоємцями попарту.

Попарт приніс у мистецтво іронію та гру з образами. Художники почали використовувати знайомі символи масової культури – рекламу, комікси, фотографії – і по-новому їх переосмислювати. Такий підхід відкрив шлях сучасній візуальній культурі – від стрит-арту до інтернет-мемів.

ТВОРИ НА ДОЗВІЛЛІ (на вибір)

1. Створи попарт-портрет. Використай власне фото або зображення відомої людини (з дозволом чи з відкритих джерел) і перетвори його в стилі попарт – з повтореннями, яскравими кольорами, стилізацією.

2. Візьми будь-який побутовий предмет (телефон, зубна щітка, упаковка чаю) та уяви, що це – артоб'єкт. Намалюй його у стилі попарту або опиши, як би ти його перетворив(-ла) на мистецький твір.

3. Створи TikTok-постер чи колаж із трендових символів сьогодення (емо-ді, бренди, блогери).

Поміркуй: створюючи попарт-об'єкти, тобі важливо підкреслити спожи-вацькість, критикувати її чи просто гратися з формою?

4. Створи власну візитівку в стилі попарт (її можна зробити в додатку Canva). Просто вибери шаблон, додай свій текст і за потреби поміняй кольори. Можеш створити листівку, запрошення, календар тощо – усе, що має залишити яскраве перше враження.

ЗАПИТАННЯ ДЛЯ УЗАГАЛЬНЕННЯ

1. Що вирізняє попарт з-поміж інших мистецьких напрямів 20 століття?
2. Творець попарту – автор чи інтерпретатор? Вислов свої міркування.
3. Поміркуй, чи можна рекламу вважати мистецтвом, якщо вона самоту-ня, має яскравий дизайн і справляє сильний емоційний вплив.

Протест і свобода: народження сучасної культури

Постер гурту
Queen

Уяви сцену – епіцентр емоцій, де замість тиші звучить пульсуючий ритм, а світло й звук перетворюють простір на вибух енергії. Саме так народилися рок і поп – яскрава, іноді бунтівна музика, що стала символом епохи постмодернізму.

Що це означає? У світі, який змінювався з неймовірною швидкістю, митці почали ламати правила, стирати межі між жанрами й говорити про те, що справді хвилює. Вони поєднували старе й нове, високе мистецтво й вуличну культуру, створюючи музику, яка віддзеркалює наш складний, суперечливий і водночас прекрасний світ.

Рок з'явився в середині 20 століття у США і миттєво став чимось більшим, ніж просто музика. Він став мовою протесту. Молодь по обидва боки Атлантики втомила-

ся від війни, брехні та несправедливості. І вона сказала своє «ні» під гучні гітарні акорди.

The Beatles подарували світу не лише романтичні хіти («Let It Be», «Yesterday»), а й нове мислення – поєднання простоти й глибини. The Rolling Stones співали про свободу і пристрась. Led Zeppelin і Pink Floyd занурювалися у філософські пошуки сенсу в епоху технологій і страхів. Пізніше рок вибухнув новими формами. Панк-рок (The Sex Pistols, The Clash) буквально кричав проти системи. Хард-рок і метал (Deep Purple, Metallica) втілювали силу, драйв і протест. Водночас рок-твори від Queen або Scorpions доводили, що в цьому хаосі є місце для ніжності й віри в людяність.

Для багатьох поколінь рок – це музика свободи. У ній немає масок: ти або живеш цим, або ні. Кожен риф (короткий, повторюваний музичний фрагмент) – це справжня, непідробна емоція.

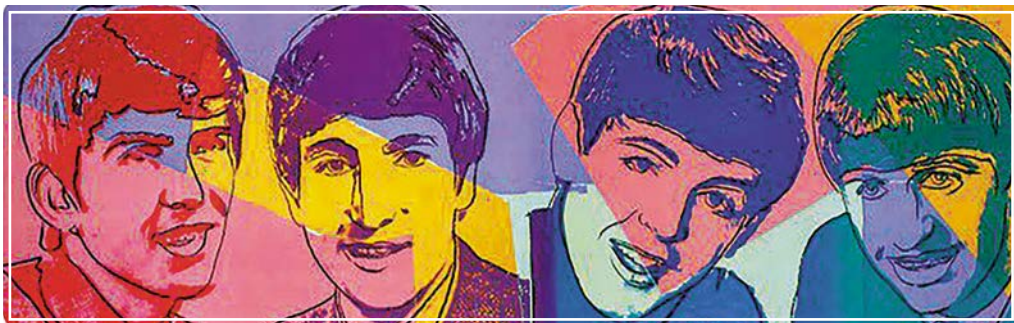
Queen. Bohemian Rhapsody (<https://cutt.ly/WtqMpJ3C>).

Pink Floyd. Another Brick In The Wall (<https://cutt.ly/ltOHsuKB>).

Які настрої та емоції викликають ці твори? Яка роль у цьому манери виконання?

Енді Воргол.
Beatles

На відміну від рок-музики, яка обрала шлях протесту та бунту проти системи, попмузика зосередилася на діалозі та спілкуванні. Вона прагнула не розхитати світ, а, навпаки, об'єднати людей через просту, запам'ятовувану мелодію та універсальні емоції. Ікони епохи – *Майкл Джексон, Мадонна, Принс* – перетворили музичну сцену на грандіозне театральне дійство. У їхніх шоу поєдналися музика, хореографія, мода, кінематограф і візуальні ефекти. Наприклад, кожен кліп Майкла Джексона нагадував короткометражний фільм із продуманим сюжетом та яскравими образами, а концерт – справжній перформанс, у якому артист був творцем цілого світу.

Michael Jackson. Smooth Criminal (<https://cutt.ly/UtOHdluv>);
Earth Song (<https://cutt.ly/UtOHf0zz>).

Як музика, танець, костюми й середовище разом створюють ефект справжнього шоу? Як музика і відеокліп можуть впливати на екологічну свідомість людей?

У 21 столітті попмузика стала ще різноманітнішою й глибшою за змістом. Виконавці перетворюють сцену на простір самовираження, пошуку ідентичності та творчої свободи. Їхні кліпи – це маленькі візуальні всесвіти: від гламурних фантазій до гострих соціальних висловлювань про рівність, екологію, внутрішню силу й прийняття себе. Сьогодні попмузика – це не просто популярний жанр, а дзеркало культури епохи, у якому відбиваються її ритми, цінності й мрії.

Українська поп- і рок-музика сьогодні звучить сучасно й упізнавано. У попмузиці часто поєднують українські фольклорні мотиви з електронними модними ритмами. У них порушуються важливі теми: хто ми є, що для нас свобода, як ми дбаємо про природу й одне про одного. У рок-піснях часто звучать роздуми про життя, кохання, втрати, дружбу, а також про нашу країну й громадянську позицію. Разом поп і рок створюють яскраву музичну картину України: сучасну, сміливу, різноманітну і водночас тісно пов'язану з нашою культурою.

Поп і рок, попри різний настрій і стиль, мають спільне коріння: вони про людину – її емоції, пошуки, страхи й мрії. Рок говорить мовою сили, протесту, щирості, прагнення змін. Поп – мовою гармонії, толерантності, любові та краси в повсякденному.

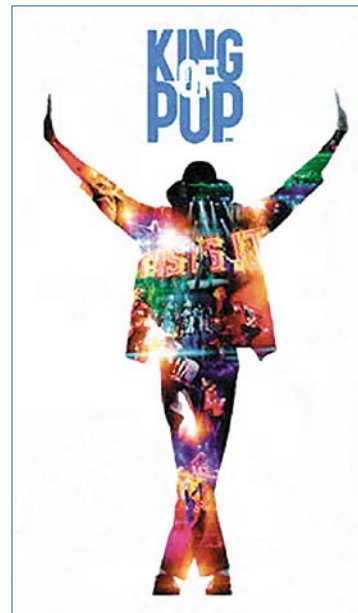

Подискутай з друзями й подругами. Який напрям – рок чи поп – є кращим «дзеркалом» проблем і мрій вашого покоління? Оберіть одну сторону і підготуйте три-п'ять аргументів.

МИСТЕЦЬКА ГРАМОТНІСТЬ

- **Ознаки рок-музики:** особливий інструментальний склад (електрогітара, бас-гітара, ударна установка, клавішні); сильний ритм (часто акцент на 2-й і 4-й частках – бекбіт); зазвичай висока гучність, з енергійною та насиченою подачею; часті інструментальні соло та розширені партії.

- **Ознаки попмузики:** проста, повторювана форма (куплет-приспів); легка, мелодійна й добре запам'ятовувана мелодія; танцювальний ритм із чітким, часто електронним бітом; багато синтезаторів та студійних ефектів; у центрі уваги – вокал; теми – переважно кохання й повсякденні емоції.

ЗАВДАННЯ ДЛЯ ОБГОВОРЕННЯ (на вибір)

Михайло
Гладков. Мотанка

1. Постмодерна епоха навчила нас слухати музику не лише вухами, а серцем і розумом. Рок і поп – це не просто фонові звуки, а мова поколінь, спосіб мислити і творити. Вони з'єднали мистецтво з життям, театр із правдою, філософію з танцем.

У 21 столітті музика не лише звучить – вона живе разом із нами, змінює наші думки, настрої, цінності. І, можливо, головна нота цього великого симфонічного світу – свобода бути собою.

MOTANKA. Ой ти моя земле (<https://cutt.ly/5tqMsyQN>).

Воплі Відоплясова. Країна Мрій (<https://cutt.ly/ZtqMdkwY>).

Ці композиції обидві мають українську етнічну основу, але представляють її в абсолютно різних музичних жанрах і з різною емоційною подачею. Яка з них, на твою думку, краще передає

український національний дух і чому? Які емоції та відчуття викликає кожна пісня? Обери чи додай власні характеристики: легкість, ностальгія, оптимізм, сила, містика, гнів, біль. Поміркуй, чому певна частина мистецтва залишається в андеграунді (неформальному русі)?

2. Симфо-рок (або симфонічний рок) – це захопливий музичний напрям, де грандіозність класики зустрічається з енергією року. Головна мета – підняти рок-музику на новий, академічний рівень, використовуючи елементи класичної музики: масштабність (як у симфоніях); поєднання рок-інструментів та оркестру, хору й класичних сольних інструментів. Симфо-рок – це доказ того, що рок-музика може бути не просто розвагою, а й складним, інтелектуальним мистецтвом, гідним концертних залів, а не лише клубів.

The Rock Symphony Orchestra (<https://cutt.ly/OtqM1MmG>).

Який елемент (мелодія, ритм, гармонія) залишається незмінним, коли рок-хіт переноситься в оркестрове виконання? Існує думка, що поєднання року й оркестру руйнує або перекидає суть цих напрямів музичного мистецтва. Вислов та поясни свою думку щодо цього.

3. Для сучасної молоді музика слугує своєрідним емоційним ліфтом: підбадьорює в моменти втоми, заспокоює у стресових ситуаціях або допомагає зануритися у певний настрій. Наприклад, енергійні ритми можуть зарядити енергією перед тренуванням, а мелодійні балади здатні допомогти в момент роздумів чи переживання втрат. Завдяки широкому асортименту музичних творів молодь може легко адаптувати свій плейліст під конкретний настрій чи обставини.

Поміркуй, які сучасні композиції тебе підбадьорюють, заспокоюють тощо. Створи добірки таких творів і використовуй їх у відповідних ситуаціях.

4. Музика об'єднує людей на концертах, фестивалях та віртуальних платформах, як-от стрімінгові сервіси чи соціальні мережі. Молодь може знайомитися завдяки спільним музичним уподобанням, обмінюватися плейлістами або разом відвідувати концерти улюблених виконавців. Музика створює теми для обговорень, дає приводи для зустрічей і навіть формує стиль поведінки. Наприклад, музичні субкультури – від хіп-хопу до інді-року – часто формують певний стиль одягу, манеру поведінки та навіть мову спілкування.

Яку роль відіграє музика у твоєму повсякденному житті? Чи були у тебе ситуації, коли музика допомогла знайти спільну мову з іншими людьми? Чому, на твою думку, музика так легко об'єднує людей? Як музика може впливати на стиль одягу чи спосіб життя? Чому існують музичні субкультури? Що їх об'єднує? Чи всі субкультури позитивно впливають на молодь? Як це визначити?

Пригадай пісні, що вивчали в попередні роки. Чи замислюєшся ти над питаннями, які теми порушено в піснях?

Музика і вірші О. Первової-Рошки. «Бо щастя – це...» (<https://cutt.ly/etovsqbh>).

Imagine Dragons «Believer». ДІЙ! МРІЙ! (український текст Світлани Малько, <https://cutt.ly/UtovdV96>).

ТВОРИ НА ДОЗВІЛЛІ (на вибір)

1. Придумай власний «постмодерний» напрям музики, поєднавши два на перший погляд непок'єднані напрями (наприклад: фолк-метал, хіп-хоп, джаз-панк). Напиши «Маніфест» (один-два абзаци) цього нового напрямку: як він називається; яка його основна ідея (протест, гармонія, філософія); які інструменти є для нього провідними (наприклад, скрипка та електрогітара).

2. *Робота в групі.* Оберіть одного з музичних виконавців. Створи́ть для нього мудборд (дошку настрою) або обкладинку для нового, вигаданого альбому. Презентуйте. Коротко поясніть свій дизайн. Які кольори, шрифти та образи ви використали? Як ваш дизайн відображає ключові ідеї музики (наприклад: «протест», «свобода», «гламур», «соціальне висловлювання», «етнічні мотиви»)?

ЗАПИТАННЯ ДЛЯ УЗАГАЛЬНЕННЯ

1. Які кардинальні зміни принесла епоха постмодернізму в музичний простір? Якими стали нові засоби музичної виразності для музикантів-творців в епоху постмодернізму?
2. Порівняй рок- і попмузику: що спільне робить їх частиною постмодерністського мистецтва?
3. У чому полягає основна мета симфо-року та які ознаки різновидів музичного мистецтва він об'єднує?

Протест і свобода: народження сучасної культури

1 – Майкл Грейвс.
Портленд-білдінг,
Портленд, США;
2 – Майкл Грейвс.
Центральна
бібліотека, Денвер,
США;
3 – Inntel Hotel
Zaandam,
Амстердам,
Нідерланди

Модернізм залишив багато схожих будівель зі скла та бетону – простих, прямокутних і стриманих. Постмодерністи вважали таку архітектуру занадто раціональною й одноманітною. Вони обрали свободу творчості й почали сміливо експериментувати з формами та стилями.

Якщо модерністи дотримувались гасла «Менше – значить більше» (*Less is More*), закликаючи до мінімалізму, то постмодерністи проголосили «Менше – це нудно!» (*Less is Boring!*). У цьому гаслі відтворено прагнення повернути в архітектуру гру з формою, багатий декор (колони, ліпнину, арки) та яскраві кольори, щоб було цікаво на неї дивитися – радіти, насолоджуватися або... дивуватися.

Ключова риса архітектури постмодернізму – еkleктика: в одному будинку змішуються елементи від античності до сучасності. Часто до цього додано іронію та гумор.

Наприклад, готель «Zaandam» (3) ніби складений із багатьох традиційних зелених будиночків – комічний колаж місцевої архітектури. На хмарочосі AT&T Building (с. 99) з'являється гігантський елемент, схожий на старовинну шафу, – своєрідний архітектурний жарт. У будівлі Центральної бібліотеки Денвера (2) поєднано класичні мотиви із сучасними формами, яскравими кольорами та грою масштабів. The Portland Building (1) – це «попурі» з класичних мотивів, переосмислених у нових матеріалах: стилізовані пілястри, декоративні гірлянди, центральний «ключовий камінь» і фасад зі скульптурою.

Які почуття викликають ці будівлі: подив, захоплення, роздратування? Чому? Як тобі здається, така архітектура прикрашає місто чи порушує його цілісність? Поясни.

МИСТЕЦЬКА ГРАМОТНІСТЬ. Постмодернізм повернув у архітектуру індивідуальність і художність. Його основні риси:

- поєднання непоєднуваного: колони та скло, класика і неон;
- складність замість простоти, цитування історичних стилів (пастиш);
- декоративність та яскраві акценти, гра з формами.

Український постмодернізм – це контрасти й еkleктика: наприклад, барокові чи класичні елементи поруч зі склом і металом (1), класичний фасад як основа для скляного об'єму (2) або футуристична будівля з декором (3). Також поширена сучасна імітація історичних стилів, коли будівлі виглядають «під старовину», але це не копіювання, а нове прочитання історичної архітектури.

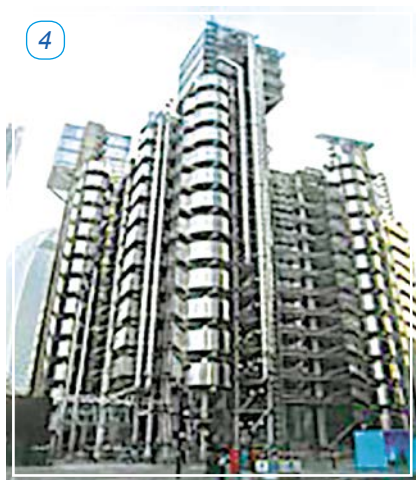

Які контрасти ти помічаєш в українському постмодернізмі? Як такі поєднання впливають на вигляд будівель?

З 1970-х років 20 століття в архітектурі й дизайні з'явився стиль хай-тек (англ. *high-tech* – «високі технології»). Його ідея – відкрита демонстрація інженерних елементів будівлі: комунікацій, вентиляційних труб, металевих балок і ліфтових шахт, які стають декоративним акцентом. Так реалізується принцип: «Подивись, як усе влаштовано». Хай-тек вирізняється функціональним мінімалізмом – простими формами, прямими лініями, великою кількістю металу й скла та використанням сучасних технологій.

Чи не робить архітектура хай-тек міський простір «холодним» і технічним? Що важливіше для сучасної архітектури – технологічність чи емоційність простору? Поміркуй, чи можна поєднати і те, й інше.

1 – Майдан Незалежності, Київ;
 2 – ТРЦ «Афіна», Одеса; 3 – Бізнес-центр «Європа Плаза», Київ;
 4 – Річард Роджерс. Будівля «Плойд», Лондон, Велика Британія;
 5 – Центр мистецтва й культури імені Жоржа Помпідю, Париж, Франція

ЗАВДАННЯ ДЛЯ ОБГОВОРЕННЯ (на вибір)

1 – Ганс Хааке.
Профіль місця
народження та
проживання
відвідувачів
галерей;

2 – Крісто і Жанн-
Клод. «Wrapped
Reichstag»;

3 – JR. Тасмниця
Великої піраміди

йомі речі опиняються в незвичному місці або поєднуються несподіваним чином, вони починають «говорити» про важливі теми: свободу, правила суспільства, міське життя, людські історії тощо. Концептуальне мистецтво вчить нас бачити більше, ніж просто форму. Воно нагадує: мистецтво може бути всюди – навіть у звичайних речах, якщо в них є ідея, яка змушує нас думати.

У роботі Ганса Гааке – дослідження суспільства: стіна зі світлинами будинків перетворюється на портрет міста: кожне фото уособлює людину, її історію й місце у спільноті. Художники Крісто та Жанн-Клод «упаковували» будівлі у тканину, змушуючи глядачів побачити знайому архітектуру по-новому. У сучасному міському просторі часто з'являються твори стрит-арту й соціального мистецтва. Художник JR змінює вигляд вулиць величезними фотографіями, що розповідають про життя людей. Зокрема, перетворив простір навколо піраміди Лувру на ілюзію каньйону, поєднавши минуле й сучасність та запропонувавши глядацькій аудиторії подумати про історію, час і мистецтво. А Бенксі використовує деталі міста, створюючи іронічні стінописи про свободу та несправедливість у суспільстві.

Що важливіше в концептуальному мистецтві – об'єкт чи ідея, яку він передає? Які почуття викликає зображення дітей поруч з протитанковими їжаками (с. 99)? Як ти думаєш, що художник хотів сказати про дітей і війну? Як змінює настрої картини реальний об'єкт – металевий «їжак»? Які думки про дівчинку з кулькою? Одні вважають малюнок символом надії, інші – викриттям суспільства, яке змушує дітей дорослішати занадто швидко, відпускаючи мрії. Що думаєш ти?

Бенксі. 1 – Діти на гойдалці. Київ; 2 – Дівчинка з кулькою. Лондон. Велика Британія

ТВОРИ НА ДОЗВІЛЛІ (на вибір)

1. Створи фотоколаж із зображень будівель епохи постмодернізму.
2. Архітектурний колаж «Постмодерний квартал». Створи колаж із журналів або цифровий колаж, у якому об'єднай: готичний храм, хмарочос, будівлю у стилі бароко, житловий будинок, фантастичний елемент тощо. Твоє завдання – зробити не хаотичний мікс, а цілісну композицію.
3. Придумай «архітектурний жарт». Створи елемент будівлі, який є жартом чи іронією (наприклад, вікно у формі смайлика, дах у вигляді книжки, колона як олівець). Поясни, чому це смішно або несподівано.
4. Комікс «День з життя постмодерного будинку». Створи чотири-шість кадрів коміксу про будівлю, яка «живе» в місті, де все дуже серйозне, і намагається внести трошки хаосу й гумору.

Scott Bradlee's Postmodern Jukebox – «Greep (Vintage Postmodern Style)» (<https://cutt.ly/atOHhgep>).

Прослухай сучасну музичну композицію, у якій поєднано рок, джаз і кабаре 1920-х років 20 століття. Як поєднання різних стилів впливає на настрої пісні? Яке враження справляє таке змішування епох?

ЗАПИТАННЯ ДЛЯ УЗАГАЛЬНЕННЯ

1. У чому полягає принципова відмінність між модернізмом, постмодернізмом і хай-теком в архітектурі (ідеї, форма, ставлення до декору та технологій)?
2. Як архітектурні гасла «Менше – значить більше» і «Менше – це нудно!» відображають різні погляди на красу і функцію будівлі?
3. Чому постмодернізм і концептуальне мистецтво так часто використовують іронію, цитування та звичайні предмети для висловлення ідей?
4. Як сучасна архітектура й мистецтво міського простору можуть одночасно впливати на функціональність міста та емоції людини?

На дозвіллі:

Обери будь-який об'єкт у вашому населеному пункті та запропонуй його «архітектурний ребрендинг» у стилі постмодернізму. Опиши або намайлюй: які фасади мають змінитися; які нові форми з'являться, де може бути «жарт» чи іронія, які кольори найбільше пасуватимуть. Обґрунтуй, чому саме ці зміни змусять людей інакше сприймати цю будівлю.

Філіп Джонсон. AT&T Building, Нью-Йорк, США, старовинна шафа

7. Мистецтво розповіді: створення світів

Тобі, напевно, знайомий звичний театр: глядачі в кріслах, актори на сцені. Але сьогодні це вже не обов'язково так! Сучасний театр поєднує класику й експерименти: від трагедій, комедій до шоу, де глядачі ходять серед акторів і стають учасниками події.

У 20 столітті, на тлі криз і воєн, люди шукали сенси – і мистецтво теж змінювалося. Драматурги втомилися від красивих костюмів і передбачуваних сюжетів, тому почали стирати межу між сценою та залом. Актори кричали, рухалися, як роботи, використовували буденні речі як реквізит і грали просто неба або в покинутих будівлях промислових підприємств. Театр ніби заявив: «Мало просто дивитися – час думати!».

Драматурги, як-от *Самуель Беккет* та *Ежен Йонеско*, вважали, що якщо життя іноді здається безглуздом, то й театр має це відобразити. Вони навмисно відмовилися від логіки й створили «незручні» вистави, що змушували глядачів не розважатися, а думати. Так виник театр абсурду – без чіткого сюжету, з героями, які годинами говорять ні про що, повторюють фрази або, як у п'єсі Беккета «В очікуванні Годо», просто чекають на того, хто, можливо, ніколи не прийде.

Навіщо такий театр? Він підштовхує до роздумів про сенс існування, показує самотність, безпорадність і відчуття безглуздості. Це не комедія і не трагедія – це театр, що змушує замислитися над життям.

Чи може вистава без чіткого сюжету – як у театрі абсурду – бути актуальною для твого покоління? Якщо так, то які теми вона б порушувала?

Бертольд Брехт. «Кавказьке крейдяне коло» (фрагмент, <https://cutt.ly/WtobssD1>).

У п'єсі «Кавказьке крейдяне коло» під час війни селянка Грушка знаходить покинуту дитину й виховує її як власну. Коли багаті родичі намагаються повернути малюка, постає головне питання: хто справжня мати? Суддя Аздак ухвалює рішення на користь Грушки, адже справжнє батьківство визначається любов'ю й турботою, а не формальним правом володіння. А як ти вважаєш, чи правильно ухвалено таке рішення?

У 21 столітті театр дедалі більше поєднує мистецтво й технології. Вони вже не просто підсвічують сцену – а стають партнерами акторів у створенні театральної магії. Замість звичних декорацій глядач бачить віртуальні світи, створені 3D-голограмами та відеопроєкціями. Актори взаємодіють із роботами й дронами, а іноді глядачі навіть можуть впливати на хід вистави, обираючи фінал зі смартфона.

Завдяки *відеомапінгу* сцена змінюється за секунди: наприклад, руїни стародавнього міста перетікають у водоспад, а потім – у зоряне небо; під час емоційної сцени актор торкається стіни, і на ній з'являються «вогняні тріщини», що реагують на його рухи та відображають внутрішній стан героя. Здається, ніби сама сцена починає відчувати.

Сцена з вистави
«За хвилину
до Різдва»

Відеомапінг на театральному знімальному майданчику (<https://cutt.ly/btobfT17>).

Балет «Маленький принц» (постановка Радуги Поклітару, <https://cutt.ly/LtobhJlr>).

«Маленький принц» (музика Донхьок Хо, хореографія Гасн) (фрагменти, <https://cutt.ly/FtobklqB>).

Multimedia Performance 8 – Video mapping and 3D projections (<https://cutt.ly/HtonStuD>).

Як зміна простору сцени (завдяки проєкції, мапінгу тощо) впливає на емоційне сприйняття глядача – це просто «ефекти» для видовища чи вони служать засобом підсилення змісту / розуміння теми?

У сучасному театрі ти можеш побачити справжній технопарк. Дрони можуть створювати світлові візерунки або доставляти акторам невеликий реквізит, а роботи іноді стають повноцінними персонажами вистави. У деяких постановках замість традиційних декорацій використовують рухомі світлодіодні екрани та спеціальні костюми, які змінюють колір і візерунок відповідно до емоцій героя, перетворюючи його на живий артоб'єкт.

Доповнена (AR) і віртуальна (VR) реальність відкривають нові можливості для театру. Через спеціальний додаток на смартфоні чи планшеті глядач / глядачка може побачити додаткові образи – привидів, символи або приховані деталі сюжету. А іноді VR-шолом дозволяє повністю зануритися у віртуальний світ п'єси.

Як ти думаєш, чи не ризикує театр майбутнього перетворитися на «техношоу», де головну увагу привертають ефекти, а не сенс твору? Як цього можна уникнути?

ЗАВДАННЯ ДЛЯ ОБГОВОРЕННЯ (на вибір)

Репетиція вистави
«Марко Лукич»

Імерсивна вистава «Марко Лукич» (м. Кропивницький, фрагмент, <https://cutt.ly/5tobzyTV>).

Чому, на твою думку, сучасному глядачеві вже недостатньо просто сидіти в кріслі й спостерігати за подіями на сцені?

Як ти думаєш, що відчуває глядач, коли актор / акторка звертається саме до нього або веде у новий простір? Поміркуй, чи може імерсивний театр замінити традиційний, чи це просто нова форма співіснування.

2. Театр – це не лише розвага чи фантастичне дійство. Це надзвичайно потужний інструмент для обговорення найгостріших проблем світу, в якому ти живеш. Такий театр прагне не розважати, а змусити діяти.

Документальний театр: ці п'єси не вигадані. Вони створені на основі реальних історій, інтерв'ю з очевидцями, новинних статей чи архівних документів. Актори не «грають» вигаданих персонажів, вони досліджують реальні події. Наприклад, п'єса може бути складена з прямих цитат людей, які пережили певну кризу.

Соціальний театр – проекти, що порушують важливі теми, які, можливо, тебе особисто турбують: екологія, рівність, права людини, війна, булінг. Мета такого театру – не дати відповіді, а винести проблему на публічне обговорення.

Документальна вистава «Не плач, мій доме, стрінемось» (уривок, <https://cutt.ly/gton4OJ1>).

Соціальні вистави «Німий біль», «Без страху» (на вибір, <https://cutt.ly/NtomrUAP>, <https://cutt.ly/ntomopUP>).

Які проблеми порушено в цих виставах? Чому документальний театр обирає реальні історії замість вигаданих сюжетів? Як ти вважаєш, чи може театр допомогти суспільству краще зрозуміти кризу, травму або несправедливість? Які проблеми, порушені в соціальних виставах, ти вважаєш найактуальнішими сьогодні? Про яку сучасну проблему, на твою думку, потрібно створити документальну або соціальну виставу?

ТВОРИ НА ДОЗВІЛЛІ (на вибір)

Творча майстерня

1. **«Театр твого дня»:** опиши у формі сценарію одну зі своїх звичайних ситуацій (наприклад, суперечка в чаті або підготовка до контрольної) з використанням прийомів театру абсурду (нарочито нелогічні діалоги).

2. **Колективний проєкт «Створюємо іммерсивний театр».** Оберіть будь-який уривок із класичної української літератури (наприклад, Івана Карпенка-Карого, Лесі Українки, Михайла Коцюбинського, Григора Тютюнника). Обговоріть, як

звична літературна сцена може ожити в реальному просторі та перетворити людину з читача на співтворця події.

Створіть короткий режисерський опис, у якому визначте:

- де саме відбуватиметься дія? Це може бути кімната, подвір'я, коридори школи, старий будинок, парк або навіть кілька локацій, між якими рухаються глядачі;
- як актори / акторки взаємодіятимуть із простором? Чи входитимуть у контакт із глядачами? Які емоції або дії вони мають підсилювати завдяки близькій присутності глядача?
- яку роль отримають глядачі? Чи будуть вони «невидимими» спостерігачами, чи стануть учасниками подій – помічниками, свідками, посередниками? Чи зможуть вони впливати на хід сцени (наприклад, обирати, за ким із героїв іти)?
- які звуки, світло, рух або предмети допоможуть глядачам відчувати себе всередині літературної сцени? Чи використаєте сучасні технології (відео-проекції, мобільний телефон тощо)?

3. **Колективний проєкт «Створюємо соціальну або документальну міні-виставу».**

- Оберіть тему, яка вас хвилює (війна, булінг, екологія, права людини тощо). Зберіть два-три реальні матеріали: короткі інтерв'ю, цитати, новини, спогади або фото.
- Створіть задум вистави: яку проблему хочете порушити; де відбуватиметься дія (простір); які ролі будуть; які реальні слова або факти використаєте. Продумайте, на яку реакцію очікуєте від глядачів і як її можна посилити.

1, 2 – Театральні постановки в різних середовищах

ЗАПИТАННЯ ДЛЯ УЗАГАЛЬНЕННЯ

1. Які новації відбулися в театральному мистецтві впродовж останнього століття? Як сучасний театр «розповідає» свої історії?
2. Наведи приклади, як технології можуть бути повноцінними акторами або декораціями в театрі 21 століття.
3. Поясни різницю між традиційним та іммерсивним театром з точки зору твоєї ролі як глядача / глядачки.
4. Чому, на твою думку, сьогодні так активно розвивається документальний і соціальний театр?

Мистецтво розповіді: створення світів

Уяви темну залу, приглушене світло, перші звуки музики... І ось – історія оживає просто перед тобою. Так починається **кіно** – мистецтво, яке одночасно бачиш, чуєш і відчуваєш.

Від перших чорно-білих коротких роликів до фільмів із вибуховими ефектами минуло трохи більше ніж сто років. Але головна мета кіно не змінилась: занурити глядача у світ почуттів і фантазії. Мова кіно – це поєднання в унікальний художній світ багатьох мистецтв: літератури (сюжет і діалоги), живопису (композиція та колір), театру (гра акторів і мізансцени) й музики (емоційний настрій).

Водночас кінематограф має особливі, притаманні лише йому засоби. Найважливішим є *монтаж* – поєднання окремих кадрів фільму або звукових треків у єдине ціле. Завдяки монтажу режисер може «зшити» сцену, зняту в різних місцях і в різний час, так, що вона сприймається як безперервна дія. Саме він диктує ритм, переходить й логіку подій на екрані.

Кінематограф – це справжній майстер фокуса. Він може змусити тебе бачити саме те, що потрібно режисеру. І робить це за допомогою зйомки різних *планів* і *ракурсів*. Плани зйомки можна назвати «масштабом емоцій». Загальний (дальній) план відкриває простір, у якому розгортаються події: панорамний краєвид, міська вулиця чи натовп людей. Він передає відчуття простору й масштабу, допомагає глядачу зорієнтуватися в часі та місці дії.

Середній план дає змогу побачити людину в дії: як вона рухається, спілкується, взаємодіє з простором. Це ніби «золотий баланс» між подією і героєм чи героїнею. Так знімають більшість сцен у драматичних фільмах або серіалах, коли важлива мова тіла й контекст.

Великий план – це максимальне наближення. Ми бачимо очі, посмішку, тремтіння рук. Такий кадр відкриває внутрішній світ персонажа, його справжні почуття. Пригадай, як камера фокусується на очах головного героя перед важливим рішенням – це момент істини.

Ракурс зйомки – це кут, під яким камера «дивиться» на героя чи об'єкт. Він може повністю змінити настрій сцени: якщо камера знизу – герой / героїня здаються сильними, владними, деколи навіть загрозливими; якщо зверху – навпаки, маленькими й беззахисними; фронтальний ракурс допомагає відчути близькість, довіру; погляд збоку чи через плече створює ефект присутності, ніби ми спостерігаємо за подією.

Чому режисери називають монтаж і ракурс мовою кіно? Як ракурс може зробити героя сильним, упевненим або, навпаки, беззахисним? Пригадай свій улюблений фільм: які плани в ньому переважають – загальні, середні чи великі? Чому саме такі?

«Фокусна точка. Як керувати увагою глядача» (<https://cutt.ly/htqMQMdJ>).

Сьогодні важко уявити фільм без спецефектів – саме вони переносять нас у далекі галактики, знайомлять із динозаврами чи дозволяють бачити, як супергерої ширяють над містом. За цією «магією» стоїть команда художників, техніків, програмістів і режисерів, які перетворюють найсміливіші фантазії на кінореальність.

Хромакей (green screen) (1). Актор грає на тлі зеленого екрана, який потім замінюють будь-яким фоном – від океану до Марса. Так знімають багато сцен сучасних фільмів.

Захоплення руху (motion capture) (2). Костюм із датчиками фіксує рухи актора, а програма переносить їх на цифрового героя. Так «ожили» Голлум, мешканці Пандори та багато персонажів Marvel.

Цифрове моделювання обличчя (3). Спеціальні алгоритми дозволяють «омолоджувати» чи «зістарювати» героїв. Наприклад, у фільмі «Ірландець» Роберт Де Ніро з'являється одразу в кількох вікових версіях.

Дублювання (4). Один актор може з'являтися в кадрі в кількох ролях, наприклад граючи близнюків.

Поєднання анімації та реального відео (5). Мальовані персонажі та актори взаємодіють в одному просторі – як у «Космічному джемі» чи «Пісні моря».

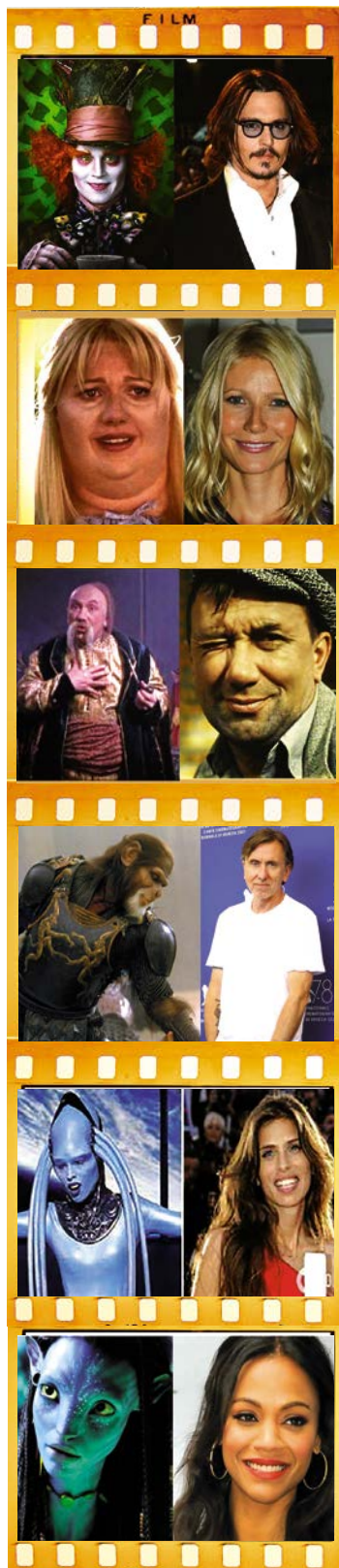
Ефект «час кулі» (Bullet Time) (6). Камера ніби завмирає й обертається навколо героя. Саме так у «Матриці» Нео ухиляється від куль.

Аніматроніка. Роботи та ляльки, які рухаються як живі. Саме так ожили динозаври в «Парку Юрського періоду» без використання комп'ютерної графіки.

Попри всі технології, справжня магія кіно народжується з людської уяви. Жоден комп'ютер не замінить щирість і талант, що роблять вигадку живою.

Як спецефекти впливають на сприйняття фільму – допомагають чи відволікають? Які з наведених ефектів тебе найбільше вразили і чому? Чи можуть технології повністю замінити акторів і декорації? Чи зникне «душа кіно», коли все створюватиме комп'ютер?

Створити справжню атмосферу фільму неможливо без тих, хто залишається за кадром. Це «невидимі» майстри – гримери, костюмери, художники-декоратори. Саме вони формують цілий світ, у якому кожна зморшка, гудзик чи подряпина на стіні допомагають глядачеві повірити у вигадану історію. Ми не завжди помічаємо цю роботу свідомо, але саме вона змушує нас співпереживати героям, боятися, захоплюватися або вірити в те, що відбувається на екрані.

Грим у кіно – це не просто фарба на обличчі. Це перетворення людини на персонажа, яке змінює її вік, настрій, навіть сутність. Фарби, перуки, накладки, латекс, спеціальні текстури – усе це інструменти гримера. Його завдання – зробити образ переконливим і живим. До гриму актор – звичайна людина. Після кількох годин роботи майстра він стає тим, у кого ми віримо: старцем, фантастичною істотою або культовим героєм. Завдяки гримерам актори можуть за кілька годин «постаріти» на десятиліття, як в «Оппенгеймері», або перетворитися на позаземних істот, як у «Аватарі».

Для створення складних образів використовують рідкий латекс – він висихає просто на шкірі й утворює нову фактуру, форму чи навіть «шрами». Іноді грим може важити кілька кілограмів і потребує годин копіткої роботи, але саме він насамперед визначає, яким ми запам'ятаємо героя. Наприклад, легендарного Джокера чи Джека-Горобця.

Костюм – це мова персонажа. Художник із костюмів обирає тканини, кольори й форми так, щоб вони відображали час, місце дії й характер героя (с. 107). Один аксесуар може змінити враження про персонажа. Костюм може підказати, ким є герой, ще до того, як він заговорить: сміливцем чи боягузом, володарем чи жертвою обставин. Наприклад, у фільмі «Барбі» колір костюма стає символом цілого світу, а в «Дюні» костюми допомагають героям вижити в пустелі – функція і краса зливаються в єдине ціле.

Декорації – це візуальна магія кіно. У павільйонах створюють цілі світи – міста майбутнього, середньовічні замки, казкові ліси чи космічні кораблі. Часто глядач не здогадується, що величезні простори на екрані можуть бути лише частиною декорації, а все інше «домальовує» уява та камера. Над декораціями працюють цілі команди – від будівельників і художників до інженерів світла та механіків.

Кіно – це не лише актори й камери. Це колективна творчість сотень людей, які створюють ілюзію життя, щоб ми, глядацька спільнота, могли відчутти диво. Іноді саме ті, кого не видно, – творять найбільше.

Чому професії гримера, костюмера та художника-декоратора називають «невидимими»? Як грим і костюм допомагають актору чи актрисі створити переконливий образ? Чи можна вважати грим і костюм окремими видами мистецтва, чи це лише технічна робота? Чи справедливо, що актори отримують славу, а митці за кадром здебільшого залишаються в тіні?

ТВОРИ НА ДОЗВІЛЛІ (на вибір)

1. «Моє кіноперевтілення». Обери улюбленого літературного чи кіногероя / кіногероїню й опиши, як би ти створив(-ла) його образ: який грим потрібен; який костюм пасує; які декорації підкреслять атмосферу?

2. «Команда мрії». Уяви, що ти режисер / режисерка. Склади короткий опис сцени з майбутнього фільму (жанр – на вибір) і розподіли завдання між командою: хто відповідатиме за грим, костюми, декорації, світло, спецефекти.

3. «Історія одного костюма». Намалюй або опиши костюм персонажа, який розповідає історію про свого героя / героїню: ким вони є, що пережили, як почуваються.

4. «Кіно без камер». Уяви, що ти – художник-декоратор. Створи ескіз або словесний опис декорацій до сцени, яку можна було б зняти без спецефектів, лише за допомогою світла, кольору та предметів.

5. «Секрет магії». Пригадай фільм, який тобі до душі, й спробуй розгадати таємницю його атмосфери: що саме допомагає створити настрій і занурити глядачів у світ стрічки? Це може бути грим, що перетворює акторів на казкових істот, костюми, які розповідають про характер і час, декорації, що формують простір дії, або спецефекти, завдяки яким неможливе стає реальністю. Зверни увагу, як усі ці елементи працюють разом, аби передати емоції, стиль і настрій фільму.

1 – Хоббітон з кінофільму «Володар перснів»;
2 – Місце зйомки кінофільмів про Гаррі Поттера

ЗАПИТАННЯ ДЛЯ УЗАГАЛЬНЕННЯ

1. Чи може сучасне кіно з його спецефектами викликати такий самий «шок» або захват, як у перші роки кінематографа, коли глядачів дивував потяг на екрані? Наведи приклади.
2. Який прийом кіномови (монтаж, план, ракурс) найкраще передає емоції героїв? Чому?
3. Які сучасні спецефекти ти вважаєш найважливішими для фантастичного кіно? Чи можуть спецефекти зробити кіно кращим і чи здатні вони замінити гру акторів? Як змінилося б кіно, якби фільми знімали лише в реальних локаціях?
4. Обговоріть на прикладах відомих фільмів, як зміна плану впливає на емоційну напругу сцени.

Костюми
кіногероїв

Мистецтво розповіді: створення світів

Кадр із кінофільму
«Титанік»
(реж. Джеймс
Кемерон)

Кінофільм «Титанік» (фрагмент, <https://cutt.ly/vtovkF7x>).
Селін Діон. My heart will go on (<https://cutt.ly/gtob4Ks4>).
В. А. Моцарт. Опера «Чарівна флейта». Пісенька Папагено.
Екранізація І. Бергмана (<https://cutt.ly/htobveVx>).
«За двома зайцями». Пісня Голохвастова (<https://cutt.ly/MtovcNrR>).

Пригадай і назви пісні – «візитівки» улюблених кінофільмів.
Поміркуй про їхню роль у фільмі.

«За двома
зайцями» (реж.
Віктор Іванов)

У сучасному кіно звук не менш важливий, ніж зображення. Його створюють за допомогою новітніх технологій, щоб глядачі могли відчувати себе всередині подій, а не просто спостерігати за ними. Сьогодні в кінематографі використовують багатоканальні системи звукопередавання, які дозволяють звукам рухатися навколо глядача. Dolby Stereo, Dolby Digital, Dolby Atmos, DTS, IMAX Sound – це найвідоміші формати, які створюють ефект «об'ємного звуку». Завдяки їм ми можемо почути, як літак пролітає над головою або як герой іде позаду нас – навіть якщо ми сидимо в кінотеатрі. Такі системи складаються з десятків гучномовців, розташованих по колу: спереду, з боків, позаду й навіть угорі. Вони створюють аудіопростір, де кожен звук має своє місце.

Часто звук записують і редагують на комп'ютері: додають ефекти, змінюють напрям руху звуку, створюють ілюзію відстані або шумів довкілля. Завдяки цьому звук стає об'ємним, а кіно перетворюється на майже реальний світ. Глядач не просто бачить історію – він її чує, відчуває й переживає.

МИСТЕЦЬКА ГРАМОТНІСТЬ. Звук у кіно – це не лише слова героїв, а й шуми, дихання, кроки, відлуння, тиша. Він створює атмосферу, розкриває емоції та характер персонажів.

- Музика у фільмі – «емоційний підсилувач» зорових вражень; вона допомагає передати почуття героїв, настрій сцени, драматизм чи радість.

- Закадрова музика – виражає те, що герої не кажуть словами: тривогу, кохання, самотність, перемогу.

- Звуковий монтаж – це мистецтво поєднання голосів, шумів, музики. Завдяки йому сцени поєднуються не лише зображенням, а й емоційно.

Що таке закадрова музика й яку роль вона відіграє у створенні атмосфери фільму? Як поява технологій Dolby, Surround чи Atmos змінила сприйняття кіно?

Звуковий монтаж – це мистецтво поєднання, редагування та балансування звуків у фільмі. Це величезна робота, яку виконують після зйомок.

Під час монтажу звукорежисери створюють справжню «звукову картину» фільму. Вони поєднують репліки акторів, шум кроків, шелест листя, вибухи, музику й тишу; вирішують, який звук має звучати голосніше, а який – ледь чутно; добирають ефекти, щоб підсилити емоцію – наприклад, гул грози перед бурею або ледь помітний стукіт годинника у хвилину напруження.

Гарний звуковий монтаж допомагає зв'язати сцени за змістом і настроєм, навіть якщо вони зовсім різні. Інколи звук починає «вести» глядача – з'являється раніше, ніж кадр, натякаючи, що буде далі. Навіщо це потрібно? Звук у кіно не лише супроводжує дію – він створює її сенс і настрій. Саме тому професійні режисери приділяють йому стільки ж уваги, як і світлу чи акторській грі.

Сьогодні озвучування – це поєднання мистецтва і технології: воно допомагає оживити емоції, зробити простір фільму глибшим і реальнішим, а глядача чи глядачку – частиною екранної історії.

Арія Діви Плавалагуни з к/ф «П'ятий елемент» (<https://cutt.ly/DtOHbSOW>).

Арія Діви Плавалагуни у фільмі поєднує оперну традицію та електронне звучання, створюючи унікальний «космічний» стиль. У сцені звучать надзвичайно складні вокальні пасажі, частину яких було цифрово змонтовано й оброблено, адже виконати їх у такому темпі людському голосу майже неможливо. Як музика, голос і візуальний образ персонажа працюють разом, щоб створити атмосферу цієї сцени? Як у цьому фрагменті використано звуковий монтаж?

1 – Афіша до кінофільму «Співак джазу»;
2 – Кадр з кінофільму «П'ятий елемент» (реж. Люк Бессон);
3 – Кадр із кінофільму «Володар перснів: Братерство персня» (реж. Пітер Джексон), (<https://cutt.ly/xtOHkbWv>)

ЗАВДАННЯ ДЛЯ ОБГОВОРЕННЯ (на вибір)

1. Світ кіно неможливо уявити без музики, яка часто стає такою ж культовою, як і сам фільм. Серед найвідоміших композиторів, чий саундтреки увійшли в історію, варто виділити *Джона Вільямса*, *Ганса Циммера*, *Енніо Морріконе* та *Ніно Рота*. Ці композитори, використовуючи симфонічні оркестри, електроніку чи мінімалістичні мотиви, створюють звукові світи, які не просто супроводжують сюжет, а й додають глибини, напруги та незабутніх емоцій кожній кінострічці. Українські композитори також створюють

музику до кіно, що не лише супроводжує дії на екрані, а й підкреслює глибину задуму режисера.

(На вибір). Джон Вільямс. Марш імперії (к/ф «Зоряні війни», <https://cutt.ly/ltovQBud>).

Ганс Циммер. (к/ф «Дюна»). Ennio Morricone. Chi Mai. «Професіонал» (<https://cutt.ly/xtovBX9E>).

Ніно Рота. (к/ф «Хрещений батько», <https://cutt.ly/Btov3r7z>).

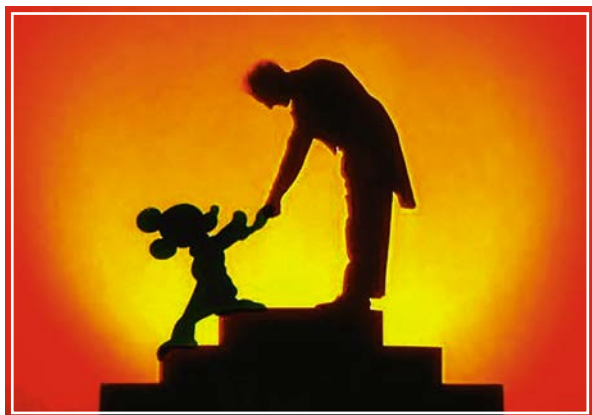
Ігор Поклад. (м/ф «Як козаки у хокей грали», на вибір, <https://cutt.ly/6tov7vVY>).

Яка з почутих мелодій справила на тебе найсильніше враження і чому? Як ти вважаєш, чи може музика змінити моральний чи емоційний зміст сцени? Які засоби використав композитор, щоб створити таке враження? Чому музика в кіно іноді говорить про героїв більше, ніж слова? Чи можна уявити улюблений фільм без його музичної теми?

2. «Класика оживає на екрані». Першою спробою поєднати музику, зображення й просторовий звук став анімаційний фільм «Фантазія» (1940 р., студія Волта Діснея). Це був справжній експеримент, у якому музика класичних композиторів ожила в образах анімації. Глядач не просто чув музику – він опинявся всередині неї, адже звук буквально «оточував» його з усіх боків. У «Фантазії» не було діалогів і традиційного сюжету – історію розповідала сама музика, а малюнки лише візуалізували її емоції, ритм і характер. Цей фільм став не лише технічним проривом, а й важливим кроком у популяризації класичної музики серед широкої аудиторії – особливо дітей і підлітків.

Волт Дісней. М/ф «Фантазія» (1940), (фрагмент, <https://cutt.ly/UtonlThe>). Й. С. Бах. Токата і fuga.

Які враження викликає мультфільм «Фантазія»? Як класичний твір звучить у поєднанні з анімацією? Чи можна сказати, що завдяки мультфільму класична музика «стає ближчою» до сучасного глядача? Поясни. Поміркуй, чи може мультфільм навчати музичної культури й розвивати художній смак. На дозвіллі переглянь мультфільм у повному обсязі. Дізнайся, які твори музичної класики в ньому звучать.

ТВОРИ НА ДОЗВІЛЛІ (на вибір)

Серед професій майстрів творення кінозвучання є *саунд-дизайнери*, які створюють звуки, яких не існує в природі. Наприклад, гарчання гігантського монстра Годзілли або різноманітні магичні звуки у фільмах про Гаррі Поттера тощо. Дизайнер звуку використовує щось максимально схоже за звучанням і починає «ліпити» з нього дещо чарівне за допомогою різних комп'ютерних програм. Безперечно, робота дуже цікава, але вимагає неймовірної фантазії!

1. Створи звук для кадру. З-поміж твоїх власних відео в гаджеті обери одне. Придумай і запиши (або опиши) звукове оформлення до нього: які шуми, ритми, інтонації потрібні? Яка музика найкраще підкреслить настрій відео?

2. Експерименти з настроями. Обери будь-який короткий відеофрагмент (наприклад, з мультфільму чи кліпу) та добери до нього різну музику – веселу, драматичну, спокійну. Поміркуй, як змінився емоційний зміст сцени після заміни звукового супроводу.

3. Створи із власних фото й відео колаж і добери для нього *звукову візитівку* (звучання музичного інструмента, ритми або навіть *звуки довкілля* – шум вітру, кроки, голоси), що найкраще передає твій характер чи настрій певного дня.

Артем Пивоваров та Христина Соловій «Мовою вітру» на саундтрек до мультфільму «Мавка. Лісова пісня» (<https://cutt.ly/XtOHZgjc>).

ЗАПИТАННЯ ДЛЯ УЗАГАЛЬНЕННЯ

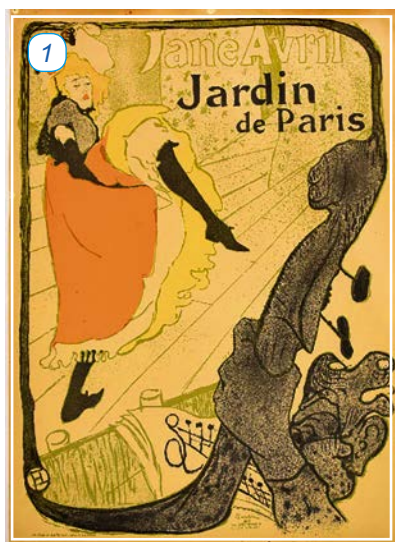
1. Чому звук у кіно вважають «партнером зображення», а не просто супроводом? Які функції може виконувати музика у фільмі (емоційна, ритмічна, сюжетна тощо)?
2. Поміркуй і розкажи із власного досвіду, як різні жанри кіно (драма, жахи, мультфільм, комедія) використовують звук по-різному.
3. Чому вважають, що звук у кіно здатен «керувати» емоціями глядача?
4. Наведи приклади фільмів чи мультфільмів, де саме музика створює головне враження.

За бажання досліді:

- звуковий дизайн у різних жанрах: обери і переглянь декілька фільмів різних жанрів (жахи, фентезі, комедія, трилер, мелодрама та ін.); проаналізуй, які звуки / музичні інтонації характерні для певного жанру? Як аудіо створює жанрову впізнаваність?
- еволюцію звуку в кіно: звукове оформлення старого і сучасного кіно (німе кіно – перші звукові фільми – сучасний Dolby Atmos); проаналізуй, чим відрізняється роль музики? Як змінилася емоційність сприйняття твору? Чи може старий фільм бути «звуково» переконливим сьогодні?

Мистецтво розповіді: створення світів

1 – Анрі де Тулуз-Лотрек.
Плакат до виступу Жан Авріль
у «Жарден де Парі». 1893 р.;
2, 3 – Енді Воргол. «Ads
(Portfolio)». 1985 р. Шовкографія

Реклама – це частина нашого інформаційного середовища. Щодня людина стикається з тисячами рекламних повідомлень – від 4 000 до 10 000 – у соцмережах, на вулиці, у транспорті, на білбордах та стікерах. Однак реклама – це не лише «двигун прогресу», а й своєрідне мистецтво, здатне впливати на наші емоції. Чому це важливо? Якісна реклама привертає увагу завдяки виразним образам, вдалим історіям і творчим рішенням – так само, як і твори мистецтва. Креативні рекламні ролики нагадують короткі фільми, а естетичні постери нерідко хочеться зберегти.

Сучасна реклама формує наші вподобання, тренди, мову й навіть почуття гумору. Мистецтво при цьому є її «ДНК»: дизайн, кольори, музика, фотографія й кіно створюють основу для виразних рекламних повідомлень. Рекламисти активно співпрацюють із художниками та використовують прийоми з різних видів мистецтва. Уміння «читати» рекламу – важлива навичка. Вона допомагає розвивати критичне мислення та захищає від можливих маніпуляцій.

Пригадай і порахуй, скільки рекламних повідомлень ти зазвичай бачиш протягом дня. Зверни увагу на рекламу в соцмережах, на вулиці, у транспорті чи в магазинах. Подумай, які з цих повідомлень викликали в тебе емоційну реакцію, – і поясни, чому саме вони привернули твою увагу.

Реклама виникла практично одночасно з торгівлею – ще в давнину люди придумували символи та вивіски, щоб привернути увагу до своїх товарів. У Давньому Єгипті на стінах писали оголошення про продаж рабів, в античних містах глашатаї вигукували новини (перша «аудіореклама»). Художники другої половини 19 століття відкрили еру красивого рекламного плаката / афіші для кабаре. Зокрема, плакат «Жарден де Парі» (1893) – це приклад того, як реклама стала мистецтвом.

У середині 20 століття ця форма комунікації буквально «увірвалася» в кожен дім з регулярними «рекламними паузами» на телебаченні. Це стало поштовхом до розвитку потужної індустрії, яка швидко почала формувати нові підходи до масової культури.

Рекламний бум став однією з причин появи попарту. Енді Воргол стверджував своїми роботами, що світ споживання теж може бути мистецтвом, використовуючи у картинах комерційні зображення. Рекламисти швидко підходили до естетики попарту й активно застосовують її досі.

Обговори з однолітками, як змінилося поєднання мистецтва й реклами з часом. Порівняй рекламу Анрі де Тулуз-Лотрека та Енді Воргола з прикладом сучасної реклами за твоїм вибором.

МИСТЕЦЬКА ГРАМОТНІСТЬ. Реклама «розмовляє» з нами не лише словами, а й мовою образів – через колір, шрифт, композицію та символи. Вміючи їх «читати», ми краще розуміємо приховані меседжі.

- *Колір* миттєво викликає емоції. Червоний привертає увагу, пов'язаний із пристрастю та небезпекою, тому його часто використовують у фастфудах і розпродажах (McDonald's, Coca-Cola). Синій асоціюється зі спокоєм та довірою (наприклад, логотип Facebook), жовтий – із радістю й теплом, зелений – із природою та екологічністю (вибір екобрендів). Єдність кольорів (фірмова палітра) підвищує впізнаваність бренду до 80 % (наприклад, червоний для Coca-Cola).

- *Шрифт* передає характер бренду. Прості шрифти без засічок виглядають сучасно й добре читаються з екрана чи білборда, а класичні з засічками створюють відчуття елегантності й престижу (наприклад, Dior).

- *Правило секунди:* рекламний слоган має «зчитуватися» за секунди.

- *Композиція* керує увагою глядача. Часто використовують правило третин: головний елемент зміщують від центру, щоб зображення було динамічнішим. Контраст (світлий текст на темному тлі), мінімалізм і достатньо вільного простору допомагають виділити головне. Перевантаженість деталями заважає сприйняттю – таку рекламу швидко «проскролюють».

- *Візуальна мова реклами* – це система символів, які разом за секунди доносять ідею. Важливо пам'ятати: її можна використовувати чесно, але іноді вона стає інструментом маніпуляцій.

- *Відеореклама* працює ще потужніше, адже поєднує звук і зображення. Музичний супровід задає настрій із перших секунд: швидка ритмічна музика створює енергію та драйв, повільна й м'яка – атмосферу довіри чи затишку. Часто бренд має впізнаваний аудіологотип – короткий звук чи мелодію, яка миттєво викликає асоціацію з компанією.

- *Відеозображення* допомагає розповісти історію: великі плани обличчя розкривають емоції, динамічний монтаж утримує увагу, а символічні кадри підсилюють меседж. Завдяки поєднанню кадру й музики відеореклама впливає одночасно на почуття й пам'ять, тому її ефект часто найсильніший.

Постер серіалу
«Моя солодка
брехня»

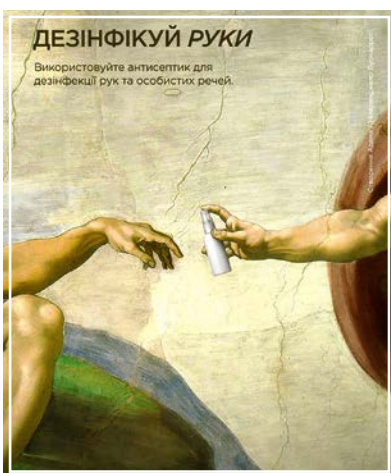
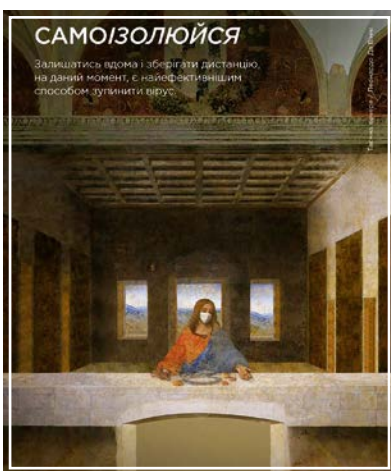
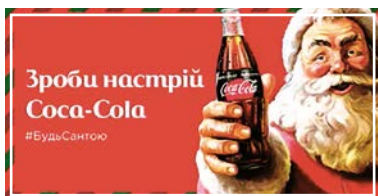
Рекламні ролики (<https://cutt.ly/stomsxwm>, <https://cutt.ly/ftomfDsW>, <https://cutt.ly/rtomh9U3>, <https://cutt.ly/dtomzQkA>, <https://cutt.ly/StomcGom>).

Проаналізуй рекламу як твір мистецтва. У чому головна концепція реклами? Чим вона відрізняється від звичайних комерційних оголошень? Які емоції ти відчуваєш, коли її бачиш? Чому саме? Що в ній зроблено особливо якісно (зйомка, монтаж, ілюстрація, музика, стиль)? Чому культові рекламні ролики сьогодні сприймаються майже як короткометражні фільми? Чи є в рекламі щирий, важливий або глибший зміст, окрім суто продавання товару? Зроби висновок.

ЗАВДАННЯ ДЛЯ ОБГОВОРЕННЯ (на вибір)

1. Сьогодні межа між рекламою та мистецтвом майже зникає. Рекламисти часто переосмислюють відомі картини, створюючи яскраві та жартівливі меседжі. Мону Лізу «розчісували» в рекламі шампуню, «Крик» Мунка використовували для морозива, а сюжети Мікеланджело багато разів з'являлися на білбордах. Lexus і Lipton зверталися до образів С. Далі (зокрема, картини «Постійність пам'яті»), Samsung пропонував «побачити шедеври» на своїх екранах, а Dior поєднав моду, музику гурту Depeche Mode й Версаль у своїх відеорекламах. Сучасна реклама сама стала частиною масової культури: її збирають у музеях, культові ролики на YouTube сприймають як короткі фільми, а різдвяні кампанії на кшталт Coca-Cola увійшли в історію і вплинули навіть на образ Санта-Клауса.

Dior. Secret Garden (<https://cutt.ly/VtovgEM5>). Реклама телевізорів Samsung (<https://cutt.ly/qtovhBeB>).

Чому, на твою думку, межа між мистецтвом і рекламою майже зникла? Які емоції або асоціації бренди хочуть викликати, звертаючись до відомих картин? Чи може реклама бути мистецтвом, якщо її мета – продавати? Що робить рекламу мистецькою – ідея, емоція чи візуальна мова?

2. Сучасна реклама – це не лише про продаж. Вона здатна впливати на суспільство, підтримувати цінності та об'єднувати людей. Під час карантину 2020 року кампанія «Мистецтво на карантині» показала, як реклама може дотепно й ненав'язливо нагадувати про важливі правила безпеки, переосмислюючи сюжети відомих картин. Під час повномасштабної війни реклама стала потужним патріотичним інструментом. Кампанія Be Brave Like Ukraine (с. 115) представила сміливість як національний бренд, надихаючи світ підтримувати Україну. Мінімалістичний дизайн і сильний зміст довели: одна ідея може стати голосом цілої країни. Не менш важливою є соціальна реклама. Організація UAnimals створює плакати (с. 115), що закликають до співчуття та відповідального ставлення до тварин.

Чому реклама сьогодні виконує не лише комерційну, а й соціальну та патріотичну функції? Як візуальні образи в рекламі допомагають донести меседж швидше, ніж текст?

Чим соціальна реклама відрізняється від комерційної з точки зору мети та емоційного впливу? Які соціальні теми, на твою думку, сьогодні потребують найпотужнішої рекламної підтримки?

Реклама – це командне мистецтво, у якому працюють фахівці з різних сфер. *Маркетологи* досліджують ринок, визначають цільову аудиторію та канали просування, ставлять завдання творчій команді й аналізують результат. *Копірайтери* створюють тексти й слогани, що привертають увагу та підкреслюють переваги продукту. *Графічні дизайнери* відповідають за візуальну частину реклами: макети, логотипи, банери, кольори й композицію. *Артдиректор* формує основну ідею кампанії, керує командою, стежить, щоб текст, дизайн і відео працювали в єдиному стилі. *Моушн-дизайнери* оживляють графіку, створюючи анімації, заставки та інфографіку для цифрової реклами.

Рекламна індустрія залучає й інших спеціалістів: режисерів, фотографів, акторів, музикантів, вебдизайнерів і SMM-фахівців (ведуть соцмережі). Якщо тобі цікаво створювати яскраві ідеї, які побачать тисячі людей, рекламні професії можуть стати шляхом до творчої та захопливої кар'єри.

ПРОЄКТ

Груповий мініпроект «Рекламний стартап». Уявіть себе фахівцями рекламної індустрії. Оберіть роль: дизайнер, копірайтер, маркетолог або артдиректор. Придумайте концепцію рекламної мінікампанії (наприклад, «Реклама шкільної бібліотеки»). Дійте відповідно до своєї ролі (маркетолог досліджує аудиторію, копірайтер пише слоган, дизайнер робить ескіз, артдиректор координує). Презентуйте проєкт і поясніть, чого було найскладніше досягти в командній роботі.

ТВОРИ НА ДОЗВІЛЛІ (на вибір)

1. Намалюй соціальний плакат. Обери важливу соціальну тему, яка тебе хвилює (екологія, булінг, безпека в інтернеті, підтримка тварин). Придумай короткий слоган – сильну фразу, що чіпляє (не більше ніж п'ять-сім слів).
2. Спробуй себе в ролі режисера / режисерки й зніми коротку відеорекламу. Об'єкт обирай на свій смак: реальний продукт або соціальна проблема. Спочатку придумай сценарій (вступ – розвиток – фінал та слоган). Використай телефон / камеру та відповідну музику. Головне – вкладишся в хвилину й чітко покажи свою ідею.

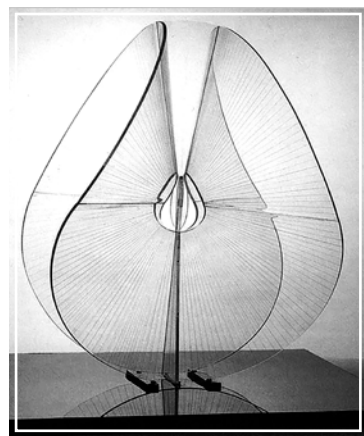

ЗАПИТАННЯ ДЛЯ УЗАГАЛЬНЕННЯ

1. Що спільного між цілями мистецтва і реклами? Яку рекламу ти вважаєш справжнім мистецтвом і чому? Як реклама спонукала тебе замислитися або зворушила?
2. Назви елементи візуальної мови реклами та поясни на прикладі, як кожен із них впливає на глядацьку аудиторію.
3. Назви творчі професії у створенні реклами та вкажи, за що вони відповідають.
4. Як реклама може впливати на суспільні цінності та поведінку людей?

8. Ілюзія та рух: як технології оживляють мистецтво

- 1 – Александр Колдер. Рухливий абстрактний об'єкт;
2 – Наум Габо. Прозора варіація на сферичну тему;
3 – Ентоні Хоув. Кінетична скульптура

Жан Тенґлі. Фонтан Ігоря Стравінського в Парижі (<https://cutt.ly/5tqPPI7e>).

Чотири музичні машини (<https://cutt.ly/8tqPSung>).

Чим ці твори кінетичного мистецтва відрізняються від традиційної скульптури? Фонтан Ж. Тенґлі розташований у міському просторі. Як, на твою думку, його рух і шум впливають на атмосферу майдану, де він розміщений? У чому полягає «музикальність» «Чотирьох музичних машин»? Чи можна назвати звуки, які вони видають, справжньою музикою, чи це скоріше хаотичний шум, піднесений до рівня мистецтва? Які емоції ці твори викликають у тебе? Які сенси вони несуть?

МИСТЕЦЬКА ГРАМОТНІСТЬ. Характерні риси кінетичного мистецтва:

- мистецтво інтерактивне, воно взаємодіє з глядачем;
- основна мета – показати рух, час і зміну, а не просто створити красиву форму;
- твори рухаються (за допомогою моторів, вітру, світла або магнітів);
- використовуються незвичні матеріали – метал, скло, пластик, неон, дзеркала.

Які сенси несе кінетичне мистецтво? Деякі митці вбачали у своїх рухомих конструкціях символ гармонії між природою і машинами. Інші – навпаки, іронізували над технічним прогресом, створюючи машини, що самознищуються, вважаючи, що навіть найрозумніша машина не вічна і може вийти з-під контролю.

У живописі ідеї кінетичного мистецтва трансформувалися в **оп-арт** (від англ. *op art*, *optical art* – «оптичне мистецтво»). Якщо кінетисти-скульптори оживляли матерію, то художники оживляли простір на площині.

Оп-арт відкрив можливості геометричного малюнка у відтворенні руху на площині. В ідеалі, коли глядач / глядачка довго розглядає таку картину, виникає особливий візуальний ефект: елементи композиції ніби мерехтять, пульсують, вигинаються чи занурюються у глибину, хоча сам твір залишається статичним. Художник начебто грається зі сприйняттям глядача, змушуючи свої образи мерехтяти й пульсувати.

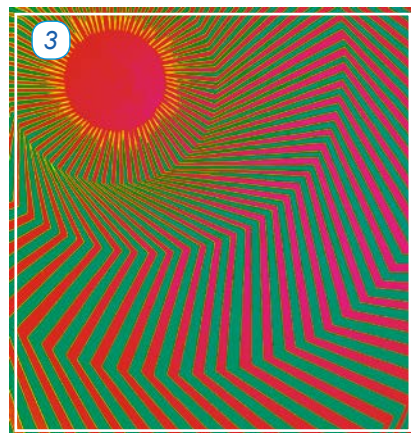
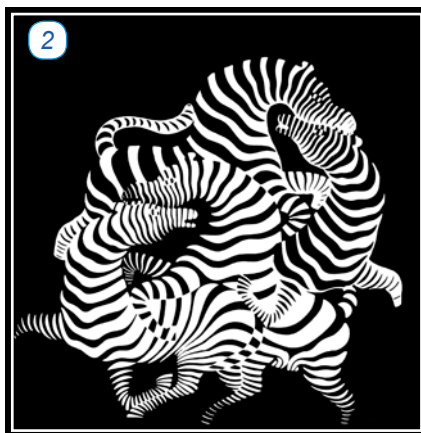
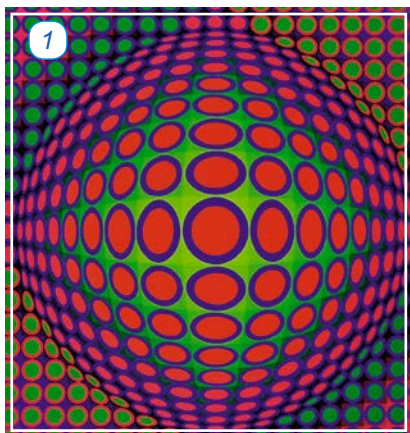
Найяскравіший представник цього напрямку – *Віктор Вазарелі*. Він досягав цих захопливих оптичних ефектів, застосовуючи: комбінації ліній і плям; колірні та тональні контрасти; ритмічні повтори фігур; перетин спіралеподібних і ґратчастих конфігурацій. Сучасні майстри оп-арту часто поєднують малюнок із дзеркалами, лінзами та світлом, щоб підсилити ілюзію.

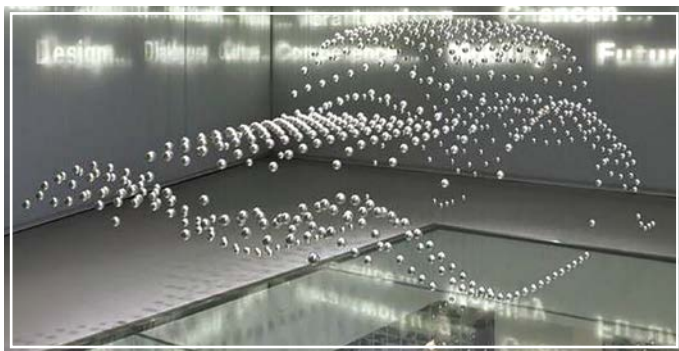
Які емоції чи фізичні відчуття (запаморочення, пульсацію, напругу) викликають картини оп-арту? У який спосіб В. Вазарелі та Б. Л. Райлі досягають такого сильного ефекту, використовуючи лише лінії та контрасти на плоскій поверхні?

Хуліо Ле Парк.
Червона сфера
(<https://cutt.ly/MtOHcLOT>)

ЗАВДАННЯ ДЛЯ ОБГОВОРЕННЯ (на вибір)

Кінетична
скульптура в музеї
BMW

Кінетична скульптура в музеї BMW в Мюнхені: 714 металевих сфер по чергово складаються, ідеально імітуючи форми різних моделей автомобілів (<https://cutt.ly/itqMy49W>).

Сім неймовірних кінетичних скульптур (<https://cutt.ly/xtqMi0d4>).

1. Кінетизм подарував світові не просто нові форми, а нове відчуття мистецтва – як постійного, живого процесу. Сьогодні кінетичне мистецтво вийшло за межі музейних залів і активно застосовується в архітектурі та дизайні. Елементи рухомих композицій використовують для художньої виразності під час оформлення парків, площ, торговельно-розважальних центрів.

На відміну від точності механізмів BMW, багато кінетичних скульптур мають хаотичний, органічний або непередбачуваний рух (наприклад, скульптури, що імітують хвилі, або ті, що рухаються від вітру).

Яке відчуття або емоцію викликає скульптура в музеї BMW? Якими знаннями та вміннями мають володіти розробники твору? Який із цих двох підходів – точність чи відсутність чіткої організації – тобі здається цікавішим для мистецтва й чому? Чи можна сказати, що всі кінетичні скульптури є однаковою мірою творами мистецтва та інженерії? Поясни.

2. Мода завжди прагне ілюзій, і оп-арт може позитивно або агресивно на це впливати. Проаналізуй використання оп-арт-підходів у сучасному одязі (наприклад, сукні, які створюють ілюзію надтонкої талії або нереалістично широких плечей, візерунки, що візуально зменшують або збільшують).

Обговоріть, як можна використовувати оп-арт у моді, щоб він підкреслював індивідуальність і маскував недоліки, а не спотворював фігуру.

3. Дебати «Оп-арт на дорогах. Безпека та естетика». Уявіть, що пішохідні переходи або велосипедні доріжки у вашому місті / селищі оформлено яскравими тривимірними ілюзіями у стилі оп-арту. Обговоріть позитиви й негативи такого рішення в контексті безпеки дорожнього руху, етичного дизайну, можливості маніпуляції зором.

Об'єднайтеся у дві команди і знайдіть аргументи: за (це знизить швидкість, це красиво, це приверне увагу тощо) та проти (оптична дезорієнтація небезпечна для пішоходів, це може спричинити аварії через відволікання водія тощо).

ТВОРИ НА ДОЗВІЛЛІ (на вибір)

1. Сконструй власний мобіль. Візьми дрiт, нитки, кольоровий папір або пластик і створи композицію, яка коливатиметься від подиху повітря, намагаючись знайти ідеальний баланс між формами.
2. Намалюй рух без руху (мініоп-арт). Створи малюнок або колаж, який передає ілюзію обертання чи коливання – за допомогою ліній, контрасту або ритму.

ПРОЕКТ (на вибір)

1. «Оп-арт у світі віртуальної реальності»

Уявіть, що ви – команда дизайнерів VR/AR-гри. Ви створюєте простір, у якому підлога «нахиляється», стіни «дихають», а кольори мерехтять, наче живі. Це виглядає ефектно, але може викликати запаморочення або тривогу у гравців.

Створіть короткий сценарій-попередження (один-два абзаци) для розробників / розробниць VR/AR-ігор або художників / художниць, які використовують оп-арт.

У сценарії поясніть:

- які небезпеки можуть виникати (наприклад, кіберхвороба, дезорієнтація, тривога);
- як можна уникнути шкоди – які ефекти краще не використовувати або як їх обмежити;
- хто має відповідати за безпечний візуальний досвід гравця – художник, програміст чи компанія.

Порада: придумайте яскравий заголовок і додайте коротке гасло, наприклад: «Ілюзія не повинна шкодити!» або «Мистецтво має надихати, а не запаморочувати».

2. «Оп-арт і реклама: етика впливу»

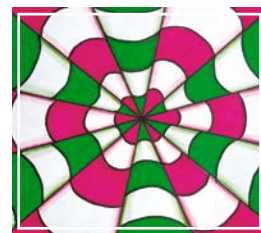
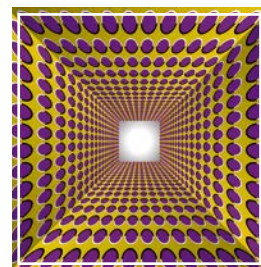
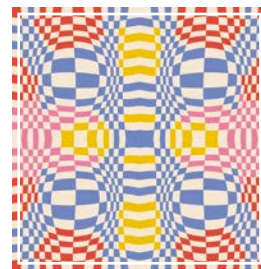
Оп-арт привертає увагу глядацького загалу завдяки зоровим ілюзіям – мерехтливим спіралям, пульсуючим лініям, рухомим формам. Саме тому його часто використовують у рекламі, щоб зробити зображення яскравішим і запам'ятовуваним. Але чи етично застосовувати техніки, які можуть маніпулювати підсвідомістю людини або викликати дискомфорт?

Створіть плакат – кодекс рекламника, який використовує оптичне мистецтво у своїй роботі. Мета – спрямувати діяльність творців реклами на відповідальне й етичне використання мистецтва.

Ваш плакат повинен мати чіткий заголовок і три-чотири короткі правила, оформлені графічно; бути естетичним і зрозумілим, можливо, з елементами оп-арту.

Поради для змісту:

- показати, що мистецтво ілюзії не повинно шкодити глядачам;
- провести межу між «приверненням уваги» і «нав'язуванням»;
- заборонити маніпуляції з підсвідомістю;
- наголосити на помірному використанні яскравих ефектів, щоб уникати «візуального шуму».

ЗАПИТАННЯ ДЛЯ УЗАГАЛЬНЕННЯ

1. Як технічний прогрес 20 століття вплинув на появу кінетичного мистецтва?
2. У кінетизмі глядач / глядачка повинні взаємодіяти з твором. Чи можемо ми назвати мистецтво «живим», якщо воно просто рухається саме по собі, чи його оживляє лише реакція людини?
3. Які почуття та ідеї (наприклад, вічність, хаос, баланс) міг символізувати рух у роботах кінетичного мистецтва?
4. Які художні засоби використовували митці оп-арту для відтворення відчуття руху та пульсації на статичній площині?

Ілюзія та рух: як технології оживляють мистецтво

Ми живемо у світі, де екран і комп'ютер стали новими інструментами митців. **Медіамистецтво** поєднує технології та творчість, перетворюючи ідеї на світло, рух, звук і код. Це мистецтво, у якому межі між живописом, музикою, театром і кінематографом зникають, утворюючи нову мову – мову емоцій і взаємодії.

Сьогодні медіахудожники не просто малюють – вони створюють світи, що реагують на тебе. Інтерактивні інсталяції, VR-простори та голографічні перформанси дозволяють глядачу чи глядачці стати частиною події. У віртуальній реальності ти можеш пройти крізь зоряне небо, доторкнутися до хвилі чи побачити, як твій рух викликає каскад світла. Наприклад, *Рефік Анадол* (Refik Anadol) створює «живі» картини з даних, які рухаються, переливаються, реагують на музику. Його роботи нагадують сон, де штучний інтелект малює за допомогою мільйонів зображень із пам'яті людства.

Переглянь кілька колекцій митця (наприклад, *Machine Hallucinations*, *Winds of Boston*, *Living Architecture*). Зверни увагу, з яких джерел він бере дані – фотографії, відео, звуки, метеодані, архітектурні архіви тощо. Порівняй творчість Refik Anadol із традиційним мистецтвом.

Refik Anadol. Звуковий артперформанс (<https://cutt.ly/6twHEy4z>).

Музика в медіамистецтві не просто супроводжує зображення, а створює атмосферу, підсилює емоційний вплив і формує ритм усього твору. Допомогає глядачеві / глядачці «зануритися» у твір, викликає потрібні почуття – від спокою до напруги, від натхнення до тривоги. У відеоінсталяціях чи VR-проектах звук може змінюватися залежно від руху глядачів, утворюючи унікальний звуковий простір. **Саунд-арт** – напрям, де саме звук стає головним матеріалом творення; митці та мисткині експериментують з тембрами, природними шумами, голосами чи електронними ефектами.

Alex Zimenko. Саунд-арт (<https://cutt.ly/AtobuFHS>).

Звуковий артперформанс від Лі Ілеї (Li Yilei), (<https://cutt.ly/5tomKBfJ>).

Артпроекти:
1 – Альберто Севезо. Цифрова графіка;
2 – Тай Вілкінс. Репер Lil Wayne (мозаїка з текстів);
3 – Ван Гог. Полотно, що ожили;
4 – Від Моне до Сезанна. Французькі імпресіоністи

Однією з головних ідей медіамистецтва є взаємодія. Глядач уже не пасивний спостерігач, а активний учасник. Наприклад, у мультимедійних шоу Van Gogh Alive або Monet Experience класична музика супроводжує проєкції картин, створюючи відчуття, ніби глядач потрапив усередину картини. Відомі художники Beeple (<https://cutt.ly/2tobpRif>) і David Hockney використовують цифрові технології як інструмент творчості. Beeple створює повністю цифрові роботи, а Hockney малює на iPad, доводячи, що «екран – це нове полотно».

У Токіо діє найбільший у світі музей цифрового мистецтва teamLab Borderless, де всі експонати реагують на рух відвідувачів. Відвідувачі ходять серед анімованих квітів, які розцвітають просто під ногами, або серед хвиль, що реагують на дотик. А простір наповнений ніжними мелодіями, які змінюються залежно від дотиків і рухів людей.

Деякі музиканти створюють композиції разом із штучним інтелектом, наприклад Holly Herndon чи AI-composer AIVA.

Медіамитці ставлять запитання, які хвилюють кожного та кожну. Як технології впливають на людину? Де проходить межа між реальністю і віртуальністю? Чи не губимо ми себе у світі екранів і штучного інтелекту? Їхні твори не лише вражають, а й пропонують замислитися – хто ми у світі, який можна створити натисканням однієї клавіші?

Живе мистецтво Вінсента ван Гога. Париж, (<https://cutt.ly/6twHWvBz>).
Моне: Захопливий досвід. Лондон (<https://cutt.ly/RtwHQSol>).
TeamLab Borderless Teaser Video (<https://cutt.ly/utwHb434>).

МИСТЕЦЬКА ГРАМОТНІСТЬ. Художня мова медіамистецтва є синтетичною – вона об'єднує візуальні, звукові, кінематографічні, театральні та цифрові засоби виразовості.

Основні риси:

- *мультимедійність* – поєднання різних видів мистецтв: зображення, тексту, звуку, відео, світла;
- *інтерактивність* – участь глядачів у створенні чи зміні твору;
- *динамічність* – рух, світло й звук формують відчуття часу і простору;
- *віртуальність* – художній образ може існувати лише у цифровому середовищі, на екрані або в мережі;
- *емоційна зануреність* – твір впливає на всі органи чуття, створюючи ефект присутності.

Найпоширеніші різновиди медіамистецтва

Відеоарт

Нет-арт

VR- і AR-арт

Медіаперформанс

Саунд-арт (звукове мистецтво)

Цифрова анімація

Інтерактивні інсталяції

ЗАВДАННЯ ДЛЯ ОБГОВОРЕННЯ (на вибір)

1. Медіамистецтво – це не просто «ефектне шоу». Його головна цінність – поєднання і взаємодія науки, технологій та мистецтва. Через візуальні та звукові образи медіамистецтво вчить сприймати технології не як забавку, а як інструмент самовираження і діалогу із суспільством. Нині переважно медіамистецтво формує твій погляд на світ: через візуальні образи та музику воно показує, що технології – це не просто іграшка, а потужний інструмент для твого самовираження та для діалогу із суспільством. Ти можеш змінити світ, натиснувши на кнопку!

Обговоріть у групах, як завдяки медіамистецтву розвиваються такі якості особистості, як відкритість і толерантність, екологічне мислення, відповідальність за «цифровий слід». Використайте підказки з довідки.

Довідка: дає можливість почути й показати різні точки зору; вчить використовувати технології свідомо та відповідально; дає усвідомлення, що все, що ти робиш у цифровому просторі (твій «слід»), залишається і впливає на інших.

2. Медіамистецтво – це мистецтво, що використовує цифрові технології як інструменти творчості. Воно нерозривно пов'язане з медіапростором – величезним віртуальним світом, у якому постійно взаємодіють зображення, звуки, тексти й відео. Цей простір відкриває митцям неймовірні можливості для самовираження, але водночас ставить перед людиною серйозні виклики. Ми, як свідомі користувачі медіа й майбутні творці, маємо навчитися відповідально користуватися цифровими технологіями та розуміти їхній вплив.

Медіапростір, як і будь-який потужний інструмент, має свої ризики. Ти і твої однолітки маєте розуміти, що:

- інформаційне перевантаження спричиняє втому й зниження уваги;
- маніпулятивний контент (фейкові зображення, емоційні відео, діпфейки) може впливати на сприйняття та критичне мислення;
- надмірне користування екранами зменшує живе спілкування;
- є втрата авторства, адже штучний інтелект і автоматичні алгоритми розмивають межу між людською творчістю й машинною генерацією.

Поміркуйте й обговоріть, чому нині дуже важливо розвивати медіаграмотність і критичне мислення – вміння аналізувати побачене, відчувати межу між мистецтвом і маніпуляцією, а головне – створювати власні змісти, а не лише споживати чужі.

1, 2 – Степан
Рябенко.
Віртуальні квіти

Цацки. Народний піксель-арт (анімація Юліана Алімова, музика ДахаБраха, <https://cutt.ly/ntwHbhKz>).

Медіамистецтво постійно змінюється. Сьогодні митці експериментують із нейромережами, біоартом, 3D-друком, генеративною графікою. Завтра до цих засобів можуть додатися квантові ефекти, метавсесвіти, штучні системи звуку й світла. Але головна ідея залишається незмінною – поєднати людські емоції з технологічним прогресом, щоб створювати нові форми краси.

Медіамистецтво розвивається разом із сучасними технологіями. З'являються нові платформи, інтерактивні виставки, цифрові музеї, NFT-галереї та віртуальні артпростори, у яких можна не лише спостерігати, а й взаємодіяти з мистецтвом. Проте мистецтво, як завжди, прагне викликати емоцію, думку, діалог із людиною.

Медіахудожники не просто користуються технологіями як інструментами, а й ставлять філософські питання: що є реальність, коли ми живемо між екраном і реальним світом? Чи може віртуальний простір передавати справжні почуття? Де закінчується людина і починається машина?

Сучасне медіамистецтво охоплює різні форми – від відеоінсталяцій і музичних перформансів до цифрової графіки, віртуальної реальності й навіть відеоігор. Через них художники досліджують світ емоцій, ідей і технологічних змін.

ТВОРИ НА ДОЗВІЛЛІ (на вибір)

«Моє медіаполотно»

Обери будь-яку тему, яка тебе надихає (музика, природа, майбутнє, мрія). Створи невеликий проєкт (за вибором): відеокілаж або короткий кліп (до 30 с), інтерактивну презентацію зі звуком і рухом чи візуальну історію у Canva, де зображення «оживають».

Подумай, який емоційний ефект ти хочеш створити у глядача.

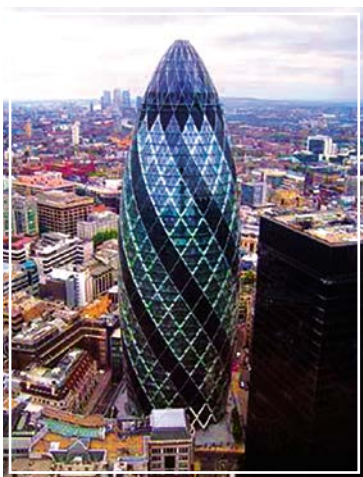
Проаналізуй: що у твоїй роботі головне – колір, звук чи ідея; як я поєднав(-ла) емоцію та технологію?

ЗАВДАННЯ ДЛЯ УЗАГАЛЬНЕННЯ

1. У чому відмінність між традиційним мистецтвом і медіамистецтвом? Чи замінюють технології справжнє мистецтво, чи лише розширюють його можливості?
2. Як змінюється роль глядача у медіапроєктах порівняно з класичними видами мистецтва?
3. Які почуття викликає музика в мультимедійному творі? Чому вона така важлива для сприйняття?
4. Який вплив на людину мають звуки й кольори у цифровому просторі? Чи може медіамистецтво допомогти людям краще розуміти одне одного? Поясни, чому медіамистецтво називають мистецтвом майбутнього.
5. Як ти вважаєш, чи може штучний інтелект бути медіамитцем? Обґрунтуй свою думку.

Ілюзія та рух: як технології оживляють мистецтво

Хмарочос
The Gherkin,
Лондон, Велика
Британія

Ми звикли думати про архітектуру як про стіни, вікна й дахи. Але сьогодні архітектура – це вже не тільки будівлі. Це простір, який формує настрій, надає енергію і навіть впливає на наші щоденні звички. Сучасні архітектори й урбаністи (фахівці, які проєктують міський простір) створюють своєрідні «інтерфейси для життя».

Так само, як розробники твоїх улюблених додатків – Apple, Google чи Netflix – борються за твою увагу у смартфоні, архітектори борються за твій комфорт у реальному місті. Вони теж користуються принципами UI (що ти бачиш) і UX (що ти відчуваєш). Розберемо їх, переклавши з цифрової мови на мову вулиць. Місто – ніби комп'ютерна програма. У телефоні UI – це кнопки, шрифти й іконки. У місті UI – меню навігації й елементи керування, це те, що ти бачиш навколо: знаки та вказівники, розмітка на дорогах, кольорові фасади, ліхтарі, лавки тощо. Це «візуальна мова», якою місто спілкується з людиною. Якщо UI – це картинка, то UX – це почуття, які викликає простір, емоції, які виникають під час взаємодії з містом. Це відповідь на запитання: «Як мені тут живеться? Чи безпечно переходити дорогу? Чи приємно тут гуляти?».

Сучасних архітекторів можна назвати «програмістами реальності». Вони проєктують будівлі та міські простори, які можуть бути екологічними, заряджати електротранспорт, очищувати повітря й одночасно виглядати футуристично, як з фантастичних фільмів.

Чи впливає простір міста або селища, де ти живеш, на твій настрій і поведінку? Чому в одних районах хочеться гуляти більше, а в інших – менше? Що, на твою думку, важливіше для комфортного міста – його зовнішній вигляд (UI) чи зручність (UX)? Які приклади хорошого і поганого «UX-міста» ти можеш назвати (зручні переходи, відсутність смітників, зрозумілі вказівники тощо)? Якби можна було змінити одну річ у міському «інтерфейсі», що б це було і чому?

«Геліотроп»,
Фрайбург,
Німеччина

Коли починаєш бачити місто як «інтерфейс», архітектура відкривається з нового боку: сучасні будівлі можуть бути не лише функціональними, а й розумними у взаємодії з довкіллям. Приклад цього – *The Gherkin*, один із перших екологічних хмарочосів. Це майже живий організм: вентиляційні шахти дозволяють йому «дихати», зменшуючи потребу в кондиціонуванні й економлячи до 50 % електроенергії. Округла форма спрямовує вітер так, щоб він плавно обтікав будівлю, а сталевий сітчастий каркас замінює внутрішні колони й відкриває панораму на 360°.

Ще один приклад енергосвідомого підходу – будинок «Геліотроп». Він обертається довкола своєї осі, повторюючи рух сонця, і завдяки цьому збирає максимум енергії. Фактично це будівля, що адаптується до природи й частково сама себе забезпечує.

Як знання законів фізики, математики та інших наук допомогло архітекторам втілити свої ідеї? Чому в Україні поки що мало таких будівель? Що, на твою думку, стримує екобудівництво?

МИСТЕЦЬКА ГРАМОТНІСТЬ. Формула архітектури 21 століття – це:

- *технології*: «розумні» матеріали, що змінюють колір або прозорість;
- *екосвідомість*: будинок не шкодить природі, а стає її частиною;
- *естетика вау-ефекту*: відмова від нудних кутів, динаміка, скло;
- *універсальність*: простір, де зручно всім – на кріслі колісному, з дитячим візочком чи на скейті.

Архітектура сьогодні – це екшн. Забудь про нудні коробки. Будівлі можуть обертатися за сонцем, як соняшники, або створювати ілюзію руху, від якої паморочиться в голові. Вони кидають виклик гравітації, логіці та нашому уявленню про те, якою взагалі може бути споруда.

Наприклад, **деконструктивізм** – напрям в архітектурі, представники якого беруть звичну форму будівлі... і сміливо її ламають. Прямі кути? Забудьте. Симетрія? А навіщо? Лінії розходяться, наче блискавки, форми нагадують розтягнення, деформацію чи рух, застиглий у часі. Це архітектура, яка не просто стоїть – вона провокує.

Наприклад, будівля художнього музею Денвера буквально «вибухає» з-під землі. Архітектор надихався скелястими горами Колорадо, тому музей має вигляд гігантського титанового кристала, що розколовся на уламки. Жодних вертикальних стін, жодних «нормальних» підлог. Гострі кути та зламані площини створюють відчуття, що будівля може ось-ось злетіти або трансформуватися на очах. Це не про спокій, а про вибух емоцій.

Концертний зал Волта Діснея – ніби гігантська срібна хвиля, що застигла в русі. Плавні, вигнуті панелі нагадують корпус музичного інструмента чи складки блискучої тканини. Зовні – чиста енергія руху. Всередині – ідеальна акустика. Це архітектура, яка одночасно співає й танцює.

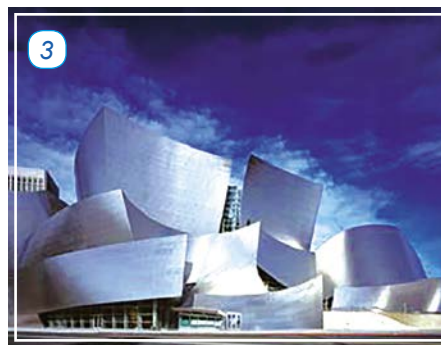
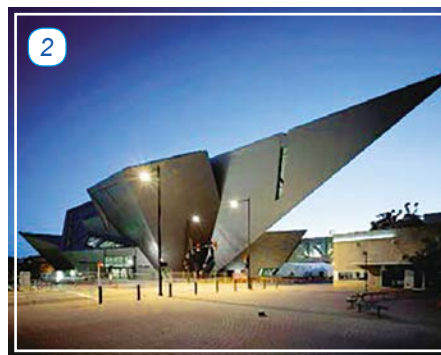
Хмарочос у Пекіні ламає саму ідею хмарочоса. Замість звичної вертикальної «вежі» – масивний вигнутий контур, схожий на петлю або портал в інший вимір. Будівля утворює гігантську «арку», яка ніби перекинується. Це наче шматок міста, зігнутий у просторі. Виглядає так, ніби архітектор сказав: «А зробимо неможливе – і подивимося, як це стоятиме?». І воно стоїть.

Як, на твою думку, така архітектура (гострі кути, «зламані» стіни) може впливати на настрій людей, які працюють у цій будівлі щодня? Чи хотілося б тобі вчитися в школі з такими стінами, чи це тебе втомлювало б?

Будинок з механічними віконницями, м. Цюрих. Швейцарія (<https://cutt.ly/EtoBeYKS>).

1 – Рем Колгас.
Хмарочос, Пекін,
Китай;
2 – Деніел
Лібескінд. Художній
музей Денвера,
США;
3 – Френк Гері.
Концертний зал
ім. Волта Діснея,
Лос-Анджелес, США

ЗАВДАННЯ ДЛЯ ОБГОВОРЕННЯ (на вибір)

1 – Стефано Боері.
Bosco Verticale,
Мілан, Італія;
2 – Офісна будівля,
Сантьяго, Чилі

1. Екологічна та «зелена» архітектура – справжній тренд сучасності. Наше життя вимагає відповідального ставлення до довкілля, тому архітектори створюють зелені тераси та дахи, вертикальні сади, використовують енергоефективні матеріали, сонячну енергію, облаштовують будівлю системами збору води. Будівлі мають бути не лише красивими, а й ощадливими та «розумними».

Наприклад, справжні джунглі у бетоні. І це не просто про красу. Це про те, як перетворити будинок на машину для виробництва кисню. Архітектори вчаться у природи, інтегруючи живі екосистеми прямо у фасади хмарочосів. Цей «живий фасад» працює як фільтр (поглинає пил і вуглекислий газ), як щит від шуму і як природний кондиціонер (знижує температуру влітку на 2–3 градуси).

«Вертикальний ліс» виглядає ідеально на фото. Але уявімо реальність: разом із деревами на балконах з'являються комахи, птахи та вологе листя восени. Ти готовий(-а) миритися з павутинням на вікні заради чистого повітря чи віддаєш перевагу стерильному хай-теку?

«Зелені міста» – міста майбутнього (<https://cutt.ly/ctobtTBf>).

2. Завдяки цифровим технологіям будівлі отримують плавні, «живі» форми, які колись було неможливо збудувати. Вони нагадують хвилі, мушлі чи рослини, адже джерелом натхнення часто стає природа. Це – *параметрична архітектура*. У ній головним інструментом стає не лінійка, а алгоритм. Архітектор задає комп'ютеру параметри (силу вітру, рух сонця, потік людей), а штучний інтелект генерує ідеальну, плавну форму, яку людина просто не змогла б вирахувати вручну. Це «архітектура без швів», схожа на застиглу музику чи піщані дюни.

Заха Хадід була піонером використання комп'ютерного моделювання і першою жінкою, яка отримала Прітцкерівську премію. Чи бачиш ти зв'язок між цими будівлями та природним ландшафтом? Чому без сучасних цифрових інструментів було б неможливо збудувати такі об'єкти?

Споруди архітекторки Захи Хадід

3. Архітектура сьогодні робить акцент на людиноцентричному дизайні: це про турботу про людину та безбар'єрність. Наприклад, Superhumans Center на Львівщині спроектований як простір повної безбар'єрності і ніби говорить пацієнтам: «Ви гідні найкращого, ви – супергерої, і цей простір допоможе вам відновити сили».

У школах стає помітним тренд на створення емоційно комфортного, дружнього до учня простору. У класах використовують мобільні парти, які легко пересувати під різні формати роботи, а куточки усамітнення з м'якими кріслами допомагають відпочити від шуму. Теплі кольори та живі рослини формують домашню атмосферу, що сприяє зосередженню. Холи облаштовують як спільні зони для проєктів, а класи – як трансформовані простори з «тихими островами» та ділянками для експериментів. Для підтримки рухової активності сходові майданчики перетворюють на мінізали, а коридори – на маршрути для коротких фізичних вправ. Такі рішення роблять освітній простір партнером у розвитку й добробуті учнів.

Сучасний освітній простір

Як саме світлий і красивий простір і його зручне облаштування може впливати на самопочуття та одужання людини?

Робота в групах. «Хакери простору». Ми не можемо просто зараз перебудувати нашу школу, але ми можемо трансформувати її UX (досвід користування). Що можна змінити в класі, щоб він став схожим на сучасний коворкінг? (Переставити парти колом; зробити зону відпочинку; додати рослин?) Запропонуйте три реальні ідеї, як покращити шкільний простір без вартісного ремонту.

ТВОРИ НА ДОЗВІЛЛІ (на вибір)

1. Архітектор майбутнього (AI Edition). Створи концепт будівлі для свого міста у 2050 році (олівці, фломастери або генератори зображень. Орієнтовні теми: «Школа-портал, де навчання – це гра», «Біодім: будинок, вирощений з грибів чи водоростей», «Енергохаб: будівля, що заряджає район» тощо.

2. Мініпроєкт «Архітектурний блогер». Уяви, що ти ведеш TikTok про урбаністику. Обери одну сучасну будівлю. Напиши сценарій для 30-секундного відео, даючи відповіді на такі запитання: чим вона вражає з першої секунди? З чого зроблена? Хто автор? Чому це круто (або ні)? Чому хотів би / хотіла б тут побувати?

3. Зроби селфі біля найсучаснішої будівлі у місцевості, де ти живеш. Що робить її сучасною: матеріали чи форма?

Башня-кобра, Кувейт (проєкт)

ЗАПИТАННЯ ДЛЯ УЗАГАЛЬНЕННЯ

1. Що важливіше для сучасної архітектури – технологічність, емоційність чи екологічність простору? Чи можна поєднати все разом? Що важливіше: інноваційна форма будівлі чи комфорт для людей? Чи може архітектура змінювати поведінку людей? Якщо так, то як саме?
2. Як архітектура може бути «токсичною» або «лікувальною» для психіки людини?
3. Якби ти був / була мером свого міста, яку одну річ в архітектурі ти б змінив / змінила негайно?

9. Голос нації: ідентичність і спадщина

Дерев'яні церкви Карпатського регіону

Уяви, що ти успадковуєш скриню зі скарбами. Це не коштовності, а щось значно цінніше – ключ до розуміння того, хто ти є. Такою скринєю є **культурна спадщина** – сукупність матеріальних і духовних цінностей, створених попередніми поколіннями. Вона зберігає історичну пам'ять, підтримує національну ідентичність і допомагає суспільству розвиватися.

Мистецька спадщина – це енергія минулого, що живе в мистецтві: мелодії, які надихали твоїх предків, візерунки зі схованими символами, історії про відвагу й мудрість, що переходять від покоління до покоління. Це фундамент, на якому ми стоїмо, й джерело сили для побудови майбутнього. Тому справжня мета збереження спадщини – не просто «законсервувати» минуле, а зробити його доступним кожному, щоб кожен міг черпати з нього натхнення.

У світі за охорону культурної спадщини відповідає ЮНЕСКО – Організація Об'єднаних Націй з питань освіти, науки і культури. Її головний інструмент – Список всесвітньої спадщини. Потрапити до нього означає отримати міжнародне визнання, захист і підтримку. Такий статус перетворює пам'ятку на культурну «суперзірку», відому далеко за межами своєї країни, а світова спільнота бере на себе зобов'язання сприяти її збереженню.

Під час воєнних конфліктів такі об'єкти позначають знаком Блакитного щита (с. 129) – символом їхньої недоторканності. ЮНЕСКО також може надавати фінансову та експертну допомогу для реставрації пам'яток, яким загрожує руйнування.

Дерев'яні церкви Львівщини (<https://cutt.ly/RtsB6y7V>).

1 – Києво-Печерська лавра у Києві;
2 – Чернівецький національний університет ім. Ю. Федьковича

Історичний центр
Одеси

До переліку всесвітньої спадщини в Україні входять: Софійський собор і Києво-Печерська лавра у Києві, історичний центр Львова, будівля Чернівецького національного університету ім. Ю. Федьковича, дерев'яні церкви Карпатського регіону, давнє місто Херсонес Таврійський у Криму, Геодезична дуга Струве та історичний центр Одеси.

Поміркуй, чому, на твою думку, саме ці об'єкти є надбанням усього людства. Які загрози для них існують сьогодні? Що можна зробити для їх збереження?

МИСТЕЦЬКА ГРАМОТНІСТЬ. Культурна спадщина охоплює широкий спектр об'єктів та явищ: • *історичні та археологічні цінності* (давні поселення, кургани, предмети побуту наших предків); • *архітектурні та містобудівні об'єкти* (фортеці, храми, палаці та історичні центри міст); • *твори мистецтва* (картини, скульптури, ікони, твори декоративно-ужиткового мистецтва); • *літературні та архівні пам'ятки* (літописи, рукописи видатних діячів, давні друковані книги); • *нематеріальна спадщина* (традиції, обряди, фольклор, народні ремесла та навіть кулінарні рецепти).

Для збереження спадщини існують: • *музеї та галереї*, де зберігаються, досліджуються та експонуються унікальні артефакти; • *бібліотеки та архіви*, що є скарбницями писемної культури; • *заповідники*, які забезпечують охорону цілісних історико-культурних комплексів.

Які музеї, галереї, заповідники є у місцевості, де ти проживаєш?

3 – Історичний
центр Львова;
4 – Херсонес
Таврійський
у Криму

Видатна пам'ятка

Музеї – це не просто сховища старих речей, а справжні портали в інші епохи. За кожним все-світньо відомим шедевром стоїть історія, інтрига або революційна ідея. Зазирнімо за лаштунки найвідоміших музеїв, щоб ознайомитися з їхніми головними «зірками».

Лувр у Парижі – один із найвідоміших музеїв світу, справжня скарбниця шедеврів різних епох. Його зібрання охоплюють тисячоліття історії мистецтва – від Давнього Сходу до Відродження.

Серед найвідоміших експонатів – Венера Мілоська (1), антична статуя богині кохання. Відсутність рук надає їй загадковості: досі невідомо, що саме тримала богиня. Саме ця незавершеність робить скульптуру особливо привабливою для сучасного глядача. «Мона Ліза» Леонардо да Вінчі (2) – портрет, що заворює спокоем і загадкою. Її усмішка ніби змінюється залежно від того, як довго ти дивишся, а погляд здається живим.

Топекспонат Британського музею – Розетський камінь (3), завдяки якому вдалося розшифрувати давньоєгипетські ієрогліфи та відкрити мову фараонів.

У музеї королеви Софії в Мадриді зберігається «Герніка» Пабло Пікассо (4) – величезне чорно-біле полотно й потужний антивоєнний символ. Відмова від кольору підсилює емоційний вплив, передаючи біль населення під час бомбардування міста.

Найвідоміші музеї світу (<https://cutt.ly/CtaKrHj1>).

Як ти вважаєш, що робить твір мистецтва справжнім «шедевром»?

Видатна пам'ятка

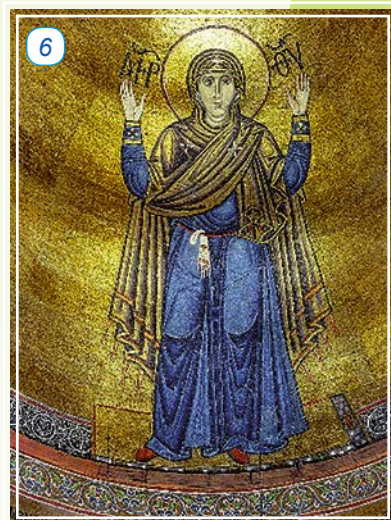
Перлиною скарбниці Національного музею історії України є Золота пектораль (5) – найцінніший археологічний скарб нашої держави, шедевр скіфського мистецтва з кургану Товста Могила. Ця царська нагрудна прикраса відтворює цілий світ скіфів: сцени життя, фантастичних істот і безліч майстерно виконаних деталей. Вона свідчить, що наші предки були не лише відважними воїнами, а й талановитими митцями з глибоким відчуттям краси.

«Богоматір Оранта» (6) у головному вівтарі Софійського собору – мозаїка 11 століття, яку називають «Нерушимою Стіною». Протягом тисячоліття вона пережила війни й руйнування, залишаючись недоторканою. Її обличчя змінюється під різними кутами зору, наповнюючи храм силою і спокоєм.

У Харківському художньому музеї зберігається перший завершений ескіз картини «Запорожці пишуть листа турецькому султанові» Іллі Рєпіна (7). Багато дослідників вважають його навіть емоційнішим за пізнішу версію. У ньому митець блискуче передав характери козаків – від мудрого писаря до невгамовного жартівника. Ця картина – справжній гімн волелюбності та незламності українського духу.

Чому, на твою думку, музеї різних країн світу зберігають такі різні твори? Які спільні риси можна знайти між світовими шедеврами та українськими пам'ятками? Як твори мистецтва різних народів допомагають нам зрозуміти себе та інших? Який із цих творів тебе найбільше вражає і чому?

Сенсорний
інформаційний кіоск

Дисплей
у вигляді окулярів

За кожним зі скарбів культури стоїть праця цілої команди фахівців з унікальними ролями. *Куратори* – це «режисери» виставок. Вони досліджують тему, відбирають найцікавіші експонати і створюють захопливу розповідь, яка об'єднує предмети в особливу історію. *Наукові співробітники* розкривають таємниці минулого, з'ясовують походження та авторство експонатів і знаходять неймовірні історичні факти. *Рестауратори* – «лікарі» для старовини. Озброївшись мікроскопом, тонкими пензликами та спеціальними розчинами, вони можуть повернути до життя давню ікону чи склеїти розбиту давню вазу. Це унікальне поєднання науки, мистецтва й терпіння. *Дизайнери експозицій* – «чарівники атмосфери». Вони працюють зі світлом, кольором та простором, щоб перетворити приміщення музею на таємничу єгипетську гробницю чи урочисту лицарську залу. *Екскурсоводи та музейні педагоги* – «оповідачі», які ведуть діалог з відвідувачами та відвідувачками. Вони не просто переказують факти, а допомагають відчувати й зрозуміти історію, приховану за кожним експонатом. *PR-менеджери* – «голос» музею в сучасному світі. Вони ведуть соціальні мережі та створюють віртуальні тури, щоб якомога більше людей дізналося про культурні скарби онлайн.

Яка з музейних професій зацікавила тебе найбільше й чому? Під час наступного візиту до музею спробуй уявити, скільки людей і яких професій доклали зусиль, щоб можна було побачити експозицію.

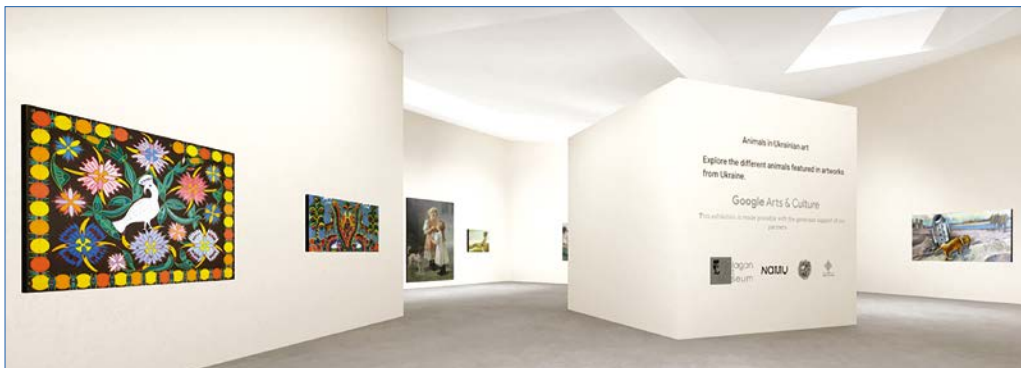
Цифрові засоби та застосунки – справжня машина часу, що робить культурну спадщину доступною кожному.

Сьогодні, щоб побачити шедеври світового мистецтва, не потрібно вирушати за тридев'ять земель. Завдяки віртуальним турам ти можеш «телепортуватися» до Лувру або прогулятися залами музею в Нью-Йорку. 3D-реконструкції дозволяють побачити, яким був зруйнований замок сотні років тому – ніби ти граєш у стратегію в реальному часі.

Створення високоякісних цифрових копій картин, книжок і документів робить їх водночас доступними та безсмертними. Тепер будь-хто будь-де може взаємодіяти з цими скарбами онлайн. А якщо з оригіналом щось трапиться, нащадки все одно матимуть змогу ознайомитися з ним завдяки цифровій копії.

Здійсни віртуальний тур через Google Arts & Culture – це величезний віртуальний музей, де зібрані скарби з усього світу. Знайди найцікавіший для тебе експонат з легендою та досліді його. Хто його створив і в яку епоху? Як цей артефакт знайшли? Які таємниці він допоміг розкрити вченим? Чому він такий цінний?

Експозиція
виставки

ТВОРИ НА ДОЗВІЛЛІ (на вибір)

1. Обери два експонати з різних музеїв (наприклад, «Мона Ліза» і «Герніка»). Порівняй їх за критеріями: що об'єднує ці твори (ідея, вплив, історія); що їх відрізняє (епоха, стиль, техніка, емоційний ефект); який із них ближчий особисто тобі й чому.

2. Створи допис для соціальних мереж (Instagram, Facebook). Склади короткий текст для однолітків з іншої країни, які мало знають про війну в Україні, добери дві-три фотографії (екстер'єру та інтер'єру музею, експонатів, зокрема картин) та напиши ключові хештеги (наприклад, #ArtUnderAttack #SaveUkrainianCulture #НезламніХранителі).

3. Створи паспорт експоната у форматі картки, у якому подай: зображення або фото предмета; коротку історію його створення й відкриття; три «таємниці» або цікаві факти про нього; гіпотезу, чому саме цей твір став «зіркою музею».

4. *Груповою роботою.* Напишіть сценарій для короткого відео (TikTok, Reels) «Шедевр, який змінив світ» або «Мистецтво, яке говорить з нами». Розкрийте ідею ролика: які кадри (архівні, фото, текст на екрані) та музичний супровід обрали б, який ключовий меседж озвучили.

5. Намалюй або створи у графічному редакторі плакат чи постер на тему «Збережена культура – збережена нація».

ЗАПИТАННЯ ДЛЯ УЗАГАЛЬНЕННЯ

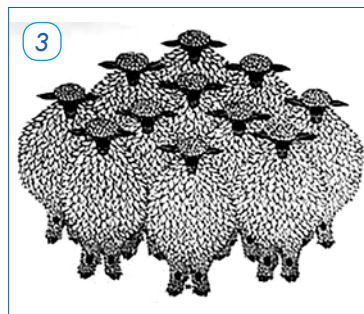
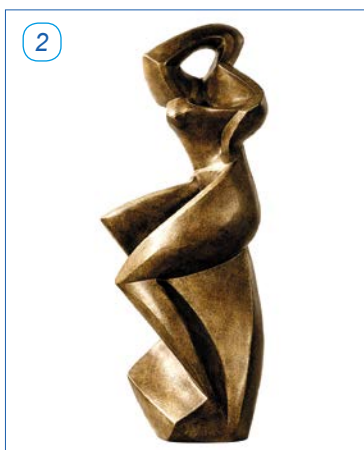
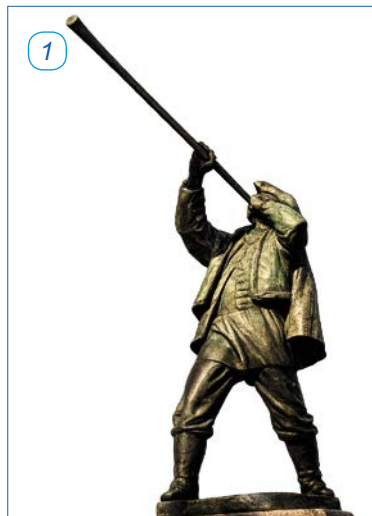
1. Культурну спадщину порівнюють зі «скринєю зі скарбами». Як ти розумієш цю метафору? Чому спадщина є «ключем до розуміння того, хто ти є»?
2. Поясни, чому захист культурних пам'яток стає особливо важливим під час війни. Яку роль у цьому відіграє міжнародна спільнота, зокрема ЮНЕСКО?
3. Чому українська культурна спадщина, як-от Золота пектораль чи мозаїки Софійського собору, є важливою не лише для України, а й для всього світу?
4. Уяви, що ти PR-менеджер українського музею. Які три експонати ти обереш для промоції (просування) за кордоном, щоб зацікавити іноземців українською історією та мистецтвом? Обґрунтуй свій вибір.
5. Які переваги та недоліки мають цифрові технології (віртуальні тури, 3D-реконструкції) у збереженні спадщини порівняно з традиційними музеями? Чи може, на твою думку, цифрова копія повністю замінити оригінал?

На дозвіллі:

- переглянь ВШО «9 клас. Мистецтво. Провідні музеї світу»;
- дізнайся, зображення яких музеїв представлено. До яких стилів чи напрямів мистецтва ти зарахуєш ці будівлі? Поясни.

Голос нації: ідентичність і спадщина

- 1 – Лео Мол.
Трембітар;
2 – Олександр
Архипенко. Жінка,
що розчісує волосся;
3 – Яків
Гніздовський.
Дереворит

Україна завжди була землею талантів – співучою, емоційною, відкритою до краси. Упродовж 20–21 століть мистецтво для українців залишалося особливим способом говорити зі світом, висловлювати надії, переживання та силу національного духу. У цей час українські художники, композитори, музиканти, актори й режисери не лише створювали нові форми мистецтва, а й формували впізнаване обличчя української культури у світі. Завдяки сміливим задумам, поєднанню класики й сучасності та сильному відчуттю свободи й самобутності їхній голос став невід’ємною складовою світової культурної спадщини.

Значний внесок у світову культуру зробили *митці українського походження та діаспори*, які, живучи в різних країнах, зберігали любов до рідної землі.

Казимир Малевич, уродженець Києва, відкрив шлях абстрактному мистецтву, яким захоплювалися художники по всьому світу. Його сучасниця *Олександра Экстер* – мисткиня, яка поєднала кубізм, експериментальну сценографію та українську декоративність, вплинула на розвиток європейського авангардного мистецтва і дизайну, а її учні продовжили традицію яскравого українського модернізму. *Олександр Архипенко*, киянин, що працював у Парижі та США, став одним із піонерів світового модернізму. Його скульптури, у яких порожнина перетворюється на художній елемент, змінили уявлення про пластику 20 століття. *Яків Гніздовський*, що емігрував до США після війни, прославився витонченими дереворитами. У його роботах – тиша, природа і внутрішня гармонія, а кожна лінія несе в собі український характер. *Лео Мол* (*Леонід Молодожанин*), канадський скульптор, створив сотні монументів, серед яких – бронзові постаті Тараса Шевченка та святого Володимира, в містах Європи та Америки. Його роботи передають благородство та силу українського духу. *Олександр Кошиць* – хоровий диригент, який разом з Українською республіканською капелою на початку 20 століття відкривав людям з інших країн українську музику. Саме Кошиць популяризував у світі «Щедрика» Миколи Леонтовича, який перетворився на всесвітньо відомий *Carol of the Bells*. Слави нашій країні додали й інші митці з українським корінням. *Квітка Цісик*, американська співачка українського походження, стала унікальним голосом української культури

за океаном. Попри життя в США, вона зберегла глибоку любов до української пісні й записала два альбоми: «Kvitka: Songs of Ukraine» та «Kvitka: Two Colors». У цих записах вона поєднала професіоналізм американської музичної індустрії з ніжністю й теплотою української душі. Для багатьох слухачів її виконання стало містком між Батьківщиною та світом, доказом того, що українська пісня здатна звучати сучасно, професійно й неймовірно зворушливо навіть за океаном.

Чому саме мистецтво стало для українців важливим способом «говорити зі світом»? Чи може творчість митців, які працювали за межами України, бути частиною української культури? Поясни чому. Аргументуй свою позицію.

Не менш яскраво про Україну говорить і мистецтво, створене вдома. Наші художники, музиканти, режисери прославляють країну, відкриваючи світові сучасну, сміливу й самобутню Україну.

Іван Марчук – митець, чиї полотна нагадують тонке мереживо зі світла. Завдяки унікальній техніці «пльонтання» та глибокому філософському змісту його робіт художника зарахували до списку «100 геніїв сучасності».

Українська музика постійно нагадує про себе у світі. Широко відомі імена українських композиторів, зокрема *Мирослава Скорика*, *Євгена Станковича* та ін. «Мелодія» М. Скорика стала символом української ніжності й смутку, її виконують під час урочистих подій і хвилин пам'яті в різних країнах. Євген Станкович створює музичні полотна, у яких чути голос Карпат і ритми великого міста. Його симфонії та балети ставлять у театрах Європи, а стиль вважають одним із найвиразніших у сучасній академічній музиці.

Платон Майборода – *Андрій Малишко*. «Рідна мати моя» (у виконанні *Квітки Цісик*, <https://cutt.ly/Rtov6gDP>).
Мирослав Скорик. «Мелодія» (<https://cutt.ly/1tobqGpL>).

Сучасні виконавці, наприклад *Руслана*, *Kalush Orchestra*, *ОНУКА*, *ДахаБраха* та інші, своєю творчістю доводять, що українські мелодії можуть звучати у стилі електро, етно й джазу, зберігаючи душу народної пісні. А українська культура – сучасна, глибока й модна. *Джамала*, переможниця «Євробачення-2016», прославила Україну не лише своїм голосом, а й силою змісту твору. Її пісня «1944» стала болючим, але чесним нагадуванням про долю кримськотатарського народу й водночас – про гідність усіх українців.

Український кінематограф має довгу й багату історію, а його найяскравіші здобутки давно вийшли за межі країни. Попри складні обставини 20 століття й тривалі періоди заборон, українські режисери змогли створити кіно, яке стало впізнаваним у світі завдяки поетичності, новаторству та сміливим темам.

Першим, хто прославив українське кіно на міжнародній арені, був *Олександр Довженко*. Його фільм «Земля» (1930) увійшов до списків найкращих фільмів усіх часів, а критики назвали його «поемою про людину і природу».

Одним з найвідоміших творів українського кінематографа вважають «Тіні забутих предків» (1964) *Сергія Параджанова*. Це візуальна поема про силу кохання, життя і смерть у Карпатах. Параджанов не просто екранізував текст повісті Михайла Коцюбинського – він відтворив духовний світ гуцульської культури, її ритуали, музику, міфологію тощо. Фільм «Тіні забутих предків» відкрив світові Україну з унікальними традиціями й потужним художнім потенціалом.

Дізнайся про здобутки сучасних українських митців у світі.

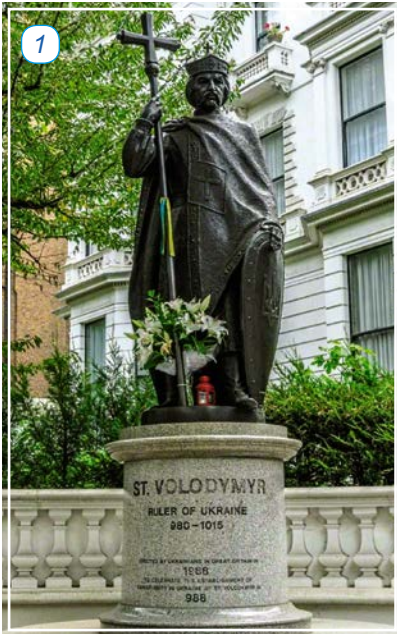

1 – *Іван Марчук*.
Скажи мені правду;
2 – *Олександра Екстер*. Ескіз костюма

Кадр із фільму «Тіні забутих предків»

ЗАВДАННЯ ДЛЯ ОБГОВОРЕННЯ (на вибір)

1. Лео Мол (Леонід Молодожанин) – канадський скульптор українського походження, який значно посприяв поширенню української культури за кордоном. Особливе місце в його творчості займають скульптурні образи Тараса Шевченка, святого Володимира та митрополита Шептицького, встановлені в містах Канади, США та Європи. Так Лео Мол відкривав світові постаті, що є ключовими для української культури та духовності. Його монументи ставали культурними маркерами української присутності, нагадуючи іноземним глядачам про глибину та самобутність української традиції. Завдяки митцю українська спадщина отримала видиме, матеріальне втілення у світових столицях, а сам він став одним із найвиразніших «культурних послів» України 20 століття.

Обговоріть з однокласниками / однокласницями, чому Лео Мол звертався до образів українських історичних постатей? Яке значення мали ці фігури для діаспори та для світу загалом? Як ви вважаєте, які меседжі доносив світові «культурний посол» України Лео Мол? Аргументуйте.

2. Сьогодні українські митці не лише створюють красу, а й захищають її. В умовах війни художники, музиканти й письменники стають голосами гідності. Їхні виставки та концерти проходять у світових столицях, а твори – привертають увагу до України як до країни сильних і талановитих людей.

Українське мистецтво – це не лише історія минулого, а живий пульс нації, що надихає й сьогодні.

Обговоріть: «Чи достатньо світ знає про Україну?». Доведіть або спростуйте тезу «Україна має сильний культурний бренд, але він недостатньо представлений у світі», використовуючи приклади з мистецтва, музики, кіно.

Лео Мол. Пам'ятники:
1 – Володимиру Великому
в Лондоні, Велика Британія;
2 – Тарасу Шевченку
у Вашингтоні, США;
3 – Тарасу Шевченку
у Буенос-Айресі, Аргентина

ТВОРИ НА ДОЗВІЛЛІ (на вибір)

Робота в групах.

1. Запропонуйте ідеї – від фестивалів і культурних центрів до TikTok-кампаній чи NFT-мистецтва «Як просувати українську культуру у світі?». Обговоріть їх та оберіть три найдієвіші, аргументуючи свій вибір.
2. «Українська культура і мистецтво на міжнародній арені». Уявіть, що вам доручили створити міжнародну рекламну кампанію про Україну. Створіть гасло, короткий відеоконцепт, три ключові образи або символи, які б ви використали. Поясніть, чому саме вони.
3. «Цифрові амбасадори культури». Об'єднайтеся у групи й розробіть ідею Instagram-платформи, YouTube-каналу, подкасту або будь-якого іншого цифрового проекту, що популяризуватиме українську культуру за кордоном. Презентуйте свій концепт.
4. «Карта культурного впливу»: створіть карту або схему, на якій позначте: • митців, які прославили Україну; • країни, в яких їх знають; • сфери, в яких Україна могла б посилити своє культурне представництво (кіно, музика, мода, дизайн, література).

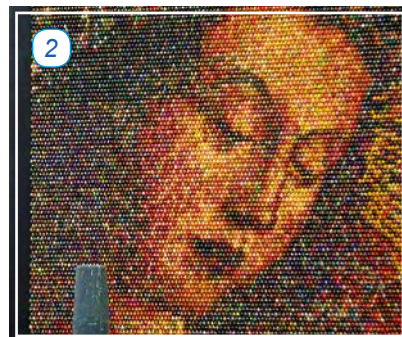

ЗАПИТАННЯ ДЛЯ УЗАГАЛЬНЕННЯ

1. Які риси національної самобутності українського мистецтва можна побачити в цих творах і що робить їх зрозумілими та привабливими для глядачів у різних країнах світу?
2. Що в українському мистецтві тебе надихає? Які елементи нашої культури ти хотів би / хотіла б показати друзям з інших країн? Чому саме вони? Яким чином ти це зробиш?

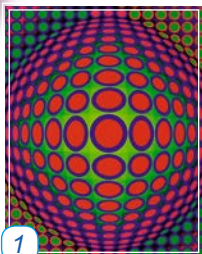
Культурна спадщина України зростає з кожним роком – відомі вітчизняні художники продають свої роботи на всесвітніх аукціонах, беруть участь у міжнародних заходах, їхні картини виставляють у провідних галереях Європи та світу. Поцікався і зроби добірку відомих у світі українських митців.

- 1 – Катерина Білокур. Хата в Богданівці;
2 – Оксана Мась. Панно «Погляд у вічність», зроблене з 15 тисяч розфарбованих вручну великодніх яєць;
3 – Оксана Оснач. Свята Мати Героїв;
4 – Анатолій Криволап. Пейзаж

ПЕРЕВІР СВОЇ ДОСЯГНЕННЯ

I. До якого художнього напрямку 20–21 століть належить кожен твір? (макс. 3 бали)

1

2

3

4

5

6

II. Музичним творам якого стилю, напрямку притаманні такі характеристики:
 потужний ритм, електрогітари, драйв (1 бал)
 змішання жанрів, контрасти, стилістичні зіткнення (1 бал)
 мелодії, що легко запам'ятовуються, танцювальні ритми? (1 бал)

III. У відповідні. (макс. 3 бали)

Опис мистецького явища 20–21 століть та його назву

- Рухомі конструкції, зміна форми в часі
- Живе мистецтво, дія митця «тут і зараз»
- Образи для привернення уваги споживача
- Об'ємний простір, взаємодія об'єктів і глядача
- Цифрові технології, екранні та інтерактивні форми
- Функціональна естетика, поєднання форми й користі

Дизайн
 Реклама
 Інсталяція
 Перформанс
 Медіамистецтво
 Кінетичне мистецтво

IV. Що об'єднує ці твори мистецтва? Які інновації відображає кожен з них? Чи можна назвати ці споруди «архітектурою майбутнього»? Чому? (3 бали)

1

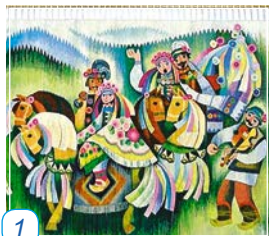
2

3

I–IV. Поділись у форматі презентації чи відео своїми творчими досягненнями у 9 класі (малюнки, музичні композиції, проекти тощо).

I. Яке із зображень втілює радість і святковість, ніжність і сум, енергійність і рух, спокій та умиротворення, силу і незламність, загадковість і таємничість? (макс. 3 бали)

II. Музичним творам якого стилю / напрямку 20–21 століть притаманні такі емоційні характеристики:

тривоги, напруги, неспокою (1 бал)

мрійливості, завороженості, легкості (1 бал)

енергії, динаміки, напруженості, експресії? (1 бал)

III. У відповідь. (макс. 3 бали)

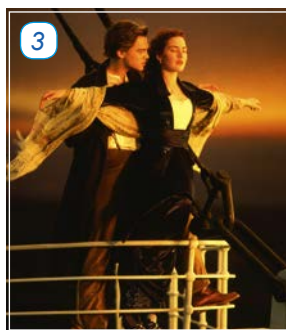
**Провідні цінності та явище мистецтва /
вид мистецтва**

- Комунікація, переконання, ефективність (продажі)
- Мистецтво дії, тілесне висловлювання та взаємодія
- Функціональність, зручність (ергономіка), естетика
- Технологія, інтерактивність, дослідження нових медіа
- Динаміка, змінність, дослідження четвертого виміру (часу)
- Створення досвіду, взаємодія з простором та концептуальність

IV. Опиши послідовність розвитку емоційних станів, що починається із «зацікавлено»: *піднесено, зацікавлено, розчаровано, натхненно, захоплено, умиротворено.* (1 бал)

Що об'єднує ці зображення? Поясни. (1 бал)

Поясни, яке зображення, на твою думку, «зайве» (зверни увагу на власні емоції, що викликає у тебе кожен твір мистецтва). (1 бал)

А

Абстракціонізм – напрям мистецтва, що відмовляється від зображення реальних об'єктів на користь кольорових плям та геометричних форм.

Авангардизм – загальна назва новаторських мистецьких рухів 20 століття, що розривають із традиціями минулого.

Алегорія – художнє втілення абстрактної ідеї через конкретний образ (наприклад, Феміда як символ правосуддя).

Аніматроніка – технологія створення та використання роботів-ляльок у кіновиробництві для імітації живих істот.

Ар-нуво – французька та бельгійська назва стилю модерн, що характеризується витонченими рослинними лініями.

Артефакт – предмет, створений людиною, що має історичну чи мистецьку цінність.

Асамбляж – техніка створення композицій із різних реальних об'єктів.

Атональність – музична мова експресіонізму, де відсутня звична гармонійна опора (тональність).

Аудіопростір – тривимірне звукове середовище у фільмі, створене за допомогою сучасних систем звукозапису.

Б

Баухауз – вища школа будівництва та дизайну в Німеччині, що заклала основи сучасної архітектури та промислового дизайну.

Біоніка – використання принципів організації та форм живої природи в архітектурі й дизайні.

«Блакитний щит» – міжнародна емблема захисту культурних цінностей, якою позначають пам'ятки, музеї, архіви та інші об'єкти культури під час збройних конфліктів.

Брендинг – стратегія створення унікального образу та впізнаваності продукту чи компанії.

В

Вебдизайн – галузь дизайну, що займається проектуванням зовнішнього вигляду та зручності сайтів.

Висока мода (Haute Couture) – створення унікальних моделей одягу ручної роботи найвищої якості.

Відеоарт – форма сучасного мистецтва, де основним інструментом є відеозапис та проєкція.

Відеомапінг – світлове шоу, що створює 3D-проєкції на будівлях чи предметах.

Візуальна мова реклами – система символів, шрифтів та кольорів, за допомогою яких реклама передає повідомлення споживачеві.

Віртуальний музей – цифровий ресурс, що дозволяє відвідувати експозиції за допомогою інтернету та 3D-турів.

Г

Гіперреалізм – напрям у мистецтві, що відтворює фотографічну точність зображення реального світу.

Графічний дизайн – мистецтво проєктування візуальних повідомлень, книг, логотипів та реклами.

Д

Деконструктивізм – архітектурний напрям кінця 20 століття, для якого характерні фрагментовані, ламані форми, складна геометрія та відмова від традиційної симетрії й гармонії.

Дизайн моди – мистецтво проєктування одягу, взуття та аксесуарів.

Дизайн середовища – проєктування комфортного й естетичного простору для життя людини (інтер'єр).

Досвід користувача (UX) – сукупність відчуттів людини під час взаємодії з цифровим продуктом (сайтом чи додатком).

Е

Експресіонізм – напрям, що відображає глибокі внутрішні переживання митця (тривогу, страх) через деформацію форми та кольору.

Енергоощадна архітектура – проєктування будівель, що мінімізують споживання ресурсів завдяки екотехнологіям.

Епічний театр – система Б. Брехта, де глядач має бути активним спостерігачем та аналітиком, а не лише емоційним співучасником дії.

З

Звуковий монтаж – технологія поєднання та обробки мовлення, шумів і музики в єдину звукову доріжку фільму

І

Ідентичність – усвідомлення власної унікальності та належності до певної спільноти (наприклад, нації).

Імерсивний театр – вистава, у якій глядач стає безпосереднім учасником подій та може вільно рухатися пересуватися простором дії.

Імпресіонізм – стиль мистецтва, що прагне передати гру світла, повітря та мінливість моменту, ґрунтуючись на імпресії – миттєвому враженні митця від побаченого.

Інтерактивність – властивість сучасного мистецтва (особливо медіамистецтва) залучати глядача до взаємодії з твором.

Інтерфейс (UI) – зовнішнє графічне оформлення програми, за допомогою якого користувач керує нею.

Інсталяція – це форма сучасного мистецтва, що створює просторову композицію з різних предметів і матеріалів.

К

Кінематограф – вид мистецтва, що базується на створенні та відтворенні рухомих зображень.

Кінетичне мистецтво – твори, що засновані на реальному фізичному русі частин скульптури чи об'єкта.

Кінохроніка – документальний запис актуальних подій, призначений для показу в кінотеатрах.

Конструктивізм – напрям, що пропагує технічну ясність, функціональність та строгість форм.

Концептуалізм – мистецтво, де ідея або задум автора цінуються вище за майстерність виконання.

Кубізм – авангардний напрям, що розкладає об'єкти на геометричні площини та фігури.

Культурна дипломатія – використання мистецьких досягнень країни для налагодження міжнародних зв'язків.

Культурна спадщина – сукупність матеріальних та духовних цінностей, переданих поколіннями, що охороняються законом.

Л

Ландшафтний дизайн – проектування гармонійного середовища у відкритому просторі (парки, сади).

Ліберті – італійська назва стилю модерн.

М

Медіамистецтво – мистецтво, створене за допомогою сучасних інформаційних та цифрових технологій.

Медіаперформанс – мистецька дія, що поєднує живу присутність художника з цифровими ефектами чи відео.

Мистецтво реміксу – цифрова практика переосмислення наявних творів через їх поєднання або зміну контексту.

Мінімалізм – стиль, що використовує гранично прості форми та мінімальну кількість виразових засобів.

Модерн – художній стиль межі 19–20 століть, що прагнув до синтезу мистецтв та декоративності.

Модернізм – загальна назва новітніх мистецьких течій 20 століття.

Монтаж – творчий та технічний процес з'єднання окремих кадрів у фільм.

Motion Capture – технологія перетворення рухів людини на рухи комп'ютерного персонажа.

Н

Неоготика – сучасне використання готичних елементів в архітектурі та моді.

Неокласицизм – повернення до принципів античного мистецтва з новим сучасним баченням.

Неопластицизм – напрям абстрактного мистецтва (П. Мондріан), що базується на строгій геометрії.

Неостилі – сучасне відродження рис історичних стилів (необароко, неоготика тощо).

Неофольклоризм – професійне мистецтво, що творчо переосмислює народні джерела та фольклор.

Нет-арт – мистецтво, що створюється виключно для мережі «Інтернет».

О

Оп-арт (optical art) – мистецтво оптичних ілюзій, що використовує математичні закономірності зору.

Оптичне змішування – прийом у живописі, коли два кольори, нанесені точками поруч, змішуються в опі глядача.

От кутюр (фр. haute couture) – позначення розкішного одягу, створеного за стандартами Синдикату високої моди.

П

Пастиш – художній прийом у постмодернізмі, що полягає в імітації чи поєднанні стилів минулих епох.

Перформанс – мистецька подія, де витвором є дія самого художника у певному просторі.

Пленер – робота художника над картиною на відкритому повітрі при природному освітленні.

Полістилістика – свідоме поєднання різних музичних чи художніх стилів у межах одного твору.

Попарт – мистецтво, що використовує образи масової культури, реклами та побутових речей.

Постімпресіонізм – напрям мистецтва після імпресіонізму, що прагнув повернути живопису глибину та зміст.

Постмодернізм – культурно-мистецький напрям, що характеризується іронією, еклектикою та цитуванням стилів і традицій минулого.

Примітивізм – свідоме наслідування простоти та наївності народного або дитячого малюнка.

Промисловий дизайн – галузь дизайну, що займається проектуванням форми, функцій і зручності використання серійних промислових виробів.

Пуантилізм – техніка живопису дрібними точками чистих кольорів.

Р

Ракурс – точка зйомки (кут камери), що дозволяє глядачеві подивитися на героя чи подію по-особливому.

Реді-мейд – предмет промислового виробництва, який стає мистецтвом за волею художника (наприклад, М. Дюшан).

Реставрація – професійне відновлення та консервація пам'яток культури.

С

Саунд-арт – форма мистецтва, де звук є головним засобом виразовості.

Саунд-дизайнер – фахівець, який створює унікальну звукову атмосферу для кіно, ігор чи театру.

Сецесіон – назва стилю модерн в Австрії та на заході України.

Символізм – напрям мистецтва, що використовує символи та міфи для передачі таємних смислів і почуттів.

Симулякр – штучно створений образ, який виглядає як реальність, але не має справжнього джерела.

Симфо-рок – напрям, що поєднує рок-драйв із масштабністю та звучанням симфонічного оркестру.

Сінематограф – апарат братів Люм'єр, що міг і знімати, і демонструвати фільми.

Соціальна реклама – реклама, що привертає увагу до важливих проблем суспільства (екологія, допомога тощо).

Супрематизм – вид абстрактного мистецтва К. Малевича, заснований на поєднанні найпростіших геометричних фігур.

Сюрреалізм – напрям, що поєднує реальне з фантастичним, натхнене снами та підсвідомістю.

Т

Тапер – піаніст, який створював музичний супровід для німих фільмів безпосередньо в залі.

Театр абсурду – театральний напрям, що що через нелогічні ситуації та парадоксальні діалоги передає абсурдність людського існування.

Тіффані – назва стилю модерн у США (за прізвиськом дизайнера ювелірних виробів та вітражного скла).

У

Українська ідентичність – усвідомлення себе частиною українського народу через спільні культурні коди та образи.

Ф

Фовізм – авангардний напрям, де колір стає головним засобом вираження емоцій та почуттів («дикий колір»).

Фолі-артист – спеціаліст зі створення живих побутових шумів (кроків, шурхоту) для кінофільмів.

Функціональність – принцип, за яким форма речі визначається її призначенням.

Футуризм – напрям, що оспівує швидкість, динаміку, машини та енергію майбутнього.

Х

Хай-тек – архітектурний і дизайнерський стиль, що підкреслено демонструє інженерні конструкції та комунікації як естетичні елементи будівлі.

Хромакей – технологія відеомонтажу, за якої об'єкт, знятий на однотонному (зазвичай зеленому) тлі, поєднується з іншим зображенням або цифровим фоном.

Ц

Цитування – використання фрагментів або ідей відомих творів мистецтва у нових сучасних проектах.

Ю

ЮНЕСКО – спеціалізована установа ООН, що займається питаннями освіти, науки та збереження культурної спадщини.

Юргендстиль – німецька назва стилю модерн.

ЗМІСТ

Вступ	4
-------------	---

РОЗДІЛ I. Мистецтво 20 століття: нове бачення світу

1. Враження як мова мистецтва	10
2. Символ, стиль, краса	22
3. Нові візуальні мистецтва	38
4. Мистецтво бунту	46
<i>Перевір свої досягнення</i>	66

РОЗДІЛ II. У ритмі часу: мистецтво сучасності

5. Діалог часу: минуле як джерело нового	68
6. Протест і свобода: народження сучасної культури	80
7. Мистецтво розповіді: створення світів	100
8. Ілюзія та рух: як технології оживляють мистецтво	116
9. Голос нації: ідентичність і спадщина	128
<i>Перевір свої досягнення</i>	138
<i>Словник</i>	140

Навчальне видання

ГАЙДАМАКА Олена Василівна
ЛЄМЕШЕВА Наталія Андріївна

МИСТЕЦТВО

**Підручник інтегрованого курсу для 9 класу
закладів загальної середньої освіти**

Рекомендовано Міністерством освіти і науки України

**Видано за рахунок державних коштів.
Продаж заборонено**

**Підручник відповідає Державним санітарним нормам і правилам
«Гігієнічні вимоги до друкованої продукції для дітей»**

У підручнику використано малюнки та фото з відкритих джерел інтернету:
vecteezy.com, depositphotos.com як ілюстрації у виданні навчального характеру
відповідно до законодавства України про авторське право і суміжні права.

Усі візуальні та ілюстративні матеріали, зокрема зразки рекламної продукції,
використано виключно з навчальною метою.

Редактор *Алла Кравченко*
Обкладинка, макет, художнє оформлення,
комп'ютерна обробка ілюстрацій *Юлії Куц*
Комп'ютерна верстка *Клари Шалигіної*
Педагогічні малюнки *Наталії Лемешеві*
Коректор *Олена Симонова*

Формат 84×108/16. Ум. друк. арк. 15,12. Обл.-вид. арк. 14,97.
Тираж 65 980 пр. Вид. № 0122. Зам. № 26-04-1010.

ТОВ «Гене́за», вул. Генерала Алмазова, 18/7 (літ. В), офіс 404, м. Київ, 01133, Україна.
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи серія ДК № 7692 від 24.10.2022.

Віддруковано у ТОВ «ПЕТ», вул. Максиміліанівська, 17, м. Харків, 61024, Україна.
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи серія ДК № 6847 від 19.07.2019.